

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički

ZATVORENIK

GODINA X. - LIPANJ 2000. - CIJENA 15 KN

BROJ

99

10. travnja = 30. svibnja = suverenost

Dobro jutro Hrvatska!
Dobro jutro majko!
Dobrojutro ti voljena... moja...
Jate volim žarko.
Gazila te vojska,
sa svih strana svijeta,
ali ti si bila i ostat češ sveta.

Šime Vrčić

politički
ZATVORENIK

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar, Žorka Zane, Jure Knežević

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masarykova 22/IV.
tel: 01/48 72 433, fax: 01/48 72 466

LEKTOR
Mario Bilić

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju,
list uredjuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i pretplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo: 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

Slika na naslovniči:
Hrvatski Knin

Slika na posljednjoj stranici:
Antonio Magini:
Istria, Bologna 1620.

Kad je poštovani gosp. Baltazar Jalšovec u ime Hrvatskoga državnog sabora govorio o značenju Bleiburga i stradanju Hrvata na križnim putevima izrekao je sasvim istinitu misao: "Sloboda i ove Hrvatske niklaje upravo ovdje".

Uz primjedbu da su "oni koji su išli sa strane i natrag tjerali hrvatski narod nisu bili priznati i prihvaćeni od naroda, jer su tjerali golobrade mladiće koji su u rukama imali krunicu i već bili razoružani. Tjerali su civile, žene i djecu po križnim putovima." Oni su po čitavoj Sloveniji prolili krv pravednih. Ta, tuda jugoarmija nikada nije od srca bila priznata od većine hrvatskog naroda jer je od samih početaka služila za sovjetcizaciju i srbizaciju Hrvatske.

Kako razumjeti ustanak u Sisku 22. lipnja 1941. ako se ne pomisli da se to zbilo onda kad je Hitler napao Sovjetski Savez, a Komunistička partija krenula u borbu protu hrvatske države. Kako ne povezati i naš Domovinski rat i balvan-revoluciju i pobunu u Kninu, tzv. krajine što su pokrenuli Srbi i četnici s JNA, a ne shvatiti daje to bilo u interesu očuvati Jugoslaviju i opet srušiti, kao i 1945. godine ondaNDH, a danas suverenu Republiku Hrvatsku?

Ali, Bljesak i Oluja srušili su sve ambicije onih što su popljuvali naše znamenje i ime. Naš se barjak visoko zavijorio na stjeni Knina i pokazao cijelom svijetu da tu, na tvrdoj stini, naše ime piše od stoljeća sedmog, tu Hrvati žive.

Zbog toga, usprkos lažima i optužbama svih koji nas ne vole, "Imamo Hrvatsku", uskliknuo je zanosno, sa suzom u oku, prvi demokratski izabrani Predsjednik Republike Hrvatske, Dr. Franjo Tuđman, u Kninu.

Dan državnosti, 30. svibnja, čestitam svim političkim zatvorenicima i čitateljima našeg mjesecačnika!

Predsjednica H D P Z
Kaja Pereković

LEGITIMIRANJE DEKLASIRANIH

Uzme li se u obzir da su se i sindikalisti i anarhisti napajali iz istog izvora, bez pretjerivanja se može kazati da se u socijalističkoj i marksističkoj misli XIX. stoljeća nalaze ne samo korjeni, nego i vrhunac doktrinarnog otklona, pače prezira prema parlamentarizmu i građanskoj demokraciji. Sudjelovanje u izborima socijalisti su smatrali dangubom i opsjenom. W. Liebknecht se 1869. pitao: "Koju 'praktičnu svrhu' ima, dakle, govorenje u Reichstagu? Nikakvu! A bez svrhe govoriti zadovoljstvo je ludih. Nijedne koristi! A na drugoj su strani gubitci: žrtvovano načelo, ozbiljna politička borba srozana do parlamentarne prividne borbe, narod zaveden u zabludu kao daje Bismarckov Reichstag kompetentan rješiti socijalno pitanje." Za Bakunjinu sudjelovanje u izborima bilo je besmislica, a demokracija najgori od svih građanskih poredaka.

Labriola je istodobno upozoravao: "U politici, kao i u svakoj stvari, znak demokracije nije dakako u tome da se nadmoć prepusti većini, podrazumijevajući daje razum na njezinu strani, nego onima koji mogu bolje ocijeniti zamršenost uzroka i posljedica u društvenom životu." Proudhon je predstavničkoj demokraciji predbacivao da svoj despotizam uvijek zaodijeva općim interesom, a Sorel je korijene Saint-Simonovu i Fournierovu nauku vidio u klasičnom bonapartizmu. *Znanstveni* doprinos Marx-a i Engelsa socijalističkoj teoriji sastoji se donekle i u tome, što su oni parlamentarnu demokraciju dopuštali tek kao jedno od mogućih sredstava za uspostavu - *diktature proletarijata*. Ona, kao primarni cilj odnosno kao uvod u prijelaznu fazu društvenog razvijanja, imala je zadaću dokinuti demokratski građanski poredak.

Taj prezir prema demokraciji i građanskemu društvu predstavlja je potku na kojoj su u novim povijesnim i političkim prilikama-unatoč povremenom verbalnom negiranju socijalističkih uzora - izrasli Mussolini i talijanski fašizam, a za njima i njemački nacionalsocijalisti s Adolfom Hitlerom. Još prije njih čovječanstvo se suočilo s Lenjinom, Trockim i Staljinom, s boljševičkim terorom koji je dosegao razmjere nezapamćene u povijesti. Lenjinova misao daje revolucionarna diktatura proletarijata vlast koja je izborena i održava se nasiljem protiv građanstva, i da nju ne obvezuje nikakav zakon, apostoli su komunizma držali aksiomom. Oslojen na teorijsku postavku da je nasilje protiv građanskog društva ("buržoazije") *conditio sine qua non* uspjeha revolucije, komunizam je postao i ostao najdosljednijom i najokrutnijom negacijom parlamentarne demokracije i građanskog društva. Kotakovski će skrenuti pozornost na to, da su nacisti u pokušaju izgradnje totalitarnog poredka, i kad su bili na vrhuncu moći, uvelike zaostajali za azijskim komunističkim, dijelom i sovjetskim komunističkim poredkom.

I u Hrvatskoj su komunisti bili bespogovomi zagovornici diktature proletarijata. Izjava Josipa Broza da "priznaje samo sud svoje Partije", koja se desetljećima uzimala za uzor junaštva i revolucionarne dosljednosti, upravo neposredno izvire iz marksističko-lenjinističkog aksioma o neobveznosti građanskog zakonodavstva za vojnike revolucije. I u Hrvatskoj su komunisti dosljedno uništavali sve institucije građanskog društva, pokušavajući posve iskorijeniti građansku - i kršćansku - baštinu, kako bi na praznoj, krvlju opranoj ploči mogli ispisati svoju povijest i svoj svjetonazor.

Suvremene izlike, da komunizam od nacizma razlikuje bar doktrinarna težnja za uspostavom jednakosti i pravednog poredka, očite su opsjene, jer kad bi bilo tako, onda bi komunizam bar negdje, u nekom zakutku, donio jednakost i pravednost. Međutim, on je baš svagdje, i na Kubi i u Angoli, i u Češkoj i u Mongoliji, donio neslobodu, teror, nasilje, obespravljenost i glad.

I da bi se zagovornike takve zločinačke ideologije, zatomike svake slobode i građanske misli, danas legitimiralo kao borce za parlamentarnu demokraciju i građansko društvo, ne dostaje samo sotonski plan koji u bivšim komunistima hoće vidjeti najbolje demokrate. Potrebna je i glupost i primitivizam nekomunista. Oni, u hrvatskom slučaju, nisu kadri shvatiti da prijetnje blokiranjem granica i cesta, crne košulje i mokrenje po grobovima nije ništa drugo nego legitimiranje deklasiranih. Čir tog primitivizma služi samo dojučerašnjim otvorenim boljševicima i jugoslavenskim ikonodulima: stoga ga Hrvatska mora istisnuti. To nitko umjesto nje ne će učiniti. 1 što prije to bolje, da se bolest saječe u zametku.

Tomislav JONJIĆ •

IZ SADRŽAJA:

U MESIĆA SUKNO, ŠKARE I NAKLADA	2
<i>Tihomir DUJMOVIĆ</i>	
VLADO JE DOBAR DEČKO, A MI SMO	
ZLI DEČKI	4
<i>Ivica TOMIĆ</i>	
IZRAEL: DAN KAD JE PROGLAŠENA DRŽAVA	5
ČIJA JE NAŠA DRŽAVA	9
<i>Mato MARČINKO</i>	
PLODOVI ŽRTVE	11
KOMUNISTI IZ HRVATSKE	
I HRVATSKA DRŽAVA (XII.)	14
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
PREŠUĆIVANI KRVOŽEDNI NAGON	
MARTOLOZA	17
<i>Ljubica ŠTEFAN</i>	
HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR	
I PAPA GRGUR VII. (19.)	20
<i>Tomislav HERES</i>	
ULOGA I MJESTO HRVATA	
ISLAMSKE VJERE (II.)	23
<i>Mirsad BAKŠIĆ, Dr. iur.</i>	
PISMA IZ ISTRE	26
<i>Blaž PILJUH</i>	
REPRESIVNOST JUGOSLAVENTSKOG	
SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. (I.)	27
<i>Dr. Josip JURČEVIĆ</i>	
JAMA RUDINE NA OTOKU ŠOLTI	37
<i>Zorka ZANE</i>	
STRADANJA HRVATA U VIROVITIČKO-	
PODRAVSKOJ ŽUPANIJI (IV.)	38
<i>Dragutin PELIKAN</i>	
SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE	
DRŽAVE HRVATSKE (V)	40
<i>Vjenceslav TOPALOVIĆ</i>	
ŽRTVE I ODPOR ŠESTANOVAČKOG	
KRAJA (II.)	43
<i>Josip KRIVIĆ</i>	
SJEĆANJA ŠTEFA DOLENCA (IV.)	44
<i>Stjepan DOLENEC</i>	
UZNIČKI DOŽIVLJAJI	46
<i>Zdenko BAKULA</i>	
MOJ KRIŽNI PUT (I.)	47
<i>Ante SABLJO</i>	

GLASNOGOVORNICA S PANTOVČAKA OTKRILA DA SE TRANSKRIPTI PUŠTAJU SAMO JEDNOM TJEDNIKU

U Mesića sukno, škare i naklada

Majprije je bilo rečeno da se transkripti iz Tuđmanova doba puštaju u javnost, jer da je dužnost Predsjednika Republike izvijestiti javnost o svim razgovorima koji pokazuju kakve su se sve zloporabe dogovarale na Pantovčaku. Još se tvrdilo da ti transkripti završavaju u onim novinama koje uopće ne pokazuju interes za te detalje. Htjelo se reći da se transkripti daju onima koji su voljni razobličiti grijezdo kriminala na Pantovčaku, pa analogno tomu mediji kojima ti dokumenti nisu ustupljeni žele pod svaku cijenu šutjeti i sakriti taj kriminal. Kakva jeftina podvala! No, sada je glasnogovornica Ureda predsjednika ustvrdila nešto drugo.

«Predsjednik Mesić ciljano pušta dokumente u javnost, a 'Nacional' je zaslužio da dobije neke dokumente» - tako glasi naslov njegina intervjuja Vjesniku. «Ciljano» puštati dokumente, to više ne znači da se svi razgovori u kojima je Tuđman s nekim svojim suradnikom razgovarao ili dogovarao neki posao za koji se ispostavlja da na kriminalnu pozadinu, sada puštaju u javnost, nego to znači, kako doslovno ističe glasnogovornica gospođa Vjera Šuman, da: »...»Predsjednik, kad se određeni dokumenti nađu, procjenjuje kad što treba izaći u javnost, kako bi se ona senzibilizirala.»

Budući da predsjednik Mesić nije Bog, niti neko nadnaravno stvorene, njegove procjene su po logici stvari subjektivne, a od toga do manipulacije samo je pola koraka.

Kenett Starr

Postavlja se pitanje zbog čega se ne puste svi transkripti van, zašto se, primjerice, ne stave svi stenogrami na Internet, kao što je to Amerika napravila u aferi Monice Lewinski? Mogao je Kenett Starr, tadašnji američki tužitelj, dati dijelove izvješća New York Timesu, možda su oni »to zaslužili«, ali je odgovorni Amerikanac vrlo pošteno cijelo izvješće učinio dostupnim čitavoj naciji! Zašto to ne pravi Mesić, kad će tako najbolje demantirati one koji tvrde da je privatizirao Tuđmanove arhive i da sad po nekim svojim kriterijima odlučuje što će ići van?

Piše:

Tihomir DUJMOVIĆ

Uostalom, nije li već dosta prakse da netko sam odlučuje kad će «senzibilizirati javnost», kako gospođa Šuman obrazlaže vrijeme objave i sadržaj dokumenata koji se puštaju van? Zar se misli da je nacija tako ograničena da kad bi joj se sve učinilo dostupnim ne bi razabrala što čita, nego ju se mora na ovaj način «senzibilizirati»? Ovoj je naciji posve jasno da je u proteklih 10 godina pokradena više nego u posljednjih sto godina i najmanje što može dobiti jest da vidi lopove u zatvoru.

U tom smislu Mesić je potpuno u pravu kad inzistira na tome da se kriminalci procesuiraju. Nacija to jedva čeka. No, postavlja se pitanje šteti li ovakvo selektivno puštanje u medije nekih dokumenata ili koristi tom poslu? Pa još nitko zbog nekog stenograma nije završio u zatvoru! Prema tome, pokazuje se posve praktično, a o tome se govori sve glasnije, govorio je čak i MUP, da objavljanje stenograma objektivno djeluje kontraproduktivno. Predati stenogram MUP-a i drugim operativnim službama, procesuirati stvar, uhapsiti krivca, dokazati mu krivnju i zatim javnosti objavljinjem tih stenograma pokazati o čemu se radilo, to bi imalo smisla.

Ovako, jedina stvar koja se na ovaj način događa jest ta da dva dana nakon objavljanja stenograma građani sa sve većim prezirom gledaju na MUP i na ministra Lučina i razmišljaju jedino: je li MUP nesposoban ili nekoga štititi? Ispada da bi Mesić najradnije odjenuo pancirku i maskirno odijelo i golim rukama po Hrvatskoj hvatao lopove, a da je ministar Lučin neobjašnivo nezainteresiran za taj posao.

No, jednu stvar Mesiću valja priznati. Kako god transkripti koje pusti u javnost još nikoga nisu odveli u zatvor, jer lopovi nisu bili lobotomirani pa da mu na stolu ostave krunske dokaze, objavljinjem tih dokumenata on je pokazao karakter prošle vlasti. Oni pokazuju način i nivo vladanja i pokazuju da je ta vlast u ostvarivanju svojih interesa bila spremna na sve.

Zaslužni i oni drugi

Ta je činjenica iznimno korisna jer napokon demistificira cijelu tu mitološku vlast, pokazujući je točno takvom kakva je ona bila. Koliko je god taj detalj pohvalan, izjava gospođe Vjere Šuman da je hrvatski Predsjednik neke povjerljive dokumente dao određenim medijima jer su oni to zaslužili, skandal je prvog reda. Ne samo da po zakonu svi mediji imaju pravo na informaciju nego puno više brine činjenica da ova vlast posve javno, gotovo arogantno, očito uvjerenja da na to ima pravo, počinje ponovno uvoditi političku podjelu medija. Prije smo imali državotvorne i one druge, sad imamo zaslužne medije i one druge!

Stari film

Da stvar bude još gora, predsjednik Mesić nije jedini koji inauguriра praksu. Opseg, karakter i famozna ekskluzivna informacija s kojom premijer Račan časti određene medije, a oni mu uzvraćaju ljubav panegircima i hermetičkom zatvorenosću za ozbiljnu kritiku, pokazuje da i Račan neke medije drži više zaslužnima od drugih. Da to nije tako, ne bi se dogodilo da HTV Mesićev odlazak u Francusku emitira koju sekundu prije vremenske prognoze!

Tako dojam da bi neke informativne emisije na HTV-u komotno mogle počiniti sa: Dobar dan, gospodine Račane! očito tjeraju Mesića da pronađe svoj medij, pa taj dobiva titulu zaslužnog, no kakve sve to veze ima sa slobodom medija, kakve to veze ima s objektivnim informiranjem i što su novinari skrivili da ponovno gledaju stari film samo u nešto meškoj verziji?

Preneseno iz Slobodne Dalmacije,
27.5.2000. •

«Glas Koncila» protiv kažnjavanja doušnika Udbe iz redova Crkve

ZAGREB, 9. svibnja-Najodgovorniji ljudi Crkve u Hrvata, za koje nije isključeno da imaju iscrpne informacije o djelovanju tajne policije i njezine doušničke mreže u svojoj Crkvi za vrijeme komunističkog režima, danas zbog te činjenice nemaju razloga posebno problematizirati ta pitanja ili posebno sankcionirati uhvaćene u doušničku mrežu, piše u zaključku redakcijskog komentara najnovijeg broja *Glasa Koncila* «Crkva u doušničkoj mreži».

Osvrćući se na novinske napise o internom dokumentu o rekonstrukciji Službe državne sigurnosti SRH od 1980. do 30. svibnja 1990., *Glas Koncila* napominje da Crkva «nije imala tajni koje bi tajna policija mogla provaliti i postići kakav uspjeh». «Crkva je u to olovno doba samim svojim opstankom bila nesavladivi bedem obrane ljudskog dostojanstva, prava na slobodno uvjerenje i mišljenje, obrane dostojanstva u onoj državi potlačenoga hrvatskog naroda», piše list. «Oni uhvaćeni u doušničku mrežu tajne policije iz kleričkih redova, koji su obično bili žrtve jer su bili uhvaćeni u nekoj svojoj ljudskoj slabosti, već su zaciјelo dovoljno kažnjeni strahovanjem hoće li se otkriti to njihovo nečasno djelovanje», napominje *Glas Koncila*,

«No, da ti ljudi iz kleričkih redova, koj ima bi danas trebalo oprostiti, pogotovo ako nitko zbog njihova nečasnog djelovanja nije morao posebno trpjeti, nisu bili izdajice koji bi zasluzili prezir i kaznu, već je davno isticao pokojni zagrebački pomoćni biskup **Duro Kokša**», podsjeća katolički tjednik i dodaje daje on «tvrdio daje takva nečasna kolaboracija svećenika ili redovnika bila moguća samo pod uvjetom da im je tajna služba dopuštala da od njihova cijelokupnog djelovanja 80 posto bude časno crkveno djelovanje, a ostatak se dijelio tako da je 10 posto njihova ukupnog djelovanja bilo činjenje onoga što su tajni agenti tražili, a preostalih 10 posto nečinjenje onoga što su agenti tražili da se ne Čini», piše *Glas Koncila* u broju od 14. svibnja. (Hina)

(Preneseno iz Vjesnika, 10.05.2000.) •

Svećenici se moraju ispričati zbog suradnje s komunističkom tajnom službom

Katolička crkva u Litvi zamolila je操raštanje zbog suradnje nekih njezinih svećenika u doba Sovjetskog Saveza s tadašnjom tajnom službom KGB. Litavski svećenici na koje se to odnosi trebaju javnosti progovoriti o svojim odnosima s KGB-om, te o tim odnosima i suradnji izvjestiti nadležnu državnu komisiju koja se bavi sovjetskim razdobljem u Litvi, kaže Ika. Biskupi također najavljuju izradu dokumenta u kojemu će se Crkva javno ispričati za propuste koje je učinila u doba holokausta. «Priznanje grijeha i kajanje jedini je put za ispravljanje pogrešaka iz prošlosti», istaknuli su litavski biskupi, ponavljajući zahtjev da se svi svećenici koji su suradivali sa sovjetskom tajnom službom ispričaju i zatraže oprost od vjernika i javnosti.

(Narod, br. 79, 15.4.00.) •

Primanje veleposlanika SAĐ-a u počasno članstvo Udruge hrvatskih sudaca

Što Montgomery radi među sucima?

Piše:

Boris VLAŠIĆ

Naš odnos prema vlasti nikada ne smije počivati na bezuyjetnom povjerenju - izjavio je Vladimir Gredelj, predsjednik Udruge hrvatskih sudaca, na subotnjem zboru Udruge. - Bili smo oprezni prema HDZ-ovoju, ali treba biti oprezeni i prema novoj vlasti - rekao je Gredelj. Isti je skup, ovome nasuprot, iskoristio kako bi Udruga dala priznanje jednom predstavniku vlasti i uvela ga u svoje članstvo. William Montgomery primljen je u Udrugu kao počasni član. Montgomery je nesumnjivo zanimljiva ličnost, dolazi iz zemlje u kojoj se sudstvo poštuje više nego bilo koja druga vlast, ali on je, na žalost, i čovjek koji predstavlja - američku vlast. Pritom je sam vezan stavom svoje vlade prema zemlji u kojoj se nalazi. Kao takav, nastavio je rad svoga prethodnika Petera Galbraitha te pomagao razne nezavisne institucije i udruge, među ostalima i Udrugu hrvatskih sudaca, što treba razlikovati od pomaganja suđenjima i donošenju sudskega odluka.

Udruga hrvatskih sudaca okuplja predstavnike sudske vlasti, one koja u Ustavu ima zajamčenu neovisnost. Suci, naime, u ime pravde određuju sliku zaštite svih vrijednosti potrebnih normalnom društvu - nepovredljivost čovjeka, doma, vlasništva, države i njezinih atributa, mira za njezine građane. Suci su samim time predmet interesa svih vlasti, u svakoj zemlji, a Hrvatske je prepuna primjera

pomenuvši kako su u sudstvu danas »udvorice i podvorice, nekompetentni sudski dužnosnici, razni predsjednici sudova koji čine prezidencijalnu oligarhiju s mnogo moći a nimalo odgovornosti).

E sad, u gomili ovih problema našao se i veleposlanik Montgomery, umnogome ne svojom krivnjom. Ponudeno počasno mjesto nije čak ni pristojno odbiti. Koristio je Udrugu, financiranjem omogućavao edukaciju, pomagao je u trenutku kada je sudstvo nitko nije htio ni pogledati, što naravno koristi i kvaliteti sudstva i kvaliteti društva, i služi studiu dosadašnje hrvatske vlasti.

Međutim, osnovni problem i dalje je u činjenici daje sudačka udruga u svoje redove, iako počasnog člana, uzela predstavnika vlasti. Da je uzela nekoga iz hrvatske vlasti, bio bi to skandal, a kada uzme predstavnika američke vlasti, to je veći. Jednostavno, postoje veze prema kojima, kao što je rekao Vladimir Gredelj, treba biti sumnjičav.

(Preneseno iz Jutarnjeg lista, 24. 5. 2000.) □

VLADO JE DOBAR DEČKO, A MI SMO ZLI DEČKI

Sjeća li se još itko Borova Sela i onih nevinih mladića u odorama hrvatske policije, koje su četnici mučki poubijali iz zasjede. Uspomenu na njih čuvali su čempresi sve dok ih netko nije počupao i razbacao zajedno s vijencima i svijećama. Jeste li čuli za ovaj događaj? Vjerojatno ne, a ako jeste, informiraniji ste od većine hrvatskih građana. A jeste li čuli za oskrvruće čiriličnog spomenika u Veljunu? Naravno da jeste, jer o tome su danima brujale svi hrvatski elektronski i pisani mediji. Žena, koja je izgubila sina u ratu, pomokrila se javno kraj spomenika žrtvama palim u drugom svjetskom ratu. Necivilizirano? Da, ali zašto su se nakon tog nekontroliranog čina ojađene žene propeli na zadnje noge svi od lokalnih političarčića, preko silnih udruga za ljudska prava do Predsjednika RH, trseći se pronaći što gore izraze za neprimjeren čin očajne žene. O počupanim uspomenama na hrvatske redarstvenike u Borovu Selu, razbacanim vijencima i svijećama gotovo nitko ni riječi. Zašto?

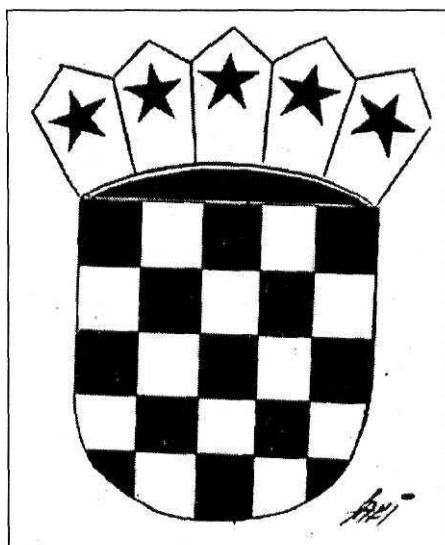
Zar su žrtve poginule ili smaknute prije 55 ili više godina bitnije od onih pobijenih prije deset godina ili je nešto drugo u pitanju? Treba li ove potonje zaboraviti jer su bili Hrvati, a zna se, da samo Srbi mogu biti žrtve, dok je za Hrvate rezerviran status koljača. I sve to u državi, našoj hrvatskoj državi, stvorenoj na krvi mladića prolivenoj u Borovu Selu i drugdje diljem Lijepe naše. Je li to moguće, ljudi moji, zavatio bi onaj poznati športski reporter. Na žalost, moguće je to i još mnogo toga što graniči s nevjerojatnim.

Hrvatske prognanike, Vukovarce, tjeraju iz hotela u trošne barake dok Srbi žive u njihovim stanovima i kućama u Gradu heroju. Hrvatskom populacijskom pokretu, hrvatska Vlada dodjeljuje 30.000 kuna (nisu mnogo bolje prošle ni druge hrvatske udruge), a udrugama Srba 5,3 milijuna kuna! Kažu da je to zato što se više novac poreznih obveznika ne dijeli prema političkim kriterijima nego isključivo na temelju programa. Kakve su to programe ponudile udruge srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj pa su za-

Piše:

Ivica TOMIĆ

služile toliki novac? Iskreno se nadam da im te programe nije pripremila SANU (Srpska akademija nauka i umjetnosti), koja je nadaleko poznata po «kvalitetnim» programima koji se trebaju realizirati na hrvatskoj zemlji. Uzgred rečeno, veterani Domovinskog rata dobili su 100.000 kuna, a Savez antifašističkih boraca 200.000, dakle dvostruko više. Valjda je to zbog brojnosti ove potonje udruge. A prošlo je 55 godina od završetka drugog svjetskog rata. Nisu li ti današnji antifašistički borci bili čudesna djeca. Da, neki su, izgleda, već u pelenama uzeli puške u ruke i počeli po šumama i gorama proganjati Švabe i domaće izdajnike.

Ilustracija: Boris Lekić/Hrvatsko slovo

Zašto zastupnik Hrvatskog državnog sabora (čudo da ovaj naziv već nije promjenjen), ne smije, a da ne bude javno popljuvan, reći da je i iz krvi žrtava Bleiburga i Križnoga puta nikla hrvatska neovisnost kad je to živa i bolna istina. Možda zato što u Hrvatskom državnom saboru jedan zastupnik jedne nacionalne manjine govori stranim, Hrvatima nemilim jezikom, drsko sugerirajući zastupnicima hrvatske nacionalnosti i opredjeljenja da unajme prevoditelje. I

otkad se to u Donjem Lapcu, otkuda je bradati zastupnik, govori ekavica? Ali dobro je da uvaženi saborski zastupnik nije zatražio i od hrvatskih zastupnika da govorite stranim jezikom. U hrvatskoj povijesti i togaje bilo, pa nas ništa ne smije iznenaditi.

Zašto se hrvatski branitelji, kad zbog umanjuvanja njihovih zakonskih prava zaprijete blokadom prometnica nazivaju četnicima, kad je, ne tako davno, aktualni predsjednik Sabora predvodio seljake, koji su, zbog opravdanog nezadovoljstva potezima bivše vlasti, blokirali ceste, ugrozivši turističku sezonu. Zašto su tadašnje seljačke blokade bile demokratske barikade, a braniteljske, samo najavljenе, proglašavaju se četničkim balvanima. Zašto hrvatska vlast dokumente koji bi trebali navodno pomoći hrvatskom generalu Tihomiru Blaškiću osuđenom nepravomočno na 45 godina zatvorske kazne, prvo daju tužiteljima, pa tek onda braniteljima i to tek nakon njihovog javnog prosvjeda Čija je to vlast?

Želi li ova vlast doista izazvati pobunu hrvatskih domoljuba, nemire i nerede? Možda ima onih koji misle da bi time mogli prikriti svoju nesposobnost i na drage svaliti krivnju za neispunjena predizboma obećanja. A nisu ispunili još nijedno. Oh, da, ispričavam se, ostvarili su jedan ogroman međunarodni uspjeh. Uveli su Hrvatsku u Partnerstvo za mir. U toj organizaciji je, primjer radi, i Tadžikistan, što pametnije dostatno govori o njezinoj važnosti. Da, ukinute su i vize za Estoniju. Bravo! Samo ja još nisam sreo nikoga tko je bio ili ima namjeru putovati u Tadžikistan ili Estoniju, a vi? Nije to sve valjda samo zbog Picule. Pa valjda njega puštaju ionako bez vize.

Surađujte s Vladom jer Vlado je dobar dečko! Loši dečki, a što pitate, to smo naravno mi? A što se Europe tiče, treba zaboraviti i odlazak u šoping do Trsta jer gorivo, prema posljednjim informacijama, ide gore za 30 posto, ali dok izide ovaj tekst, tko zna, što će nam «dobri dečko Vlado» još servirati.

Izrael: Dan kad je proglašena Država

Uprvome svesku svoje znamenite rasprave O demokraciji u Americi, Alexis de Tocqueville je 1835. zapisaо: "U Sjedinjenim se Državama s razlogom misli daje ljubav prema domovini neka vrsta kulta uz koji se ljudi vezuju kroz njegovo izvršavanje". Stoljeće i pol kasnije tom se kultu svejednako prinose slične žrtve: zahvaljujući gospodarskoj moći, ekspanzionistička se američka kultura širi Europom i uopće ostatkom svijeta, ribareći ljudske duše hvalospjevima američkoj demokraciji, prugastoj zastavi i taktovima himne Star Spangled Banner.

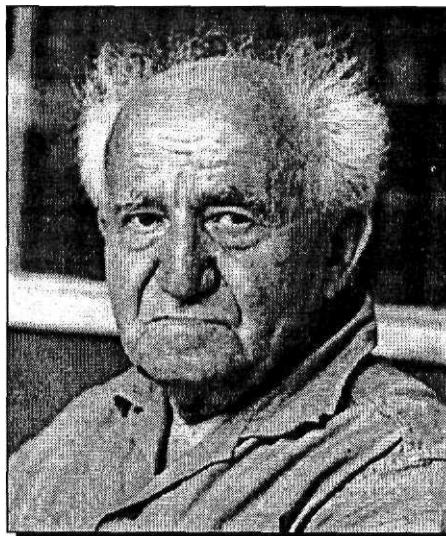
/ kad govore o mračnim stranama američkog života, novinske reportaže, političke studije, romani i filmovi, kao i proizvodi široke kulture, uvijek služe izazivanju »divljenja pred snagom Amerike, uvijek su u funkciji buđenja ljubavi prema tzv. američkom snu. Onaj koji se odrekne američkih idea i Amerike kao države, obilježen je kao izdajica, kao ništarija, upravo kao što je Victor Hugo u Čovjeku koji se smije o jednome svom liku zapisao: "Bio je Irac koji se odrekao svoje domovine, dakle, loščovjek."

Nasuprot tome, Hrvatsku kao da preplavljuje osjećaj stida pred činjenicom uspostave države. Državni simboli, simboli suvereniteta proglašavaju se - uglavnom otvoreno i s nevjerojatnom samodopadnošću - zastarjelima, nepotrebnima, čak primitivnima. Sve stoje obilježeno nacionalnim, nai-lazi na porugu i omalovažavanje. Zadivljuje mazohističko uživanje u tobožnjim pohvalama, koje iz inozemnih prijestolnica i središta moći dolaze tzv. kooperativnoj, tzv. europskoj, tzv. građanskoj Hrvatskoj. Kao da smo jedva dočekali kad ćemo se odreći brige za naciju i državu, sve u ime tapšanja po ramenu koje ima biti znakom obljubljenosti i prestiža. A daje taj prestiž prividan, najbolje syjedoci način na koji je postignut i cijena kojom je plaćen i kojom se plaća.

Za razliku od Amerikanaca, koji Dan nezavisnosti uvijek iznova pretvaraju u događaj od planetarne važnosti, Hrvati svoj nacionalni ponos pokušavaju sakriti, kao da je riječ o nečemu sramnom. Zato dopuštaju da im nameću tuđa mjerila, zato dopuštaju da im prekravaju udžbenike i pišu povijest. A

kako taj dan danas (u vrijeme takozvane prevladanosti nacionalnog) slave narodi koji drže do sebe, pokazuju i izraelski primjer. Kako bismo se bar ovdje pokušali ugledati u njih, prenosimo nekoliko stranica iz The Jerusalem Posta od 5. svibnja 2000. Tako, bez ikakva kompleksa, ponosno slave narodi, koji su svjesni vrijednosti svoje slobode i svoje države. I koji otome uče iz svojih novina, svojih knjiga, svojih udžbenika. (T.J.)

* * *

David Ben Gurion

Bio je petak popodne, nekoliko sati prije sabata, kad je David Ben-Gurion proglašio uspostavu Države Izrael. To je bio povijesni trenutak, trenutak za kojeg svi pamte gdje su bili i što su radili kad su čuli vijest.

Za mnoge ljudi u zemlji i naročito za stanovnike Jeruzalema, bilo je malo vremena za slavlje - rat za neovisnost se već naveliko vodio, pa je Dan neovisnosti bio dan borbe, a ne veselja. U petak ujutro, borbe su već počele i do konca subote bilo je već osmero mrtvih u glavnom gradu.

To su bile teške godine - voda se dovozila u grad cisternama, hrana se dijelila u porcijama, a Jeruzalem je mjesecima bio pod opsadom.

Na sljedećim stranicama izvađenih iz "1/Jeruzalem", čitatelji koji su bili svjedoci tih nekoliko mučnih ali veselih dana, pripovijedaju svoje priče.

Paljenje svjeća

Bila sam zapovjednik Hagana-Chen (ženskih odreda) u južnom sektoru Jeruzalema- Katamon, njemačkoj i grčkoj koloniji.

Tu smo se manje više borili s dečkima. To je područje bilo naseljeno. Naši izviđači su bili svega nekoliko metara udaljeni od jordanskih legija.

Sjećam se dana kad je neovisnost proglašena, ali smo bili prezauzeti da bismo slavili. Bila sam odgovorna za nekih 40-ak djevojaka, a dana nam je jedna zgrada u Katamonu bez struje i tekuće vode - nekadašnji hotel (tamo gdje Beit Elisheva danas stoji), gdje su cure mogle spavati nakon dugog dana borbi i čuvanja straže.

Pitala sam djevojke da potraže hrane. Imali smo tako malo, da bismo se osjećale sretne, da smo imale svaka po cijeli jedan sendvič da izdržimo cijelodnevnu borbu.

Trebalo nam je mnogo snalažljivosti. Uvijek su se vraćale s ranjenima, pa smo za zavoje koristile lijepo bijele stolnake koji su ostali u hotelu. Bio je petak. Također, našle smo neke svjeće u hotelu i jedna djevojkajke dvije zapalila. Rekla sam joj: "Nemoj ih sad paliti, čekaj do mraka". Ona je odgovorila, "Ne, to su svjeće za Shabbat". (Saže/a: Bunny Alexandroni)

Haya Havilio

Izraelska zastava na zgradama Generali

Kao stanovnik Jeruzalema skoro 67 godina (od studenog 1933.), doživio sam proglašenje Države Izrael nezaboravnog 14. svibnja u Jeruzalemu.

Dvadesetdevetog studenog 1947., kad su Ujednjeni Narodi odobrili Plan podjele, moja pokojna žena i ja smo već legli u našem stanu u Ramban Road 33. Odjednom smo čuli vesele povike i pljeskanja iz smjera zgrade Židovske agencije. Kao židovski vjernici, nismo slušali krugoval te noći, ali smo znali o čemu se radi. Htio sam odmah ustati (mislim da je bilo jedan iza polnoći), i pridružiti se mnoštvu, ali mi žena nije dopustila - u kasnijim godinama uvijek me zbog toga zafrkavala i mislila da sam se naljutio na nju.

Jedno ne ču nikada zaboraviti, kad sam prošetao u grad kupiti novine u jordanskoj knjižari na Sionskom trgu, tog petka 14. svibnja ujutro. Odjednom u 10 sati zavijorila je zastava Izraela na vrhu zgrade Generali na

uglu Jaffa Road i Princess Maiy. Svi su na ulici pljeskali i klicali "mazal tov".

Za hagansko i židovsko stanovništvo Jeruzalema bilo je važno da je ta zgrada u našim rukama, jer se s njenog vrha moglo vidjeti i nadzirati cijeli Jaffa Road. Zgrada koju su koristili britanski C.I.D. (Odjel za kriminalistička istraživanja) i vojska, zvali su "Bevingrad", a bila je okružena bodljikavom žicom. Kupili su je haganska fronta od engleskog bojnika nekoliko dana prije toga za ogromnu svotu u nekadašnjem slavnom "Alasca" kafiću na Jaffa Road. Bilo nam je strateški važno da ta zgrada ostane u našim rukama.

Odmah nakon toga, tog znamenitog petka, arapske legije koje su smještene uistočni dio ruskog logora, povukle su se i naši tenkovi trotonaši su se smjestili u logor sa zapada. Nikad ne će zaboraviti taj dan.

Hermann Mayer

"Lijep dan, zar ne?"

Bila sam u Hagani već godinu dana, pri ekipi za promatranje britanske vojske i policijskog radija, pored svoga redovnog posla u Keren Kayemet (Židovski nacionalni fond). Put do posla iz sobe koju sam imala u ulici Abarbanel je prolazio pored bodljikave žice oko sigurnosne zone, koje su Britanci ranije postavili. Svakih nekoliko metara postavljena je promatračnica ograđena pješčanim vrećama, u kojim su bili smješteni mladi engleski vojnici. Imala sam naviku pozdraviti "Lijep dan zar ne?" i oni bi veselo odgovarali, sretni što čuju engleski jezik.

Tog petka ujutro, 24.-og. svibnja, napustila sam sobu kao i uobičajeno u 7,15 kako bih stigli 7,30, ali na moje čuđenje nije bilo nijednog vojnika. Cijelo je područje bilo napušteno! Stvarno su otisli, pomislila sam, povlačeći se pod okriljem mraka.

U uredu nitko nije znao što se događa dok nisu granate pale u blizinu, a prozori na mom uredu popucali su već treći put otkad sam tu počela raditi. Ljudi su stalno ulazili i govorili da smo preuzezeli to ili to, koji strateški dio grada dok smo mi većinu vremena proveli ispod stola.

Dok je trajalo zatišje, pokušala sam otiti - hodajući što bliže zidu - do kuće Gershon Agron, gdje se nalazila naša promatračnica. Shvatili smo da su Britanci stvarno napustili i čuli smo arapsku legiju kojaje preuzezela Britanski radio. Kasnije smo čuli da je Ben-Gurion proglašio neovisnost.

U pismu svojoj obitelji 20 svibnja pisala sam:

"Čudna stvar, nismo imali vremena uzbuditi se povodom uspostave Državnosti Izraela (valjda će nas zvati Izraelci) jer nismo mogli dobiti puno vijesti iz Tel Aviva,

budući da nije bilo ni struje ni vode. Bili smo zauzeti pokušavajući doći do svoje porcije kruha i kante vode, dok smo nastojali biti u zaklonu. Što se nas ticalo, država je već postojala - naš rad, hrana i vojska je iz naše Židovske države. Samo Bog zna hoće li ovo pismo doći do Vas...ako uspijem preživjeti ovo, to će biti neviđeno iskustvo."

Joyce Kadish-MVwhite

Pripremajući se za Shabbat

Za nas, stvarna proslava je one noći kad su UN glasovali. Nakon glasanja svi smo otišli u centar grada i plesali kao ludi cijelu noć.

Dan državnosti je proglašen u petak a mi smo živjeli u vjerskoj četvrti Beit Yisrael, gdje su se svih pripremali za Shabbat. Nismo imali krugovala u kući - kao i većina kućanstva u susjedstvu, nismo imali struje. Ali svi smo očekivali; to i nije bilo neko iznenadenje.

Rat je već počeo. Ljudi pogodeni u raketnim napadima ležali su mrtvi po ulicama. Tako ih je bilo 13-ero, i u našoj školi nije bilo skloništa. Ostali smo u prizemlju s glavama dolje.

Issaschar Ivas

Voditi borbu

Tko je imao vremena za misli o plesu? Mi smo se nalazili usred rata. Tijekom svibnja najžešće borbe su se vodile u Jeruzalemu. Svi su bili mobilizirani i borili se ili zatvoreni u kućama u zaklonu od bombardiranja.

Drugo primirje je završilo, a Britanci su se povlačili. Gledali smo svaki njihov potez, kako bismo mogli odmah preuzeti njihove

punktove čim se povuku prije nego što su to učinili Arapi. (Sažela Bunny Alexandroni).

Shlomo Havilio, zapovjednik hanaganskih snaga u Jeruzalemu tijekom rata za neovisnost

Osiguravajući vodu

Nakon Drugoga svjetskog rata, moj muž Nachum i ja smo napustili našu kuću u Cincinnati, Ohio kako bismo se upisali na studij hebrejskog na Jeruzalemskom sveučilištu. Brzo nakon našeg dolaska, Haganah se obratila meni i mojoj sestri da sudjelujemo u tajnoj misiji -prodajući kartice za dodjelu vode židovskom pučanstvu. Kroz povijest, Jeruzalem je padao, kad bi opskrba vode izvan grada bila uništena.

Neke starije kuće su posjedovale cisterne koje smo počistili, i napunili svježom vodom, te zapaćatili - sve dio naše tajne misije. To nam je spasilo živote kad su Arapi uništili vodovod u Rosh Ha'avinu.

Uz to, nije bilo ni struje, svjetla, krugovala, ni brzoglasa kako bismo kontaktirali s vanjskim svijetom. Vodu je dostavljala Haganah u svaku ulicu. Stajali smo u repovima i dobili bi po dvije kante svaki. U dučančiću smo smjeli dobiti po dvije kruha svaki dan po osobi. Smeće se kupilo jednom tjedno. Čudo da nije nikakve zaraza izbila među stanovnicima Jeruzalema.

Mjesec dana nakon što nam se sin Avi-don radio u bolnici Hadassah, borba za opstanak je počela. Bilo je skoro nemoguće ući ili izaći iz grada jer smo bili potpuno okruženi Arapima.

Jedna od rijetkih prilika kad smo izašli iz svoje kuće, bila je onog petka kad je Ben-Gurion proglašio rođenje Države Izrael.

Bili smo u kući neke rodbine. Za nas, to je bio dan i stregnji jer smo gledali samostan u susjedstvu gdje su smještene udovice, djeca i nekoliko ljudi iz kibuca Kfar Etzion, kako je pao u ruke arapskih snaga. Sjedili su na stepenicama na ulazu s glavama među nogama i nisu izrekli nijednu riječ. Zajedno s njima žalili smo u tišini.

Sham Eden

Naoružani metlama

Sjećam se jako dobro sveg uzbudjenja u Jeruzalemu tih dana. Živjeli smo u Armoni blizu kibuca Ramat Rachel i napetost je rasla. Mi koji smo živjeli pored Jeruzalemsko-betlehemske ceste, brzo smo naučili rukovati ručnim bombama kako bismo čuvali cestu.

Moju su obitelj nagovarali da napusti to područje, pa smo to i učinili. Tek poslije smo čuli da je kibuc bio središte žestokih borbi i da su nam pokućstvo i vrijednu knjižnicu spalili Egipćani.

Granate su neprestano padale nad gradom. Hrana i voda se dijelila u porcijama, a usluge poput autobusa, brzoglasa i struje bile su ograničene. Često smo morali u zaklon od stalnog granatiranja, trčeći u podrum ili skrivajući se pod stolom.

Ja i još jedan član Hagane držali smo stražu blizu Deir Yassin oko Kiryat Moshe i Givat Shaul. Bili smo naoružani samo metlama, jer je sve raspoloživo oružje prebačeno onima koji su se borili u Starom gradu.

Postao sam službenik u Vladinom ratnom ministarstvu i naš ured je smješten u Schmidtenovu školu - austrijski samostan. Bili smo u dobrom odnosima s poglavicom ocem Sonnenom i časne koje su tamo živjele nekad su nam donijele povrća iz svog vrta u njemačkoj koloniji. Ali najčešće smo jeli chubesa, travke koja je posvuda rasla. Kapelica i škola su sada talijanska sinagoga.

Brojne žrtve rata iz svih dijelova grada su kupljene i dovožene kamionima uz desetke ljesova, te pokapane u privremenim grobljima. Rodbina nije mogla biti nazočna na pokopu.

Zadnje noći desetodnevног primirjatijekom opsade trebao sam pratiti pošiljkiju spisa iz mog ureda u Tel Aviv. Vozili smo veliki kamion usred noći na Burma Road. Trebalо nam je sedam sati da stignemo do cilja.

Ova užasna iskustva, uz mnogo onih koje nisam spomenuo, naučilo je mnoge u Izraelu kakve bezmislice, rušenje i bol ljudska bića trebaju trpjeti i kako ubojstva i krvoproljeće moramo prihvati kao posledicu rata.

Shimshon Marcus

Smijući se i plačući

Noć prije neovisnosti rečeno nam je u tajnosti daje Gush pao. Bili smo očajni zbog te vijesti. Sljedeći dan, u petak, našla sam se na ulici Allenby gdje sam Čula proglašenje Neovisnosti preko zvučnika u ulicama. Šetala sam sama, plačući i smijući se. (Sažela: Bunny Alexandroni).

Ruth Siegal

GI dragovoljci

Na dan proglašenja mi smo bili skupina boraca iz IZL koji su izašli iz podzemlja i uspostavili stožer u napuštenom sirotištu u Givat Shaul. Tog dana sudjelovali smo s Lehi i Hagana u preuzimanju nadzornih točaka, koje su napustili Britanci u Jeruzalemu. Bio sam došao na Hebrejsko sveučilište dvije godine ranije, a sad sam na odmoru. Dok smo bili tamo, trojica drugih, bivši GI-ovci pridružili su se IZL-u sa mnom.

Kraj rata: Prvi Dan neovisnosti proslavljen je u Jeruzalemu, svibanj 1949.

Jedan od njih, Ben Zion Rothenstein, bio je ranjen u borbi za Stari grad u proboru kroz Nova vrata. I ja sam ranjen 10 dana kasnije braneći Kibbutz Ramat Rahel od arapskog pokušaja da zauzmu Jeruzalem s juga. Bilo je i drugih Amerikanaca koji su se pridružili borbi za neovisnost. Svi smo čuvali nadu i naš san.

Moshe Brodetsky

S izraelskom zastavom na britanskom vozilu, 1948.

Preuzimanje tvrđave Bevingrad

Godine 1948. bio sam student na Mizrachi učiteljskom seminaru. Godinu dana prije toga, kad sam imao 16 godina pridružio sam se odredima Hagane uz sve ostale studente u razredu. Bili smo na vojnoj obuci i izvršavali mnogo podzemnih operacija kao članovi Hagane. Tijekom rata za neovisnost,

moj razred je spojen s "Jonathon" brigadom koja je zadužena za obranu Jeruzalema.

Po zatvaranju Pashe, izvanredno stanje je proglašeno. Svi ljudi i žene od 18 do 46 godina su mobilizirani. Svi su čekali 14. svibnja 1948. kad su Britanci trebali napustiti grad.

U veljači 1947. Britanci su uspostavili "sigurnosne zone" u Jeruzalemu. Istjerali su židovsko pučanstvo iz tih "zona" i okružili ih s betonskim utvrdama i bodljikavom žicom. Tri "sigurnosne zone" su postavljene u središte Jeruzalema. Područje A: kolodvor i okolica; područje B: hotel Kralj David i okolica; područje C: tvrđava Bevingrad koja je uključivala i ruski logor, sud, zatvor, poštu, APAC banku (danas Bank Keumi) i zgradu Generali (danas Ministarstvo unutarnjih poslova).

Tvrđava je dijelila židovsko pučanstvo od arapskog u Jeruzalemu. Jasno je bilo da će onaj koji uspije zauzeti tvrđavu kad se britanske postrojbe povuku iz Jeruzalema, biti nadmoćan u cijelome gradu.

U petak, 14. svibnja 1948. posebni mi je tekli predao zapovijed da se pojavim u zgradi Mitzeph koja se nalazila na Jaffa Road, preko puta tvrđave Bevingrad. Kad sam stigao, rečeno nam je da se naša skupina pripojila "Jonathon" brigadi i daje zadužena da preuzme tvrđavu Bevingrad. Zapovjedeno nam je čekati u zgradi Mitzeph, kako bi čim Britanci napuste zopnu, odmah ušli u nju i preuzele je, zgradu po zgradu, napredujući sve dok ne stignemo do samostana Notre Dame koje nadgleda zidine Starog grada i Novih vrata. Nekima su od nas dane puške koje su oduzete od bandita, a nekima su dane škare za rezanje lima kako bi prerezali bodljikavu žicu.

U 8,45 primjetili smo da je stražar na židovskom punktu počeo vikati: "Britanci napuštaju," Naš zapovjednik je izdao zapovijed: Ulaz! Naša je jedinica probila naprijed i ušla kroz vrata. Prerezali smo i otklonili bodljikavu žicu, demontirali vrata i upali u zgradu Generali, te pretresli sve prostorije. Bilje prazna. Otišli smo do krova i uvidjeli da su britanski stražari otišli. Tad smo skočili do krova susjedne zgrade i napredovali uz Princess Mary Road prema križanju Mammilla. Tu smo primjetili Arape koji su napredovali od Mammilla. Otvorili smo vatru i vidjeli smo gdje su neki pali, a ostali se povukli.

Primili smo zapovijed da uđemo i preuzmemo Staru općinsku zgradu i odatle smo se pomakli do susjedne zgrade Barclay's banke.

Dok smo preuzimali zgradu banke, primjetili smo skupinu Lehijevih boraca kako prelaze ulicu i s ljestvama se pokušavaju popeti preko Starih gradskih zidina.

ČIJA JE NAŠA DRŽAVA

Sadržaj knjige Marka Matica **Čija je naša država** (Naklada Jurčić d.o.o. Zagreb, Zagreb 2000.) mogla bi se prepričati s jednom jedinom riječju: HRVATSKA. Da je samo dokument vremena, vrijedilo ju je tiskati. Nu ona je više od toga. Živo je to aktualno štivo, koje je napisano jučer, a govori nam i o našemu danas.

Već od godine 1993., dobronamjerno i zabrinuto, Marko Matić pita sam sebe a i sve nas: Čija je naša država? Pita se i pita nas radi toga, što bi htio da imamo svoju, ali ne bilo kakvu državu. Onoliku i onaku Hrvatsku kolika i kakva može trajati sve dok i mi Hrvati obstojimo. Svjedoci smo, veli on, da nam se država Hrvatska još nije do kraja rodila ni formalno ni pravno, a kamoli stvarno.

Može li se Hrvatska napraviti tako, da nas što više živih i zdravih Hrvata u njoj bude? Ako u Hrvatskoj neće biti Hrvata, kad se kao država do kraja dovrši, za koga je onda pravimo? Zar može biti Hrvatske bez Hrvata, zar ima države bez naroda? Narod niti mora, niti smije umrijeti, da bi se država rodila.

U ovoj našoj dragoj i jedinoj državi, upozoruje Matić, sve se učestalije, na razne načine, brka, devalvira i mijenja odnos čovjeka prema čovjeku i odnos čovjeka prema Bogu. Nekomu je stalo, da nam kulturu, u najširemu smislu riječi, izmijeni, da nam uništi ono iz čega smo svaki put, nakon nanesenih nam havarija, kao feniks iz pepela nicali. Kao da je netko «moćan» odlučio dopustiti Hrvatima, da imaju vlastitu državu pod uvjetom, da im se pretvorbu na svim područjima ljudskoga življena (pritvarati se ikavski znači lažno se predstavljati).

Ti svjetski «moćnici» to rade preko naših ljudi, takozvanih Hrvata europskih a ranije jugoslavenskih svjetonazora. Takvi su nam ušli u liniju kretanja odmah u startu pravljenja nezavisne države Hrvatske. Lako ih je bilo devetdesetih godina prepoznati; najupadljivije su mahali našim nacionalnim zastavama i s prvim bijelim i s prvim crvenim poljem u grbu, da bi nam ubrzo kroz naša legalna tijela izmijenili i grb i zastavu na taj način, što su u pet svojih komunističkih krakova ubacili pet

Piše:

Mato MARČINKO

naših regionalnih svetinja i tako popunjenu petokraku razkoračili iznad svetoga nam Grba. Govorili su, da su to učinili radi distance od ustaštva, a zapravo su pravili ustupke Srbima, da bi možebitno došlo do novoga zajedništva sličnoga onomu iz godine 1918. i 1945.

Tako nam govori zabrinuti Hrvat Marko Matić. Ne s nekoga regionalnoga ili stranačkoga motrišta, nego občehrvatskoga. Jednom mi Matić reče da se Duvnjaci, u starini Županjci, ne smatraju ni Hercegovcima ni Bosancima. Nego jedino i samo Hrvatima.

Takve koji su se ubacili u hrvatsku liniju kretanja Matić je nazvao pretvorbašima. Pretvorbaši su od boraca za Domovinu načinili zločince po eurokomunističkim mjerilima. Osramotili su hrabrost i ideal mnogih mrtvih i živih hrvatskih ratnika. Dragovoljci Obranbenoga rata danas su ponizeni, odbačeni, uvrijedeni, iznevjereni, razočarani i čak odpušteni s posla. Pretvorbaši su grubo dirnuli u one od čijegaje junaštva hrvatska država stvorena. Osramotili su sva tri glavna ognjišta na kojima je kroz svih

petdeset godina komunizma tinjala hrvatska državotvorna vatra - ta tri glavna ognjišta su Zagreb, Hercegovina i hrvatska emigracija. Drvlje i kamenje baca se na sve, što je imalo hrvatsko.

Neprocjenjiva je vrijednost države za jedan narod, podsjeća zaboravljive i obmanute Matić. Ona je okvir za trajanje i pojedinca i naroda. Država se čuva narodom, a narod državom. Narod se ne čuva švercom, kriminalom i nemoralom. Narod i državu ne čuvaju ni mediji, koji su kroz televizijske zaslone, novine i časopise u ovih zadnjih godina pustili više nametnika na čudorede hrvatskoga naroda, nego u petdeset godina jugokomunizma. Koliko vrtića, škola, fakulteta, raznih ustanova, pojedinaca, udruga, školskih biltena i novina prima novac od «Šoroša» pod uvjetom, da ne pišu o povijesti i vjeri Hrvata. Koliko je knjižnica i knjižara po «Šoroš» izboru obnovilo knjižni fond i povećalo izbor knjiga.

Jesmo li UNPROFORom, NATOom ili IFORom preko noći okupirani ili spašeni? Koja je to država sačuvala samostalnost s tuđom vojskom u svojim granicama?

Zapitajmo se o svemu ovom u sebi i naglas, pojedinačno i zajednički i počnimo s odklanjanjem za državu opasnih nepogoda, dok nam je vrijeme - poziva nas svojom knjigom Matić. Nučinimo to oprezno, tako da s vodom ne izpljusnemo dugo očekivano dijete. Neprocjenjivo je puno toga napravljeno, krvi proljeveno, duša i tijela izgubljeno za slobodnu, demokratsku i nezavisnu Hrvatsku, da bi to ijedan normalan Hrvat smio zaboraviti ili podcijeniti. Država nema cijenu, neprocjenjiva je vrijednost države. Cijena države je život, a za život se i glava daje. Zato čuvajmo svoju državu od svih, koji nam je svijestno ili nesvijestno želete uništiti. Ne zaboravimo, da je naša i najgora država bolja, nego tuđa najbolja.

Svojom nam knjigom Matić pokazuje put u europske integracije. Treba se najprije individualizirati na svim mogućim područjima, pa tek onda internacionalizirati. Gradimo s Europom zajedništvo, a među sobom jedinstvo. Ne

pozivajmo na osvetu, ali i nemojmo prebrzo zaboraviti zločine protiv Hrvata.

Vrijeme je za ponovno okupljanje, opominje nas Matić. Dobri, blagi i naivni hrvatski narode, ne dopusti da se Tebe u tvojoj Državi i u tvojim zemljama ne pita. Vrijeme je za ponovno zblijavanje redova, za veće zbližavanje, očvršćivanje, okoštavanje oko očuvanja zajedničkoga nam okvira za trajanje, Naše Lijepa.

Kad budete čitali ovu Matičevu knjigu, svakako se zaustavite kod zapisa **Zeleni Jozo**. Nesretni taj Jozo «nije nikad bio Hrvat, već se aktivno bavio hrvatskom politikom» - napisala je to njegova žena Anna (s dva n). Zeleni Jozo je najprije odbacio sve partizansko, komunističko i jugoslavensko i prihvatio ustaško, pa je završio na Golom otoku. Zatim je zamrzio i Hrvate i Hrvatsku i sebe kao Hrvata. Pa je prešao u Bošnjake i kao glavne neprijatelje označio Srbe, Hrvate i Hercegovce. Matić se na njega nije naljutio, nego ga samo bratski kori: E to nije zdravo, gospodine Jozo, to se mora liječiti. I ti si Jozo naš, hrvatski; kakav si da si, ne damo te.

Na jednom mjestu u knjigi Matić kaže: «Što ovca ležeći vidi - to daleko nije.» Ako dakle želite vidjeti daleko, pročitajte knjigu Marka Matića **Čija je naša država**. Svjetski globalisti i domaći kozmopoliti žele, da budemo ovce. Kako ne

ISPRAVAK

U br. 97. objavljenje napis **prof. Josipa Bepa Dominisa**. Prítom je tehničkom pogreškom izostavljen podnaslov "Poziv Komisiji za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava pri Hrvatskom saboru", što tekst u jednome dijelu čini nerazumljivim. Ispričavamo se auktoru i čitateljima. Ujedno koristimo prigodu napomenuti, da je taj tekst izazvao niz oštih, čak uvredljivih opaski. Međutim, kako su one nepotpisane ili potpisane samo inicijalima, ponavljamo, da nepotpisani napis — bez obzira na sadržaj - ne će biti objavljeni. A kad su već polemični i uvredljivi, onda pristojnost nalaže, da budu potpisani, kako bi auktor znao s kim ima posla. (Ur.)

IZA ZATVORSKIH KOLIBA

Bruno ZORIĆ

Iza prašnjave ulice
Veliko svjetlo gori.
Pokriveno lice
U tamni svjetla stoji.

Prekržene ruke
Ijecaji
Nebo kroji naše sudbine
Izakišć
Koja tamni nebo
Povorke
Povorke
Ubogih
Nose križ
Pognuti
I slijepi
A negdje
U nečijem krilu
Zaurlabura
I rodi se suza
Od teških veriga
i zardalih uza
Tammice Škripe
Prokleti
Obješeni
Strijeljani
Na ledini jednoj
promrzli
Poredani
Kao bezvrijedne stvari
Ukleti
kao strašila
golaći
Na Golom otoku
i Svetom Grguru
Mole se
Svojim sjenama.
U daljini
Nade
Otkrivaju svoja lica.

(1999.) •

DAN HRVATSKEH POLITIČKIH ZATVORENIKA U DUBROVNIKU

U suradnji s HIDR-om Dubrovnik, HDPZ-Podružnica Dubrovnik njavila je građanstvu i svomu članstvu daje 30. travnja, na dan smaknuća Zrinskoga i Frankopana u Bečkome Novom Mjestu ujedno i Dan hrvatskih političkih zatvorenika. Pozvani su svi da budu na sv. Misi koja će se održati taj dan u 18 sati u dubrovačkoj katedrali.

Naglašeno je da je to uspomena na smaknute hrvatske pleme, ali i sve umrle i poginule hrvatske političke zatvorenike, koji su položili život za slobodu Hrvatske. Stoga je potrebno da im se oda dostojanstveno poštovanje i zamoli ove mučenike da se pred licem Božjim mole i za današnju Hrvatsku.

Dr. Stanko Lesić, župnik, održao je propovijed u kojoj je istaknuo brojna mesta gdje su patili i umrli Hrvati - politički zatvorenici a isto tako gdje i danas pate (USA, HAAG). Citirao je odluku austrijskog cara kojaje glasila da se Zrinskom i Frankopanu odsjeku glave jer su htjeli stvoriti vlastitu državu i njom vladati. Hrvati su za to isto uvijek umirali i bili krivi i izgubili mnoge svoje sinove. U svojoj iscrpojnoj propovijedi Don Stak je pozvao sve poštene Hrvate na jedinstvo za prosperitet svoje Domovine.

Katedrala je bila relativno dobro popunjena, svakako znatno više nego prošle godine.

Pozivi su građanstvu upućeni u listovima «Slobodna Dalmacija», «Dubrovački vjesnik» i putem Radija Dubrovnik.

Dr.A. F. •

IZBORNA SKUPŠTINA ISTARSKE PODRUŽNICE

Dana 20. 05. 2000 održana je izborna skupština Istarske podružnice HDPZa u Poreču.

Podružnica ima 74 člana te 16 pridruženih članova. Skupštini je u ime naše Središnjice iz Zagreba bila nazočna predsjednica Kaja Pereković.

Izabrani su članovi novog Upravnog odbora, koji su između sebe birali za predsjednicu gospodu Mariju Mikac, tajnika Eugena Bratovića, te rizničara Matu Jambrišaka.

Po završenoj skupštini organizirana je zakuska za sve nazočne.

Predsjednica

Marija Mikac, Poreč •

PLODOVI ŽRTVE

Naglasci s komemoracije u Bleiburgu, 14. svibnja 2000.

Radi velikog zanimanja javnosti, a i radi potrebe da se za povijest i kasnije naraštaje zabilježe ovi događaji, objavljujemo govore koji su održani na komemoraciji bleiburške tragedije, u Bleiburgu, 14. svibnja 2000. Vrijedi također zabilježiti, da su govorici oštro napadnuti u lijevo orijentiranom tisku, a da su se na njih posebice okomili nekadašnji i današnji pristaše jugoslavenske i komunističke misli.

Govor Ante Rose, generala zbora u mirovini i člana Počasnoga bleiburškog voda

Istina je iznad svih zakona. Za ovu prigodu ukazana mi je čast govoriti u ime Počasnoga bleiburškog voda. U ime onih, koji su ostali vjerni zadatoj riječi i onih, koji nisu mogli utjecati na velike događaje, a postali su njihove žrtve. Mislim na civile, žene i djecu.

U ime Počasnoga bleiburškog voda pozdravljam prisutne, posebice predstavnike hrvatske države i vlasti, braću Hrvate iz Bosne i Hercegovine, Hrvate iz iseljeništva, predstavnike hrvatske katoličke crkve, sve Hrvate muslimanske vjeroispovijesti i na kraju sve ove moje ovdje bojovnike za hrvatsku državu iz emigracije. Na početku odajem vojničku počast čuvarima uspomene na žrtve bleiburške tragedije, napose velečasnom gospodinu Vilimu Cecelji, Petru Milošu i Nikici Martinoviću, kojega je mučke ubila Udba 1975., te svim drugim članovima Počasnoga bleiburškog voda.

Jedan veliki dio naše hrvatske sudbine i narodne zajedničke memorije počiva ovdje i diljem Križnih puteva, zajedničkih grobnica i jama. Nažalost, još ni danas nismo u cjelini ozbiljno pristupili tome problemu. Znanstveno i pravno. Još je i danas poželjna skromna tišina.

Danas smo svjedoci u našoj svakodnevici buđenja skleroznih fantoma diktatorske prošlosti onih, koji su najveći saboteri hrvatske realnosti i krvavih događaja od

konca drugoga svjetskog rata pa do ustupstave suverene hrvatske države. Iznova se unose novi kriteriji krivnje, prava i dužnosti. Na površinu izlaze ljudi koji nemaju nikakvog dodira s hrvatskim narodom, njegovim čestitim ponosom, kulturom i teško stečenom državom. Rehabilitiramo platinaste diktatore i fantome, a nismo smogli snage reći javnosti koliki je broj ljudi nevin i na koji način pogubljen u ime parole "bratstva i jedinstva" i tzv. općeg dobra.

Do danas uporno govorimo o događjima, špekuliramo i manipuliramo o njihovim uzročno-posljeđičnim vezama, ali uporno šutimo o sudbinama pojedinačnih ljudi, koji nisu imali nikakve veze s ideologijom i moći da odlučuju o bilo čemu. Malobrojni među odgovornima se bave mišlju kako posmrtnе ostatke tih ljudi vratiti u domaju i dostojno ih ukopati. Da im se barem tako odužimo za žrtvu.

Isto tako, treba znati kako nema ni prave pomirbe ako ne shvatimo jednom zauvijek zašto se tim ljudima to dogodilo i tko je pravi krivac. To prije svega, trebamo učiniti radi naših mladih, sadašnjih i budućih naraštaja. Mi moramo to učiniti radi onih koji ne smiju živjeti u lažima, zabrudama i mitovima.

Vjerujem da smo ljudi. Stoga, ne smijemo i ne možemo podnesene žrtve za domovinu podariti niti jednom interesu, nego pravdi i miru. Vjerujem da smo ljudi. Mi smo sami na ovome tužnom Polju, nad tom našom sudbinom i našim mrtvima. Nemojmo očekivati milost, razumijevanje i utjehu odbilo koga. Okrenimo se realnosti i onima koji ju čine. Svaki neka spozna bijedu ljudskih obećanja i nakane tuđina. A mi, Hrvati smo kletva ako to napokon nismo shvatili, razumjeli i međusobno si oprostili. Štujmo ljudskost ovdje, prema vremenu koje nas čeka. Štujmo ovdje vjernost i ponos za svaku osobu koja je dala sve imenu svoga naroda. Vjerujem da smo ljudi ako shvatimo "Oče

naš". Počivajte, braćo, u obećanju Svetog moćnog!

Gоворим вам jezikom vojnika i čovjeka poput svih vas. Počivajte, braćo, Hrvati u ovim tuđinskim gudurama. Molite Boga za nas žive i za domovinu. A mi, hrvatski vojnici i civilni vam prisežemo kako ćemo učiniti sve za istinu, pravdu i mir koji moraju pobijediti sve zakone. Tako mi Bog pomogao!

Govor Baltazara Jalšovca, podpredsjednika Hrvatskoga državnog sabora.

Gospođe i gospodo!

Skupili smo se danas, 55. godine nakon najveće tragedije, koja je zadesila hrvatski narod u povijesti. Nakon najveće tragedije koja je zadesila bilo koji narod u Europi. Skupili smo se da odamo dužnu počast ljudima koji su se proljetnog dana, iz svih dijelova Hrvatske, uputili prema zapadu misleći - tu ćemo naći utočište kad već moramo bježati. To su demokratske zemlje, imaju tradiciju, imaju načina ophođenja s vojnim zarobljenicima, kod njih ćemo se nekako smjestiti i preživjeti ovih nekoliko bolnih godina koje nas očekuju da bi se vratili u svoj prekrasan zavičaj.

Gospođe i gospodo, krenuli su oni, a iza njih jedna vojska. Došli su tu vjerujući u ono, što sam prije rekao, da će naći razumijevanja, da će postupati s njima kako to svjetske regule zahtjevaju.

Što su doživjeli? Doživjeli su najveću izdaju u povijesti.

Vojska, a najvećim dijelom to su bili golobradi mladići mobilizirani pod kraj rata. I danas kad dođem tu, među vas - skoro svake godine sam tu - kad slušam razgovore među nama, među vama - odprilike glasi pitanje: Koga, misli se, koga imaš tu? Oca? Brata? odgovor je - djeda; odgovor je - strica. Gotovo da nema nikoga da mu netko nije završio ili na ovom polju ili na ovom tragičnom putu

koji vodi prema nama, koji vodi prema Hrvatskoj, koji vodi prema Istoku.

Dame i gospodo!

Ti mladići, golobradi mladići, najvećim dijelom koji su došli tu, bili su nagovaranici da predaju puške i uzeli su u ruke ono što Hrvat najviše traži kad je u nevolji, uzeli su u ruke krunicu. I sada generali engleske vojske isporučuju našu vojsku, ove golobrade mladiće koji su bili utolikop opasni što su bili naoružani krunicom. A ona vojska koja je išla iz njih sada se svrstava s boka, s lijeva i desno i vraća ih prema domovini.

Dame i gospodo, imali su vjeru, a završili su kako su završili. Vidite, nastalo je razdoblje šutnje. Gospodin predhodnik je o tome govorio. Tiho se o tome razgovaralo, ali se razgovaralo i potajice se tu dolazilo. Zahvaljujući Počasnom bleiburškom odredu - očuvano je ovo spomen obilježje i tu dolazimo svake godine sve više i više.

Dame i gospodo! Ona vojska koja je, nakon Bleiburga išla s desne i lijeve strane, ispred i iza naših golobradih mladića s krunicom, nikada nije priznata od hrvatskog naroda kao svoja vojska, a to vam piše i u Povelji naše Rezolucije koju imamo u stranci kojoj pripadam (HSLS, op.). Nikada hrvatski narod tu vojsku koja je vraćala te mladiće prema istoku nije priznao kao svoju vojsku.

Dame i gospodo, prošlo je nekoliko godina i opet ovim putem, dravskom dolenjem, krenula je moja vojska s istim ciljem, krenuli su mladići, narod Hrvatske na "privremeni rad" u svijet - na Zapad. Opet jedan način da se izrodi taj hrvatski narod koji je mnogima tu smetao. Opet su krenuli mladići, hrvatska mladež je krenula prema Zapadu. Mnogi su se tamno oženili, nisu se vraćali do 1990. godine, kada smo konačno dobili hrvatsku državu, sad se vraćaju. A kada su išli prema Hrvatskoj u posjete, ako su smjeli doći, zastali su mnogi od njih - jedan sam od onih "gastarbajtera" koji je stao tu na ovim branama uz Dravu - bili su sa mnom dva sinčića i kada su vidjeli da mi suze idu - pita me stariji Marijan: "Tata, zašto plačeš?". Reći će ti to, saznat ćeš to. Nije se smjelo reći, bilje velika šutnja.

Danas imamo svoju državu, ali ima još mnogo, mnogo više humaka dragovoljaca

Domovinskog rata razasutih po čitavoj Hrvatskoj. Mi moramo poštivati kako one, tako i ove tu, jer tu se začela klica ove slobodne Hrvatske koju imamo. Nadamo se da više nikad ne će biti šutnja u našoj domovini. Danas smo došli tu da položimo vijence, da odamo počast dečkim, vojnicima koji su pali za Hrvatsku. I vidite, koliko god ima latica na ovom cvijeću, koliko god ima lišća i na gerberima latica, koliko god ima iglica na crnogoričnim grančicama — to nek nam bude opomena da moramo paziti da nam se više nikada ne ponovi BLEIBURG, da nam se više nikada na ponovi Križni put. Zahvalujem!

Propovijed o. Nikole Mate Roščića: "Kad bi kosti ove progovorit mogle!"

Braćo i sestre u Kristu Isusu!

Srdačno vas pozdravljam ovdje na bleiburškom polju, pod ovim otvorenim Nebom, koje je bilo i ostalo jedinim pravovjernim i istinitim svjedokom izdaje i predaje, bijega i smrti, svjedokom prve postaje bleiburškoga križnog puta, našega hrvatskog Šoaha.

Ovdje smo na stravičnom i tragičnom mjestu gdje je prije 55 godina za stotine tisuća okončan jedan sudbinski povijesni hrvatski put oslobodjenu Europu, kada su se u ovom dvorcu gore na brijegu sunovratile sve slobodarske želje i snovi o slobodi, kad se dogodila iznevjera još jednoga hrvatskog političkog praznovjerja, kad su saveznički engleski vojni časnici i zapovjednici obznanili da više i radije vjeruju crvenoj ideologiji prevratničkog uništenja, nego li slušaju vapaj i krik hrvatskog čovjeka željnog slobode i mira u europskim prostorima.

Ovdje služimo svetu misu za vječni mir i pokoj svih žrtava, svih mučenih, ubijenih, u jame i rijeke bačenih, u nepoznate zemlje zaoranih. Sjećamo se svih nestalih i stradalih, i molimo sa svima koji su Bleiburg preživjeli. Neka dobri Bog primi i usliši naše molitve.

U našim mislima i molitvama oživljuje spomen na sve nevine žrtve, na sve znane i neznane stradalnice, na sve logore, grobove i grobišta od Dravograda i Maribora do Slovenske Bistrice i Kočevskog roga, Maceljskih šuma i Ja-

zovke, Križevaca i Bjelovara, Jasenovca, Gline i Kozare, Ogulina, Otočca i Gospića, do svih ostalih mjeseta stradanja i smrti, jama bezdanki, do svih još nepoznatih stratišta i gubilišta, do zaoranih krajputaša i svih nestalih, mučenih i usmrćenih, koje hrvatske Antigone ne moguće časno i dostojno sahraniti i oplakati, koje hrvatske Marije ne uspije ni mrtve u naručje primiti i u dostojan grob položiti.

Ovdje smo u ime Boga i u ime čovjeka, u ime vjere, molitve i poštovanja prema žrtvovanim životima, a ne u ime bilo koje stranke, partie, ideologije ili stvaranja i podržavanja nekakvih mitova i mitologija. Ovdje nam kršćanska molitva, ljudski i domoljubni pjetet nadahnjuju osjećaje vjerničke sjedinjenosti i građanske odgovornosti za svetost najznačajnijeg kolektivnog povijesnog spomena u svijesti hrvatskog čovjeka i naroda — *memoria historicā*-koje je svestrgdno zatirano time što je ustaštvom proglašavano, brojčano umanjivano, nametnutim mukom prešućivano. Pa i samo doći i pohoditi ovo mjesto dugo je vremena značilo krivično i kažnjivo djelo.

U ovom trenutku sabrani smo ovdje kao kršćanski vjernici, pa stoga i želimo u osvjetljenju vjere, nade i ljubai, u duhu duboke svijesti o žrtvi i praštanju, razmišljati i o našim tragičnim povijesnim događajima. Nije li riječ apostola Petra iz današnjeg prvog čitanja utjeha i pouka: propeti i uskrsli Isus Krist je izvor, početak i dovršitelj našega spasenja. Za sva vremena i prilike vrijedi riječ: "On je onaj kamen koji vi graditelji odbaciste, ali koji postade kamen zaglavni. I nema ni u kome drugom spasenja. Nema uistinu pod nebom drugoga imena dana ljudima po kojem se možemo spasiti" (Dj 4,11-12). I "neka to bude znano svima vama i svemu narodu". A sveti Ivan i nama govora: "Djeca se Božja zovemo i jesmo" (1iv 3, 1).

Po vjeri znamo i osjećamo da je Isus Krist i za nas onaj dobar pastir koji polaze svoj život za svoje ovce, jer ih poznaje, jer ih ljubi, jer se za njihovo spasenje žrtvuje, kako smo čuli u današnjem Evandiju (Iv 10, 11 slj.). Od njegove sebedarne žrtve mi živimo. A ta se pastirska ljubav

posebno očituje u teškim trenucima kad grabežljivi vukovi nasrnu na ovce, kad ih "vuk grabi i razgoni" kad se zateknemo u teškom i ozbilnjom životnom iskušenju.

U našem osobnom i zajedničkom životu, u kriznim i mučnim vremenima i dogadjajima, valja da se potvrdi ta vjera, da bude svjetlo u našim tamama, snaga u našim klonućima, pouzdanje u našim sumnjamaikolebanjima. U duhu te vjere i naše se ljudske žrtve i patnje stapanju s Kristovom žrtvom, s njegovim križem i smrću, ali i s njegovim uskrsnućem.

I dok Nebu upravljamo svoje usrdne molitve i zazive za bleiburške žrtve, posebno one najsvježije iz Domovinskog rata, želimo iskreno i poštено, pred Bogom i ljudima, pred vlastitom savješću i pred licem ponovo održavljene i oslobođene domovine Hrvatske osluhnuti i naslutiti poruku i nadahnucće Bleiburga kao znamena svih žrtava i stradanja, svih pregaranja i sanjanja o slobodi, o državnoj samostojnosti, o naciji, o Croatiji!

I kad bi ova polja i šume progovorit mogle, kad bi mrtve kosti danas nama živim izrijek u krik i poziv pretvoriti smjele, tada bismo čuli poruku, ali i prijekor za svanaša sporenja i razjedinjenja, za sve naše stare i nove svađe, sve naše nevjere i sve naše svetogrdne zaborave.

Jer:

- kao da smo kršćani bez proročke smjelosti i nadahnuća, bez one snage vjere koja Križeve i Golgote pretvara u Uskršnjuća.

- kao da smo onesposobljeni za istinoljubivo vrednovanje vlastite povijesti, za poštivanje suverene državne samobitnosti.

- kao da ne umijemo u slobodi i miru pošteno živjeti, časno raditi i zauzeto stvarati.

- kao da Molohu osobnih prohtjeva i interesa treba žrtvovati sve odsanjane svetinje domoljublja, državnosti i crkvenosti.

- kao da radi vlastitih interesa treba obezvrijediti svete žrtve za "krst časni i slobodu zlatnu".

- kao da je i danas važnije biti stranački svrstan nego li iskreno i poštено državotvoran.

- kao da u uznesitom sebeljublju nismo kadri uvidjeti i priznati svoje grehe, zablude, požudna pomračenja i tolike korake u praznu nigdinu te tražiti i graditi uljudbu praštanja i obraćenja, u duhu kršćanskog humanizma i civilizacije ljubavi.

- kao da nema svetinja koje nismo kadri u psovku pretvoriti, ni poštena bližnjega na kojeg se ne bismo glibom nabacili, niti zajedničke hrvatske zamisli koju ne bismo izrugali, odbacili i obezvrijedili.

- kao da nemamo dostačnu svijest odgovornosti i poštovanja za svakog čovjeka i građanina, za svako dijete i svakog radnika, starca i bolesnika, za naša polja, šume, rijeke i more, za naše grobove.

I kad bi mrtve kosti progovorit moglo - što bi nam danas rekle i poručile za naš sadašnji trenutak, za budućnost Hrvatske!?

Ovaj Bleiburg, kao i sve druge naše Gogote, naši Križni putevi, naši Sigeti i Krbave, naše Dakse i Vukovari, Škabrnje i Okučani, naše Gradiške, Lepoglave i Goli otoci, nisu tek skamenjeni i nijemi svjedoci prošlosti, već zavjetni krik i pravirje našoj sadašnjosti i budućnosti. To je mučenički vapaj i progovor koji ne može i ne smije ostaviti ravnodušnim nijednog čovjeka, nijednog vjernika, ne može zaobići Narod, Državu i Crkvu.

Braćo i sestre! Čovjek i narod koji ne poštuje svetost svoje prošlosti, osuđen je da bude orobljen od svoje budućnosti. Kroz minula stoljeća svaki je pedalj hrvatske zemlje posvećen i žrtvom iskupljen. I doista, imamo dostačno grobova i prolivenih krvi i ne treba ih umnažati! Ali, imamo i dovoljno smrtnog krika i grobnog muka, a da bismo ga mogli prešutjeti! Stoga po riječima proroka Izajie recimo i učinimo složno: "Podići će u kući svojoj i svojim zidovima spomenik i ime" (Iz 56,5). To bi trebao biti naš sveti, povijesni zavjetni hram, naš hrvatski Yad Vashem! Gdje nam je on u voljenoj Hrvatskoj? Žrtve života progovaraju svojim smrtnim mukom, i ako "danasy glas mu poslušate, ne budite srca tvrda" (Ps 95,8). Odgovor dostojan tolikih žrtava još uvijek se čeka! Mrtvim žrtvama potreban je dostojan mir, a živima prava pomirba!

Stoga misli i ganuća nasred ovog za nas svetog bleiburškog polja, kao i svim drugim našim bleiburškim poljima, u molitveni vapaj pretvaram:

*"O, Bože pravde, istine,
pretvori ove grobove
u mirisne bijele cvjetove
za žrtveni prinos mira i slobode
na oltaru naše Domovine."*

(N.M.R., Hrvatski križni put, str. 35)

AMEN! AMEN!

(Zabilježio: Stjepan Brajdić) •

SVEMIR

Ivan BONUS

Vidiš dušo one zvijezde
Tako prosto razbacane
Ko krijesnice pokraj ceste
Kada tiha noć nestane.

Silni svemir nepoznati
Kojega smo i mi dio
Pa nas isti usud prati
Bog je tako učinio.

Što je iza zvijezda tamo
Pojasni mi malo daj
Ja tek slutit mogu samo
Dije svemu tome kraj.

Nit mudraci medju nama
Noš ne znaju takvu stvar
Početka mu niti kraja
Nit kakva je svemir tvar.

Svemir raste kao dijete
Kad ostari mora mrijet
A zvijezde i planete
Krvna zrnca su mu tek.

Kolajući svjetlucaju
Krvotokom galaksija
Ali ljudi još neznaju
Zašto njina zvijezda sija. •

KOMUNISTI IZ HRVATSKE I HRVATSKA DRŽAVA (XII.)

SRBI ČINE VEĆINU PARTIZANSKIH POSTROJBI

Pasivnost središnjeg dijela HSS-a, Rimski ugovori i faktični (iako ne formalni) gubitak Međimurja, teško se odrazio ne samo na političke, nego i na socijalne, napose prehrambene prilike u mlađoj hrvatskoj državi. Nasuprot povećanim potrebama, uslijed potrebe prehrane posadnih njemačkih i talijanskih snaga, stajala je smanjena ponuda. To je izazivalo oskudicu i poticalo ilegalni izvoz prehrambenih proizvoda poglavito u Italiju, iako su se time bavile i njemačke vojne postrojbe.

Njemački je poslanik Kasche već 27. lipnja 1941. javlja o krupnim teškoćama s

Piše:

Tomislav JONJIĆ

godine racionirano je meso. Potom je slijedilo ograničenje tržišta ostalim prehrambenim proizvodima." Iako je vlada veću srpnju 1941. poduzela odlučne mjere za uspostavljanje socijalne pravednosti, određujući minimalne nadnice i propisujući mjere, kojima bi se zaštitio položaj radnika i seljaka, opće su prilike onemogućivale provedbu tih mera.

Usprkos tomu, velika je većina Hrvata i tijekom 1942. bila nespremna prihvatići sirenski zov komunističkih pobunjenika i ustati protiv vlastite države, unatoč svim njezinim nedostatcima.

Da su Srbi bili većina u partizanskim postrojbama još i krajem 1942., potvrđuje popis socijalnoga i nacionalnog sastava partizanskih snaga u Drugoj operativnoj zoni, koja je obuhvaćala Moslavинu. Od ukupno 1457 partizana na tome velikom području, 29. prosinca 1942. bilo je 768 Srba, 648 Hrvata, 19 Židova i ostalih, 4 Muslimana i 18 Slovenaca. Članova i simpatizera KPJ bilo je 972, članova SKOJ-a 266, a članova ostalih stranaka svega 24. I krajem veljače 1943. partizani su se tužili kako su Hrvati hladni prema partizanima (zbog nasilja i prisilnih mobilizacija), "dok su Srbi još uvijek puni otvorenih simpatija za našu vojsku". Partijska čelija na Žumberku sa žaljenjem konstatira 14. travnja kako je narod "dosta neprijateljski raspoložen, što se je moglo vidjeti po kresovima i svetkovanjima na 10 aprila".⁶

Suočeni sa slabim razvojem njihove pobune, jer je hrvatsko seljaštvo odbijalo odmetnuti se u šumu, a srpsko preferiralo četnike, koji su uživali otvorenu talijansku potporu, tijekom kolovoza i rujna 1941. prvaci komunističkog pokreta u Dalmaciji (Marin Krstulović, Vicko Krstulović, Ivan Lučić-Lavčević) pokušavaju sklopiti sporazum s istaknutim jugoslavenskim integralistima i vodstvom četnika (Sergije Urukalo, dr. Ante Kovačić-Šebeškin, Dobrosav Jevđević), ali ovi na pristaju na podjelu uloga. Izloženi kritikama središnjih partijskih tijela zbog neuspjeha u organiziranju ustanka, dalmatinski komunisti priznaju da nisu uspjeli dobiti potporu hrvatskoga puka, ističući kako na njihovu području "ne živi pravoslavni element", koji je zbog ustaških progona odbjegao u šumu. Taj je element oran za borbu, ali se nalazi u području oko Livna i Knina, a tamo su partijske organizacije slabe ili uopće ne postoje.

Ubijeni civilni i vojnici u Jajcu - žrtve partizana - 1942.

(snimio: Ivan Softa)

prehranom pučanstva u dijelovima Bosne, Hercegovine i Dalmacije, gdje čak ima slučajeva umiranja od gladi. Pokušaj uvođenja državnoga otkupnog monopolja nailazio je u takvoj situaciji na razumljiv pasivni otpor. Racioniranje kruha uvedeno je u Zagrebu 1. srpnja 1941., a 29. siječnja iduće

Većina Hrvata i 1943. slavi

10. travanj

Uz političke teškoće, takva je situacija išla na ruku komunističkoj propagandi.

1 Usp. H. Sundhaussen, n. dj., 264-265.

2 Isto, 274-275. i d. Korisno je pripomenuti, daje racioniranje ozakonjeno uvođenjem na snagu *Naredbe Banske raspodjeli (racioniranju) životnih namirnica*, koja je bila objavljena u Narodnim novinama br. 22 od 28. siječnja 1940. "bezmesne dane utorkom i petkom". Više o propisima koji se odnose na raspodjelu i ograničenja potrošnje čitatelj može naći u zborniku *Gospodarsko zakonodavstvo Nezavisne Države Hrvatske*, II., Uredništvo i naklada Gospodarstvo, Zagreb, 1942., kojega je drugi dio (str. 243.-290.) u cijelosti posvećen racioniranju.

3 Isto, 296. i d.

4 *Sjeverozapadna Hrvatska u NOB i socijalističkoj revoluciji*, tom IV., dok. 2, str. 12-13.

5 Usp. izvješće Marka Belinića od 25. veljače 1943. u: *Sjeverozapadna Hrvatska u NOB*, tom IV., dok. 113, str. 354-364.

6 *Sjeverozapadna Hrvatska u NOB*, tom IV., dok. 194, str. 618-619.

7 NOBD, I, dok. 56, s. 173b.

8 ZNOR, V/2, dok. 77, s. 212-217.; NOBD, I., dok. 130., s. 335-339.

Sredinom studenoga 1941. u pismu Glavnog štabu NOP odreda za Hrvatsku, Tito ističe kako je "oslobodilačka borba kod vas još uvijek u uskim okvirima nekoliko partizanskih odreda", s tim da se, za razliku od Srbije, još "ne pokazuje da hrvatske mase prihvataju u širem opsegu našu liniju po pitanjima oslobodilačke borbe". Pred Božić 1941. partizanski pokret u čitavoj Dalmaciji, uključujući i livanjski kraj, broji oko 250 naoružanih pripadnika. Uskoro su pod vojnu komepetenciju Dalmatinskog štaba, osim Livna, došli i okruži Bugojno, Gamoč i Tomislavgrad. Na sveukupnu području pod zapovjedništvom tog štaba, sredinom ožujka 1942. partizanske su snage brojale tek 610 ljudi, dok u južnoj Dalmaciji "do Dubrovnika i Kotora" partizanskog pokreta do tada uopće nije bilo, niti ga sada ima.

Partizani - Srbi prijete klanjem Hrvata

Sredinom prosinca 1941. partizanski odredi u Hrvatskoj nisu imali više od 6.370 pripadnika, s tim da Glavni štab nije imao nikakve izravne veze sa Slavonijom, Hrvatskim Zagorjem i Dalmacijom, te uz napomenu, da taj broj treba uzeti sa zrnom soli i držati ga prije pretjeranim, negoli točnim. Zanimljivo je da je u to vrijeme, osim spomenutih 250 partizana u Dalmaciji, prema partizanskim podatcima, u Slavoniji bilo još tristotinjak, a u Hrvatskome Zagorju svega tridesetak partizana.

Ne samo o nacionalnom sastavu, nego i o protuhrvatskome naboju, koji je vladao u partizanima krajem 1941. rječito svjedoči izvješće Vladimira Bakarića, političkoga komesara Glavnoga štaba NOP odreda Hrvatske, upravljeno 27. prosinca Centralnom komitetu KPH. Priznajući organizacijske slabosti i napominjući kako najveće poteškoće postoje "u radu s hrvatskim selima", uslijed čega se "nailazi na ogromno nerazumijevanje kod drugova". Po nekim bi prosudbama, "u slučaju naglog poboljšanja Istočnog fronta (!) vjerojatno došlo do klanja hrvatskih sela i ne bi ostao živ niti jedan Hrvat. Meni se čini da je to malo pretjerano, ali da ima u tome mnogo istine. Usprkos rada

polit, komesara (koji su baš dobrim dijelom Hrvati) ide teško s razumijevanjem politike pridobijanja Hrvata. Partizani često iskoristavaju priliku kad nema komesara u četi da napišu po pisamce u kojem poprijete paležom hrvatskog sela u slučaju represalija prema srpskim selima. Kad se komesar vrati, ne javlja se pisac, nego se stvar pokušava prebaciti na civilno pučanstvo. Tamo gdje je rad komesara nešto bolji, tamo se partizani odnose pravilnije prema hrvat-

1942. pravda zbog sukoba između Mihailovića i partizana, navodeći da su partizani inzistirali na sporazumu, ali je Draža to odnio.⁷

Tito se 6. ožujka 1942. tužio na slabu organizaciju u Hrvatskoj, a pogotovo u Zagrebu. "Prava je sramota za naše drugove u Hrvatskoj" da u domobranstvu tako slabo stoje, unatoč povoljnim uvjetima. Izaslanik Vrhovnog štaba i CK KPJ, Ivo Lola Ribar, javljao je 17. ožujka Titu o situaciji u Hrvat-

U Jajcu ubijeni civili, žrtve partizana 1942.

(snimio: Ivan Softa)

skim selima, ali ih nikako ne može priobediti da pristupaju vrbovanju Hrvata u partizane".

Cetiri dana kasnije, Bakarić je komesara kordunaškoga partizanskog odreda upozoravao na neprihvatljiv način nabranja neprijatelja, pri kojem su ustaše ispred Talijana i Nijemaca, te ga je upozoravao na potrebu "postizavanja bratstva i borbenog jedinstva Srba i Hrvata", pri čemu treba više pozornosti posvetiti "problemu uvlačenja hrvatskih masa u borbu".

Priznajući prešutno da zasad može računati na srpski živalj, komunistički se propagandni list *Nas izvještaj* krajem siječnja

skoj i Vojvodini, napominjući kako i u Dalmaciji glavninu partizanskog pokreta "sačinjavaju još uvijek Srbi!"⁹

U molbi za ponavljanje postupka, koju je pisao Zvonko Ivanković-Vonta, Hebrangova udovica Olga 1984. napominje kako su "Srbi u Hrvatskoj u prve dvije godine snosili glavni teret NOB-e", dok su Hrvati "tek 1943. počeli masovnije dolaziti u naše jedinice". To mišljenje dijeli i Tomasevich. Dok on ocjenjuje kako su Srbi činili većinu partizanskih postrojbi na teritoriju NDH sve do 1943., Velebit u pogledu nacionalnog sastava partizanskih snaga tvrdi: "Godine 1941. i u prvoj polovici 1942. većinu partizana u

1 ZNOR, V/2, dok. 9, s. 31-23.

2 ZNOR, V/2, dok. 78, s. 218-224.; NOBD, I., dok. 131, s. 340-346.

3 *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941-1945. Zbornik dokumenata*, knjiga 2, siječanj-srpanj 1942. godine (dalje: NOBD, II.), Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, 1982., dok. 35, s. 96-106.

4 ZNOR, V/2, dok. 55, s. 147.

5 ZNOR, V/2, dok. 103, s. 279-284.

6 Usp. ZNOR, V/2, dok. 118, s. 317-319.

7 NOBD, II., dok. 15, s. 48-51. Glavni štab NOP odreda za BiH u drugoj je polovici studenoga 1941. uputio otvoreno pismo "svim poštenim i rodoljubivim četnicima Bosne i Hercegovine", kojim se izražava žaljenje zbog nesuglasica između Dangićevih četnika (koji NOB žele pretvoriti isključivo u rat Srba protiv muslimana) i partizana. (ZNOR, I V/2, dok. 57, s. 143-144.) U pismu partizanskim jedinicama, GŠ NOP odreda podsjeća na listopadski sporazum između partizana i četnika, koji se izjavljuje zbog Dangićeva straha od sukoba s Talijanima i Nijemcima, kao i zbog toga što se on "zanosи mišlu da od Nijemaca može iskamčiti da postane nekakav komandant Bosne". (ZNOR, IV/2, dok. 58, s. 147-149.)

8 ZNOR, II/4, dok. 20, s. 58.

9 ZNOR, II/3, dok. 58, s. 157-168. Usp. NOBD, II., dok. 34, s. 93-95.

10 Pavle Kalinić, Andrija Hebrang. *Svjedoci govore*, Azur Journal, Zagreb, 1991. Prilog 6., s. 196.

11 J. Tomasevich, n. dj., 106.

Hrvatskoj - po mojoj procjeni, oko 75 posto partizanskih postrojbi - tvorili su Srbi, koji su bježali od ustaške kame, a komandni kadar bili su hrvatski komunisti. Taj se odnos počeo mijenjati kad su se Hrvati razočarali u NDH, u prvom redu u Dalmaciji".

Postavljanje komunista hrvatskoga podrijetla na zapovjednička mjesta, bilo je motivirano političko-propagandnim razlozima, tj. potrebom da se parira propaganda, koja je ukazivala na srpski značaj pobune, te pokušajem privlačenja hrvatskoga življa u partizane. S takvim je ciljem donešena i zapovijed od 28. listopada 1941., kojom se partizanskim postrojbama u BiH nalaže da u "srpskim krajevima" nose srpsku, a u hrvatskim hrvatsku trobojnicu. Jedna, pak, Titova, izjava o nacionalnom sastavu partizanskih snaga, još rječitije govori, da su Hrvati tijekom 1941. i početkom 1942. još uvijek čvrsto stajali uz svoju državu.

Tito 1942.: U našoj vojski je 95% Srba

Tito je, naime, u siječnju 1942. izjavio Zulfikarpašiću: "Mi ne možemo voditi protusipsku politiku, u našoj vojski nalazi se 95% Srba".³ Jedno njemačko izvješće od 3. siječnja 1944. tvrdi kako su Srbi i Crnogorci krajem 1942. činili 90% partizanskih snaga. Hrvata ima svega oko 8%, a glavninu tih čine Hrvati iz Primorja, Dalmacije i Gorskog Kotara. Krajem 1943. u partizanskim je postrojbama između 75 i 80% Srba. Čak i na području NDH, Hrvati čine manje od petine partizana, dok ih je u odnosu na sveukupni partizanski pokret manje od jedne desetine.

Kasnijem priljevu i hrvatskog pučanstva u partizane, odlučno su pridonijela tri čimbenika: 1) promjena opće vojnopolitičke situacije, tj. zaus-

tavljanje osovinskog napredovanja na Istočnoj fronti i u Sjevernoj Africi; 2) stalno slabljenje prestiža NDH, te manjak osobne i pravne sigurnosti pučanstva, što je velikim dijelom posljedica talijanske (u manjoj mjeri i njemačke) politike paktiranja s pobunjenicima, a ne smiju se zanemariti ni propusti hrvatskih vlasti i krvoproliva počinjena u ime države; te 3) sustav represalija, koji su uveli Talijani i Nijemci, strijeljavajući velik broj talaca za svoga ubijenog ili ranjenog vojnika, odnosno spaljujući sela i uništavajući imovinu civilnoga življa. Ne smije se zanemariti ni prisilno novčenje u partizanske postrojbe, koje je redovito pratilo svako partizansko napredovanje. Dakako, da je partizansko vodstvo tajilo svoje prave nakane u pogledu provedbe komunističke revolucije, ističući u prvi plan tobožnje oslobođenje od okupacije.

Centralni komitet: Hrvate treba pokrenuti terorom

Pobuna je, razumljivo, otežavala opskrbu pučanstva, bilo zbog pljačke odnosno uništenja usjeva, bilo zbog oštećenja ionako slabih prometnica. Time se povećavalo nezadovoljstvo stanovništva i stvarala podloga za širenje pobunjeničke baze.

Razorena zgrada željezničkog kolodvora u Jajcu 1942.

(snimio: Ivan Softa)

Ipak, represalije su bile karta, na koju je jugoslavensko partizansko vodstvo igralo od početka. Pavle Pap je 7. srpnja oštro ukorio CK KPH što ne poduzima sabotaže, diverzije i vojne akcije. Član Politbiroa CK KPJ, Edvard Kardelj, izvještavao je 2. kolovoza 1941. o situaciju u Hrvatskoj. "Frankovci" su, kaže Kardelj, uspjeli donekle uhvatiti korijen, pa je oslobođiteljski pokret još slab, a Hrvatska "danasa za nas najteži teren". Dobar dio odgovornosti za to snosi i partijsko vodstvo, koje je zbog različitih razloga propustilo dići na ustanak neke hrvatske pokrajine. "Na kraju", kaže Kardelj, "još jedna činjenica - za koju se ne može reći da su oni potpuno za nju odgovorni. Postoji razlika u borbenoj spremnosti hrv. i sip. sela. Ako bi mi tu išli po liniji najmanjeg otpora, doveli bi u sukob ta dva sela. *Pošto-poto mi moramo dići u borbu i hrv. sela ili će potpuno uništiti srpska naselja.* A to se bezuslovno može. Kod nekih drugova postoji bojazan od represalija (ne u rukovodstvu), od uništavanja sela i ljudi itd. Baš taj strah najviše koči odlučnije pristupanje mobilizaciji hrv. sela. A ja držim da će baš represalije prebaciti hrv. selo na stranu sip. sela. teror će bezuslovno dovesti do oružane akcije. - U tom duhu smo i donijeli sada naše konkretne zaključke..."

Treba izazvati njihovu akciju. *Teror protiv mačekov. podići će čitavu Hrvatsku.* Da se je to prije učinilo, danas bi stajali dalje."⁹

Tito je prihvatio taj prijedlog, što očito proizlazi iz njegova naputka, upućenoga CK KPH u kolovozu: "Sa vašim akcijama u poslednje vreme mi smo uglavnom zadovoljni, ali vi ipak mnogo zaostajete iza Srbije i Crne Gore, prema tome poduzmite energičnije mere za proširenje partiz. borbe i narodnog ustanka u čitavoj Hrvatskoj. Budite odlučni i ne prezajte ni pred kakvim teškoćama."

(nastavit će se) •

1 "Već uoči kapitulacije Italije, u rujnu 1943., pogotovo nakon nje, u partizanima je neprestano rastao broj Hrvata te ih je tada bilo više nego Srba". (V. Vurušić, *Razgovor s Vladimiro Velebitom*, n. dj., 103.)

2 ZNOR, IV/2, dok. 39, s. 109-110. Okružni komitet KPH već 6. listopada 1941. izdao je nalog, prema kojem su "partizanske oznake (...) petokraka zvijezda kao antifašistički znak, okolo koje će naši partizani u Hrvatskoj nositi hrvatsku, u mješanim odredima i hrvatsku i srpsku, dok u čisto srpskim odredima srpsku zastavu". (ZNOR, V/I, dok. 54, s. 170-174.)

3 Adil Zulfikarpašić, *Put u Foču 25. 1. 1942. godine*, u: Bleiburg, uzroci i posljedice, Knjižnica hrvatske revije, Mtinchen-Barcelona, 1988., 50.

4 Usp. M. Lorković, *Kroatens Kampf...*, 63-64.

5 Župnik u Jesenicama kod Omiša, don Frane Komić, 19. travnja 1942. ocjenjuje kako dio krivice leži na hrvatskoj strani ("Obči je glas naroda nikada gore, intervencije, nepravde, švercovanje na veliko, u kojemu je uhvaćen i Hrvatski Radiša. Uza sva upozorenja nikome ni vlas s glave. Kotarski predstojnik (...) izjavio je pred Komić don Franom i Zvonom Šare, učiteljem iz Jesenica, da se on neće izložiti za Hrvatsku..."), dok "drugi dio odgovornosti pada na okupatoru vlast, koja je najstrože postupila prema ustašama, a uzela u zaštitu najgorje elemente..." (NOBD, II., dok. 486, s. 965-967.)

6 I hrvatske su vlasti - iako sa znatno više obzira - donosile odredbe o represalijama, kojima se pogadalo i civilni život. (Usp. zapovijed Vojskovođe od 22. studenoga 1941. u: ZNOR, V/2, dok. 131, s. 353-354.)

7 "Partizanski odredi moraju nositi karakter narodno-oslobodilačke vojske. No, mi moramo voditi računa o sutrašnjici i uliniti sve u okviru oslobodilačke borbe, da što jače učvrstimo svoje baze. Naročito pazite na politkom sastav i učvršćenje partiskih organizacija; to u prvom redu tamo gdje politkom nije komunista", stoji u naputku Operativnoga partiskog vodstva CK KPH s kraja studenoga 1941. (ZNOR, V/2, dok. 32, s. 80-84.)

8 Prema: I. Omićanin, *Hrvatska 1941.-1945.*, 204-205.

9 ZNOR, U/2, dok. 6, s. 28-34. Isticanja u izvorniku.

10 ZNOR, 11/2, dok. 7, s. 34-36.

PREŠUĆIVANI KRVOŽEDNI NAGON MARTOLOZA

levetu o urođenoj, genetskoj zločinačkoj prirodi Hrvata koja se, kažu, najjasnije očituje u zločinima hrvatske vojske tijekom ratova, već više od pola stoljeća uporno, sustavno, bestidno, bez prekida, a nažalost i uspešno, proturaju organizirano srpski povjesničari "genocidolozi", srpski političari, akademici, književnici i drugi intelektualci, kao i njihovi vojni "stručnjaci" i SPC — sve predstavnici "ugroženog, golorukog, mučeničkog", kroz svu povijest, toga naroda koji "nikada nikoga nije porobljavao, napadao, ugnjetavao, nego se samo branio". Bilo je tako, kažu oni, i u Drugome svjetskom ratu i u, nametnutome nam, krvavomu našem Domovinskom ratu.

Tu bjesomučnu "znanstveno"-vojnopoličko-svetosavsku promičbu, koja - svjedoci smo — i danas poprima oblik nove agresije na samostalnu neovisnu Republiku Hrvatsku, zdušno, organizirano s ciljem potiranja istine o strašnim zločinima jugo-četničkih hordi, 1991. godine četvrte po oružanoj snazi vojsci u Europi, koriste, služeći se sve novim i novim lažima, sve bjelosvjetske protuhe, koje nas žele vratiti u bratsko-jedinstveni zagrljaj u nekim novim oblicima ostvarivanja "globalizacije" na prostorima pokojne SFRJ.

Hrvatska šutnja

Petu kolonu tih bjelosvjetskih protuhu ovdje u Hrvatskoj čine i neki predstavnici "vjeko ugroženih" Srba i bezbrojne već, dobro plaćene iz inozemstva, svemu moguće "građanske" udruge kojima je cilj do konca (do uništenja našeg suvereniteta) dovesti "demokratizaciju" ove, tako simpatične odjednom svima, nesretne nam zemlje. A vrh piramide čine, "najdemokratskije" na svijetu izgleda, brojne stranke i strančice, koje crpe svoje spoznaje o "istini" o nama, (a koju nisu znali) od nekih "hrvatskih" čak povjesničara i političara, premazanih svim bojama.

Nemalu ulogu imaju u svemu tome i tako privlačne Judine škude. Mjesecima

Piše:

Ljubica ŠTEFAN

nas već vrhovna vlast zabavlja raznim aferama s HIS-om, SIS-om i sličnim, obećavajući nam zajamčenu sad sigurnost od mogućnosti bespravnog (?) prisluskiwanja nas, običnih građana. Možemo mirno spavati, kažu, nemamo se čega više bojati. Ali, nitko da nam kaže tko naše građane brani od bezbrojnih inozemnih tajnih službi u nas, nitko da nam kaže kako će nas osigurati od prisluskiwanja tih službi. Ili je to tabu tema, pa čak i apsolutno nepostojeća opasnost? Hm... Ali o tom potom, preopširno je za članak.

Vuk Stefanović Karadžić

Koliki je obol hrvatske državne prošiće i hrvatske historiografije - ističem: prave hrvatske - u razotkrivanju istine o nedavnoj prošlosti na ovom teritoriju Europe? Stanje u kojem smo, situacija u koju sve dublje upadamo kao u živo blato, odgovor su na to pitanje, nažalost.

A neke naizgled sitnice iz povijesti mogu kao mala zrnca dopunjavati mozaik istine, tako potreban nam kao moćno oružje.

U Zagrebu je 1952. godine objavljena (zagovetno zašto) knjižica jednog Srbina iz Hrvatske, dr. Stojana Pribićevića, pod naslovom "Riječ Srbima" u kojoj on - godinama poslije rata - upoznaje svoj srpski

narod s cijelom istinom o stradanjima od četničkog noža na teritoriju NDH. Nije poznato da je ta knjižica prevedena na neki strani jezik. Toliki ljudi ni u nas ne znaju za nju. A Stojan Pribićević kaže i ovo: "U septembru 1942. godine četnici **Petra Baćovića** ubili su u biokovsko-neretvanskom području (Dalmacija) preko 900 Hrvata, nekoliko katoličkih sveštenika žive oderali i zapalili 17 sela. Nebrojeni zločini obilježavali su svaki četnički pohod po Dalmaciji, Lici, Bosni, Hrvatskom Primorju; svuda i svagdje gdje god su se ovi pojavili nicali su samo grobovi, i to najviše žena, djece, staraca. Koliko li je sela širom Bosne, Hercegovine, Hrvatske u kojima je četnički nož zasijao niz grobova".

Je li čudno da je narod u navedenim krajevima stradanja pjevalo: "Evo zore, evo dana, evo Jure i Bobana", koji su gojnili te koljače? Je li čudno daje narod tih krajeva Hrvatske, braneći se u Domovinskem ratu od istih koljača - ovdašnjih i srbjanskih četnika - opet zapjevalo tu pjesmu? U kojoj, napomenimo, nema ničeg krvoločnog, ljudožderskog kao ono: "Slobodane, donesi salate..."

Četnici vojvode popa **Dujića**, a to navodi i Pribićević, zapovjednika Dinarske četničke divizije, pobili su na "svom" teritoriju u NDH čak više Srba nego Hrvata. Tko je od "objektivnih" povjesničara dao odgovorna pitanje: koliko je Srba ubijenih na teritoriju NDH, kao i Židova, palo od srbočetničke ruke? Ubrajaju li se i oni u "žrtve koje su ubili ustaše"?

U Drugome svjetskom ratu nijedan hrvatski vojnik - ni domobran, ni ustaša - nije prešao na tlo tadašnje Nedićeve Srbije, nitko iz NDH nije bombardirao teritorij Srbije, tamo nije nijedan crijepli, ni jedan prozor razbijen. Ali su iz te "nebeske" Srbije prelazili Drinu cijeli korpusi Draže Mihailovića, klali i palili po teritoriju NDH, a onda se vraćali natrag u Srbiju. Isto se ponovilo u Domovinskom ratu: nijedan hrvatski vojnik nije nogom stupio na teritorij Srbije, nije odavde granatirao, raketirao, bombardirao nijednu kuću u Srbiji. Ništa tamo nije po-

rušeno, nitko nije ubijen. Ni u naseljima najблиžim granici. To je istina.

Crne legende iz Dunantova pera

Na neistine o "zločinima Hrvata" nai-lazimo, nažalost, i u dalekoj prošlosti, i to čak u knjizi jednog, dostojnog najdubljeg poštovanja, čovjeka koji je svojim djelom zadužio cijelo čovječanstvo. To je Švicarac **Henry Dunant**, ustanovitelj Međunarodnoga crvenog križa. Taj plemeniti čovjek, ne znajući istinu (što uopće nije čudno), svojom neobaviještenošću do danas baca sramnu ljagu na "zločince Hrvate".

Kao poslovni čovjek na putu po sjevernoj Italiji, Dunant se slučajno 1859. našao na samoj bojišnici u bitci kod Solferina u ratu između francusko-sardinijske i austro-ugarske vojske. Vidjevši užasne patnje ranjenika na obje strane, došao je, duboko potresen, na ideju ustanoviti organizaciju koja bi pomagala nesretnim žrtvama rata. tako je kasnije nastao Crveni križ, pa kasnije Crveni polumjesec.

Ali, u svojoj knjizi "Sjećanja na Solferino" taj veliki čovjek ovako ružno piše o Hrvatima: "Hrvati se priljube uza zemlju... pripuste protivnika k sebi, pa onda iznenada iskaču da bi ga kundacima uništili. Kod San Martina bude ranjen kapetan Palavicini (talijanski časnik, op.a.); njegovi vojnici ga na rakama unose u jednu crkvicu gdje mu se ukazuje pomoć. Ali Austrijanci (austro-ugarska vojska, op.a.) učine protivnapad i prodiru u crkvu. Bersaljeri (talijanski vojnici, op.a.), preslabi da se odupru, moradoše da napuste svoga časnika. Uskoro Hrvati, dohvativši veliki kamen, razmrškaše glavu jadnom kapetanu, tako da mu je njegov mozak poprskao mundir. Pa i neki Francuzi htjedoše da se svete zarobljenicima, jer su ih smatrali za Hrvate, ali su to bili Mađari, koji su nosili iste uniforme kao i Hrvati, mada nisu bili ni blizu tako okrutni. Vrlo rijedko su ranjeni i zarobljeni Austrijanci pokušavali da prkose pobjedicima. Ali, neki Hrvat zgrabi kuglu, koju su mu upravo izvadili iz rane i hitne je kurugu u glavu".

Ovaj odlomak iz knjige sjećanja Henry Dunanta navodi, u svojim memoarima "Korijen, stablo, pavetina" (1981.) sam **Gojko Nikolić**, umirovljeni general JNA, liječnik po profesiji, Srbin iz Hrvatske. (Prijevod je njegov, s francuskog) Ali, njegov komentar je iznenađujuće pošten. Jer,

dr. Nikolić, bivši šef kirurškog odjela partizanskog Glavnog stožera, piše ovo: "Tako je prije stotinu godina pisao Henry Dunant, ženevski građanin. Čitav njegov spis, njegovo ponašanje u toj bitki i njegova potonja humanitarna djelatnost ne daju nam nimalo razloga da posumnjamo u njegovu dobру volju da užase Solferina prikaže reporterski istinito i nepristrano."

Odmah iza ovoga slijedi komentar hrvatskog Srbina, koji zvuči nevjerojatno po svojoj objektivnosti. Partizanski general, liječnik, pomalo i povjesničar, neko vrijeme i veleposlanik SFRJ u Indiji, nastavlja: "Pa ipak, ja bih se usudio da Henry Dunantu primjetim da se on u nečemu ipak malo prevario. Opisujući okrutnosti 'Hrvata', on nije znao da su jezgro i juhačko srce te "hrvatske", odnosno austrijske vojske, sačinjavali i moji graničari, Likaneri i Kordunaši, sve zgoljni Srbi... sve silovnici i bojdžije, vjerni podanici cara Franje, spremni da umru za cara. A, uostalom, možda se u tome ratu moglo štošta i ujagmiti, neki čavlić ili bakreni kotlić, pa zašto u toj ordiji ne bi našao mjesta i po koji Skorupan ili Štroca, ta oni su vješti u kokošarenju po Sjeničaku (rodno selo Nikolićevo, op. p.), pa zašto ne bi, dok bitka još traje, pretresli i mrtvačev telećak ili talijansku konobu? Ja ne bih mogao da se zakinem da ni moj dobroćudni djed Jovan nije bio baš onaj 'Hrvat' što je ranjenog bersaljerskog kapetana dotukao kamenom u crkvi."

Henry Dunant poznat je u cijelom svijetu, njegova knjiga "Sjećanja na Solferino" prevedena je na mnoge svjetske jezike (na hrvatski nije). Tako, nažalost, čitatelji te knjige diljem svijeta saznaju i "istinu" o "okrutnim" Hrvatima. Dunant je znao malo o austro-ugarskoj vojsci, vidi se. Znao je da u toj velikoj državi postoji i pokrajina Hrvatska i za njega su svi stanovnici tamo bili Hrvati. Logično je što je mislio da su i u domobranskim pukovnjama, sastavljenim isključivo od žitelja Hrvatske, svi vojnici bili samo Hrvati, pa su i opisana nedjela vojnika jedne od tih postrojbi bili zločini Hrvata, Jer, kaže sam Nikolić, Dunant nije znao da u njima ima mnogo, veoma mnogo Srba. Nije poznato da je netko od suvremenih hrvatskih znanstvenika ukazao i Hrvatima i inozemstvu na tu veliku, iako nenamjernu potvoru o nama u toj, poznatoj u svijetu, knjizi.

Srpska djeca na srpskim bajonetima

Godine 1993. izašao je u Zagrebu prijevod (samo) biografije Henry Dunanta. Bila je to mogućnost da se, bar za naše čitatelje, napomene u predgovoru o neutemeljenoj teškoj optužbi protiv Hrvata u knjizi toga velikog i zaslужnog za čovječanstvo humanista. Ali i ta je prigoda propuštena, nema ni riječi o neistini o "zločincima Hrvatima" u Dunantovoj knjizi o Solferinu...

Nije ovo jedini primjer da su Hrvati optuženi za zločine koje nisu uopće počinili. Srpska plemenska historiografija tvrdi, kao povjesnu činjenicu, da su Hrvati u sastavu austro-ugarske vojske izvršili strašne zločine 1914.-1915. u prvom svjetskom ratu u Mačvi, sjeverozapadnoj pokrajini Srbije. Ali, postoji i druga strana medalje, kao i kod Dunanta.

Gojko Nikolić u navedenoj njegovoj knjizi baca malo svjetla i na te događaje. On piše: "Hiljadu devetstvo petnaeste godine u ljutim okršajima na Mačkovom Kamenu (Mačva, op.a.) srbjanski vojnici opkolili su grupu Austrijanaca i povikaše: 'Predaj se, Švabo'

- Nijesmo mi Švabe, van Srbi iz Like. A Srbin se ne predaje živ nikada. Nećeš, valaj, dok je nas ovdje.

Eto, tako su Ličani, Srbi prečani, kako ih zovu u Srbiji, odgovorili svojoj braći Srbijancima u postrojbi vojske Kraljevine Srbije pod **Petrom Karađorđevićem**.

Zapisao je Nikolić (rođen 1921.) i jedno stravično svjedočenje o ratovanju jednoga svog suseljanina, jednog od tih koji se "ne predaju živi nikada" ni Srbijancima, po čijim selima čine zločine: "Nikola Vujičić, zvani Sudžuk, ratovao je po Srbiji u sastavu 96. infanterijske regimete 1914. godine. Taj Sudžuk, puka sirotinja, pošto se vratio 1919. živ iz rata, hvalio se po selu kako je u Mačvi naticao na bajonet živu srpsku djecu: 'Barnem ga, odignem u vis i zavrtim nekoliko puta.' Sudžuk je bio čisti Srbelj, krstio se s tri prsta, znao je Oče-naš-iže-jesi i slavio Krsno ime Svetog Đurđa. E, moj Nikola Sudžuče, šta da kažemo o tebi? Da si gnjida, uš iz čarape, uplivuš, pasji nakot? Da oplakujemo 'tragediju srpstva'?". Zvuči nevjerojatno, ali to piše Gojko Nikolić, Srbin iz Hrvatske.

U jednom svom radu u zagrebačkom časopisu "Naše teme" uoči Domovinskog

rata, također hrvatski Srbin, povjesničar, **Drago Roksandić**, tada profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu (neposredno prije istjerivanja odande) kaže da je u austrougarskoj vojsci bilo "nekih petnaestak hiljada Srba, koji sudjeluju u ratu protiv Srbije 1914. i 1915. godine". I dodaje: "U genocidu protiv srpskog naroda (u Srbiji, op. p.) među ratnim zločincima ima i nekoliko Srba iz Hrvatske". I to je sve. Više o tome nije pisao...

U djelima srpskih, prije svega srbjanskih uvaženih akademika i sveučilišnih profesora povijesti, kao ni u knjigama povjesničara iz redova Srpske pravoslavne crkve nema ni riječi o ovim istinitim povijesnim činjenicama. Ali i na hrvatskoj strani caruje nedopustiva, nemarna šutnja, čak i tijekom Domovinskog rata, sve do danas, iako zahuktala, bogato sponzorirana iz inozemstva, precizno usmjeravana protiv Hrvatske u svojim lažima, velikosrpska promidžba postaje sve učinkovitija, čemu smo svjedoci iz dana u dan... Jer, eto, mi, žrtva velikosrpske agresije 1991., danas smo pretvoreni u agresora, a Srbici u žrtvu.

Tucović: Ovaj puk pljačka s posebnim apetitom

Henry Dunant je samo iz neznanja optužio Hrvate da su okrutne ubojice. No današnji bjelosvjetski moćnici svjedoci su i očeviđci svega što su JNA, Srbija, ovdašnji srpski i pridošli srbijanski četnici činili po Hrvatskoj. I ne optužuju oni Hrvate iz neznanja, nego ciljano: stvoriti umjesto propale Jugoslavije neko drugo nedonošće u kojem bi Hrvati opet bili robovi.

Dimitrije Tucović, jedna od najsvjetlijih i najčasnijih osoba srpske povijesti, pravnik, novinar kakvog Srbija više nije dala, nepokolebljivi borac za povijesnu istinu o zločinima srpske vojske prema kosovskim Albancima u Balkanskom ratu 1912. i dalje, bio je veliki protivnik Prvoga svjetskog rata, koji je izazvala Srbija. Kao za vlast nepočudna osoba, odmah je, kad je počeo rat, unovačen i poslan na prvu crtu bojišnice protiv austrougarske vojske - da bi poginuo i prestao napadati tadanju srpsku vlast. Kao pričuvni časnik bio je u Mačvi. Od prvih dana rata vodio je dnevnik. Poginuo je 20. studenog 1914. u zoru na položaju Vrapče Brdo. Imao je samo 33 godine. Dnevnik je nosio u lijevom džepu

časničke odore. Metak je pogodio Tučovića u srce i ta bilježnica je probijena na tom mjestu.

Povlačeći se prema Valjevu pred nadirućom austrougarskom vojskom on, nekoliko dana prije pogibije, očajan zbog razornoga moralnog srozavanja srpskih vojnika koji, bježeći pred neprijateljem i ostavljajući svoje, srpsko, civilno stanovništvo nadirućoj protivničkoj vojsci, pljačkaju i brutalno ga maltretiraju, kaže: "Pljačka opustošava sve. Kao besan, vojnik juri da razori i opljačka sve što se razoriti i opljačkati moglo. Vojnici su izgubili svaki čovečanski osećaj i kao besni psi jure rojem pored druma, od kuće do kuće, tražeći što će opljačkati. Deca i žene uzman zapomažu da spasu što imaju, dok ih naperena puška u grudi ne učutka. Gledao sam kako jedan vojnik svlači s dece na kolima koja beže ponjavu i preti majci da će je ubiti ako bude zápmagala. Jedan trese košnicu, dragi prosipa rakiju, treći vadi hleb iz vatre. Gde god se zadržimo na predstrazi, vojnici se razbeže po selu, skidaju vrata sa zgrada, krov s kuće, prozore, lupaju sudove, iznose stvari, stolice, nameštaj. Lepa devojačka spremila trune danas po rogovima. Iako se ko usudi da im što reče, oni su gotovi da mu popriprete puškom. Ovaj puk pljačka s osobitim apetitom. On je stran ovom narodu: on se u ovom kraju doista oseća kao u tuđoj zemlji. No, ne pljačkaju samo pojedinci, već čele komande. Gde god se dođe, seče se blagorodno drveće, kupi seno, kukuruz i slama, nose ograde, satira zabrani".

Očajan zbog svega što gleda oko sebe, znajući da će na te prostore doći austrougarska vojska, on kaže: "Ja držim da će tragovi nasilja prema našem stanovništvu ispuniti gnušanjem mnogog austrijskog vojnika".

Daje tada postojao Haški sud, austrougarski časnici bi bili najvjerojatnije osuđeni za razaranja srpskih kuća i stradanja srpskog stanovništva, što je, vidimo, izvršila srpska vojska pri svome povlačenju. Jer ne bi, po logici suda, srpske postrojbe uništavale srpske kuće na srpskom teritoriju, pljačkale sve što se moglo, odnoseći sa sobom dalje, u Srbiju. U našoj današnjoj situaciji, čitajući zapisane bilješke ovoga poštenog srpskog časnika, svjedoka, očeviđca svega, a s još sasvim svježim našim sjećanjima na odlazak "prognanih" Srba u Oluji, asocijacije se nameću same od sebe.

Mlađi suradnik Dimitrija Tučovića, Košta Novaković, koji je preživio i prvi svjetski rat, a onda nestao 1938. u SSSR-u u Staljinovim čistkama, pisao je 1914. o četnicima (komitama) u Balkanskom ratu i njihovom zvijerskom ponašanju prema Albancima. O njima on kaže i ovo: "Može se pomisliti šta sve mogu počiniti ljudi koji su otvoreno izjavljivali, stupajući u komitske čete, da idu da se napljačkaju".

Malo je poznata, točnije, skoro nepoznata ova povijesna činjenica o kojoj je Novaković ostavio zapis o Prvome svjetskom ratu. Godine 1915. sipska vlada i vojska povukle su se pred austrougarskom vojskom u Niš. Beograd je ostao bez ikakve vlasti do dolaska austrougarske vojske. No, četnici su u međuvremenu, prije nego što su se i oni povukli - opljačkali grad i građane koliko su uspjeli.

Sjetimo se riječi Dimitrija Tučovića, napisanih u mačvanskom selu: "Ja držim da će tragovi nasilja prema našem stanovništvu ispuniti gnušanjem mnogog austrijskog vojnika". Haški sud bi danas zatečeno stanje u tadašnjoj Srbiji ocijenio prema svojim "pravnim" kriterijima, lišenim svake logike i nepristranosti. I napunio svoje čelije Hrvatima, pripadnicima austrougarske vojske. Sumnjate li u to? •

Jeziku kao ocu

Mario BILIĆ

jeziku sam	grlio i ljubio
kao ocu	ga
prišao	kao dragoj
šutke mu zagledao	tepaو mu
sijede	ko Madoni
bistre oči	molio se
i u njima	rodio se
stoljeća	ponovno se
	odlazeći
	oglasim se:
	Bog
	hrvatski

HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (19.)

Qvaj motiv poznaju i Elamiti, a nalazi se i na jednoj sjekiri iz kalmenskoga kurgana nastaloj u VI. St. pr. Kr. «Sjekira prikazuje skitsko-sarmatske mitološke scene, a u ovom prizoru (dva uspravljeni ovna pred drvom života) do u detalje oponaša starija sumerska likovna ostvarenja.» Najблиži prikazima iz ranohrvatskih grobova je prikaz drveta sa suprotstavljenom rogom stokom ostvaren na srebrenom tanjuru iz kasnosasanidskoga razdoblja. «Drvo koje bi moglo imati značenje što ga imaju i ona prikazana na sasanidskom tanjuru i skitsko - sarmatskoj sjekiri, a koji može objasniti značenje prikaza ostvarena na kostima hrvatskih grobova, spominje se u perzijskim tekstovima pod imenom haoma. Haoma je biljka, sok i božanstvo, identično s indijskim Somom a proistječe iz indoiranског razdoblja. Žrtvovanje haome je središnja i najčešća ceremonija mazdaističkog kulta.»

U svezi s indoiranским božanstvom Mitrom, vele Smiljanić i Sambunjak, možda su i riječi «med» i «medovina». «Naime u iranskim tekstovima naziv haoma znade se zamijeniti izrazom 'madd'. Poznata je također važnost meda u mitraističkom kultu. Nodilo se također pištao nisu li u vezi izrazi 'sjeme' (lat. semen), 'shme', 'soma', 'haoma', 'sunce', 'sjaj'...».

Ojačavši novim dokazima značenje motiva stabla života u Indoiranaca i njegovu vezu sa sličnim motivom urezanim u kosti u Hrvata, Smiljanić i Sambunjak zaključuju:

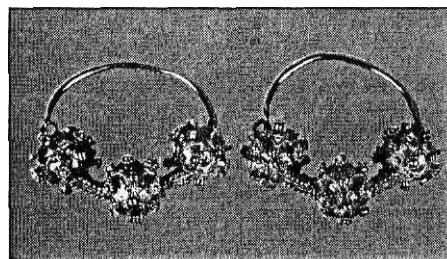
«Nadam se, konačno, da smo uspjeli dokazati kako prikaz na kostima iz ranohrvatskih grobova govori o besmrtnosti i svjetlosti, haomi i Mitri, Gokarni i Xvarenuhu, medu i spermii, te da su to vjerovali Hrvati koji su pokapani zajedno s jelenjim parošcima na kojima je ispričana kultna priča o dvjema životnim bitima... Također upozoravamo, da se jedna grana Skita nazivala Haumavarga, što vjerojatno znači 'oni koji obožavaju haomu', te da su i Skiti bili poklonici Mitre. Skiti su imali zajednički jezik i vjeru s grupom indoiranских naroda, Sarmatima... S druge pak strane osnovano je govoren o mnogobrojnim vezama Hrvata i Iranaca uopće, a Hrvata i Sarmata posebno.»

Piše:

Tomislav HERES

O legendarnoj braći iz Krapine Čehu, Lehu i Mehu Natko Nodilo piše: «Za čudo je, da ovakva tri brata, ponajviše kao eponimne junake, dovodi pričanje skoro sviju Indo-europljana. Od tri tobožna sina Zarathustrina postadoše tri eranska (iranska) plemena, svećeničko, vojničko i ratarsko.»

U Skita je također obstojala slična legenda. Kako piše Herodot u svojoj **Povijesti** (IV, 5.), praočac iranskih Skita Targitas imao je tri sina po imenu Lipoksa, Ar-poksa i Kolaksa. U doba njihova vladanja u skitsku su zemlju pali zlatni predmeti, koje ime je poslalo Nebo: ralica,

Starohrvatske naušnice (IX.-XU. st)

jaram, sjekira i čaša. Tim je predmetima mogao pristupiti jedino najmladi brat Kolaksa, koji ih je odnesao svomu domu. Shvativši značenje toga čuda, stariji sinovi prepustiše najmlademu svu vlast nad svojom zemljom. U ovoj priči plameni zlatni predmeti, koji su pali s neba, simboliziraju indoiranског sunčanoga boga Mitr.

Herodot dalje u svojoj **Povijesti** piše, daje Lipoksa (Liposav!) praočac iransko-skitskoga naroda **AUHATI**, čija se zemlja prostirala od Crnoga mora do Baltika. Na Baltiku su, tvrdi jezikoslovac Valentin Putanec, živjeli prvočitni Hrvati kajkavci, koji su se počeli doseljavati u današnje hrvatske zemlje već od II. tisućljeća prije Krista. Auhati su potomci medijskih Struhata odnosno Darijevih Harahvata, koje Porfirogenet naziva Hrobatoi (Hrvati). Rimski pisac Plinije Stariji spominje na izтокu rimske pokrajine Noricum kraj, koji on naziva **SCARABANTIA** (današnji

Sopron u madjarskom dijelu Gradišća). Kako misli Mirko Vidović (Hrvatski iranski korjeni, Zagreb 1991.), taj bi naziv mogla biti izvedenica iz Herodotovih naziva za medijske Struhate ili skitske Auhatе i u njemu bi se lahko mogao razpoznati naziv **HRABANCIA** ili **HRAVANCIJA**, koji se je kasnije u svomu vlastitom jeziku razvio u: **SCARABANTIA**, **HRABANCIJA**, **HARBANCIJA**, **HORVACIJA**.

Da je hrvatska priča o Čehu, Lehu i Mehu nastala na iranskom području, dokazao je Stjepan Krizin Sakač u svojoj razpravi **KRAPINA, KIJEV, ARARAT. Krapinska, kijevska i armenska priča o trojici braće i jednoj sestri. (Pogled u život Hrvata VII. vijeka)** objavljenoj u časopisu «Život» (god. XXI., br. 3.-4., Zagreb 1940., str. 129.-149. i posebni otisak iz «Života» broj 3.-4./1940.). Ovdje iznosimo sažetak te razprave.

Priču sličnu hrvatskoj priči o Čehu, Lehu i Mehu zabilježio je Nestor svojoj **Povesti vremennyh let**. Jezgra kijevske legende veoma je poučna za razumijevanje povijesti stare Rusije. Ruski jezikoslovac N. J. Marr našao je u staroj armenskoj književnosti posve sličnu legendu iz VI. ili VII. st. Uzporedivši tu legendu s ruskom, Marr je došao do takvih izhoda, «koji jarkim svijetlom obasjavaju i krapinski priču, a preko nje i etnički sastav i kulturno-religiozni život Hrvata II. vijeka».

Armenski je narod, kako misli Marr, nastao iz tri srodrna predgovjestna narodnostna sloja: najstariji je skitski ili možda kimerski (Kuar). Armenka legenda odkriva prvočitno podrijetlo i kijevskih Poljana: oni su nastali od tri prastara alarodijkska ili araratska narodnostna sloja, od kojih je jedan također kimersko-skitski. U nepoznatom predgovjestnom razdoblju Poljani (**Paluni**) su se naselili na srednjem Dnjepru i sagradili ili osvojili već prije od Kimera sagrađeni Kijev, a kasnije su ih preplavili Iranci. I u krapinskoj priči braća simboliziraju prvočitno bratstvo ili srodnost triju prastarih alarodijskih ili araratsko - kavkaskih naroda, «koji su djelomično prešli u sastav zagonetnog historijskog hrvatskog naroda».

Pradavni Česi su također Alarodijci (naziv **Alarodijac** dolazi od riječi **Alarat**,

koju su Grci okrenuli u **Alarod**). Ovi Česi su na svom putu u današnju Češku «ostavili tragova na kasnjem starohrvatskom području u Galiciji i s Hrvatima se miješali u iztočnoj Češkoj». **Leh** je preoblik ili prvobitni temelj imena **Lezg** ili **Lezin**, a to je ime alarodijskoga naroda, koji se još i danas nalazi na iztočnom Kavkazu, uz Kaspijsko more. Osim krapinske priče i Toma Arcidjakon svjedoči, da u hrvatskomu narodnostnomu sastavu ima i Leha (on ih naziva **Lingones**). Po Lehima ili Ljahima Mađari i danas zovu Poljake **Lengvel**.

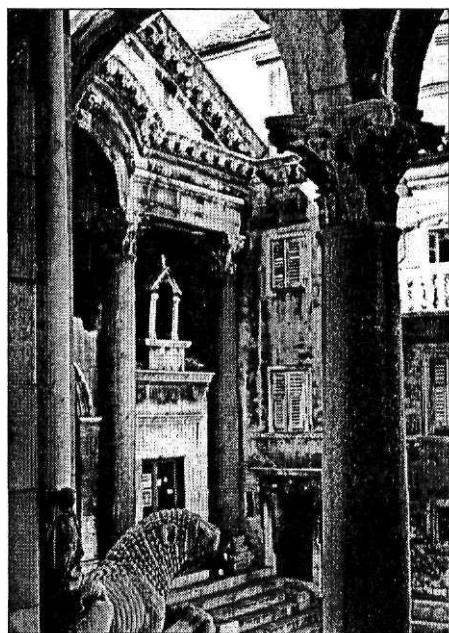
Meh je isto tako ime prastaroga araratskoga naroda, koji se djelomice izselio na Kavkaz i dalje. Po njima Armenci još i danas goru Ararat nazivaju **Masis** ili **Masik**, a starozavjetne knjige poznaju ih pod imenom **Mosoh** ili **Mešeh** (Gen. 10. 2.) Gruzini pak Armence još i danas zovu **Someh**, to jest križanci od Jona ili Sona i Meha, jer su ovi zadnji iz kasnije Armenije došli na Kavkaz. Marr u svojim razpravama Mehe naziva **Mesi**. Po njegovim iztraživanjima jedan se njihov dio pretopio u Gruzine, a drugi u Svane, a njihovi najizravniji potomci bili su Abhazi ili kavkazki Baski. «Jedan njihov ogrankao odlučao je caku Pirineje, ajedan-hoćemo li vjerovati krapinskoj prići - naselio se i pomiješao s Hrvatima u Hrv. Zagorju.«

S ogrankom Abhaza ili kavkazkih Baska došao je u Pirineje i mitski Ljeljo (dolazi od Le — lo ili Lelo, kojim je užvikom počinjala prva kitica bojne pjesme Baska, što su je pjevali idući u boj protiv legija Oktavijana Augusta), a to je ime nekoga narodnoga božanstva sačuvano u pokrštenih Gruzina kao puko ime bez prvobitnoga sadržaja. Znanost je također opovrgnula mišljenje, da su **lađe i dodole** slavenskoga podrijetla.

U krapinskoj se prići spominje i sestra Čeha, Leha i Meha, ali joj se nije doznao ime. U kijevskoj prići sestra se zvala **Labudica**. U armenskoj prići sestra se uobće ne spominje. U Armenaca riječ **karap** je izraz za **labud**. Sv. Ivana Krstitelja Armenci zovu **Karapet** (-et u ovoj riječi označuje ženski rod).

Iz činjenice, da je u pokrštenih Armenaca, tada već davno indoeuropeiziranih, ženska **Karapet** postala nadimkom sv. Ivana Krstitelja, zaključio je Marr, da je u prvobitnom alarodijskomu sloju armenskoga naroda **Karapet** ili **Labud-žena** bila neko božanstvo, žena - proročica, čije je djelovanje bilo u svezi s vodom i s pticom labudom simbolom proroštva. **Kara-**

pet (Labudica) pretvorila se u sv. Ivana Krstitelja, a iz armenske priče izgubila se sestra. No u Kijevu, gdje je krštenje provedeno istom u XI. st., legenda se sačuvala u prastaromu obliku, samo se **Karapet** pretvorila u **Lybed' — Labudicu**. Armeniskomu **Karapet** po obliku posve slično ime indijske božice mudrosti i pokroviteljice znanosti i umjetnosti **Sarašvati**, žene vrhovnoga indijskoga božanstva Brahme (božicu Sarašvati slikaju kao krasnu mladu ženu s tamburom što sjedi na obali jezera u koje se gore slijeva potok, a do nogu joj plivaju dva labuda): Šaraš-vat = (nešto mekše izgovoreno) **Karap-et**.

Split - Peristil

Karapet se u hrvatskomu Zagorju djelomično pohrvatila. Zamijenimo li u riječi **Karap-et** ženski završetak - **et** s hrvatskim **-ina**, odnosno dodamo li riječi **Karap** (labud) hrvatski nastavak za ženski rod, dobit ćemo **Karap-inia** (labudica). Budući da hrvatski jezik ne voli poluglasove, izpao je prvi nenaglašeni **a** te je armenska **Karapet** a ruska **Lybed'** postala na pola pohrvaćena Krapina, labud-djevojka ili Labudica. Hrvatski Čeh, Leh i Meh imali su dakle sestruru Krapinu, kijevski Kij, Šček i Horiv svoju Lybed', a armenski Kuar, Meltej i Horean svoju Karapet.

Krapinska nam priča barem djelomice osvjetljuje i smjer selidbe Hrvata. Izhođište kulta riječne proročice labud - žene, Karapet - Krapine bilo je i u Kijevu. Karman je iztaknuo začudujuću sličnost staroruskih naušnica kijevskoga tipa i nekih staroruskih naušnica IX. i X. st. izrađenih u domaćim radionicama. Po jednomu od

braće iz kijevske legende **Kij-u** dobio je ime grad Kijev u Ukrajini. U darovnici bosanskoga kralja Stipana Tomaša Ostojića iz god. 1446. spominju se «...Kijevac i poda nj selo Ki...». Još i danas obstoje: **Kijevci** u kotaru banjalučkomu, selo **Kijevu** u kotaru bihaćkomu i u južnoj Hrvatskoj na gornjoj Cetini, **Kijevdo** u Hercegovini i **Kijev polje** u Crnoj Gori (nekadašnja Crvena Hrvatska). Podemo li unatrag putem kojim su se doselili Hrvati, naći ćemo u Moravskoj nedaleko prastroga Velehrada kod Svetoklimenske Gore mjesta **Karyčane** kao i kod Travnika i **Kyjov**. U Poljskoj su sjeverno od Krakova **Kije** i **Kielce** (**Kiewce?**), koje možda imaju svezu s Kijem, a još sjevernije kod Chelma ili Kulma nalazi se i Kraljevsko **Kiewo**.

U starokijevskoj «Povesti vremennyh let» kao zapadni susedi kijevskih Poljana spominju se Duljebi i Hrvati. U Iranu ima nekoliko naselja s imenom **DOULAB**, koje se može izgovorati **DULAB**, **DUJEB** i **DULEB**.

Jedan je od tih **DOULABA** blizu grada Teherana ispod Demavenda, drugi na jugu negdje blizu stare Suše, a treći na sjevero - izтокu kod Merva u današnjemu Turkmenistanu. U blizini južnoperzijskoga gradića **DULAB** i nekada slavne Suše teče rječica **KERCHA** (**KERKHA**) to jest Krka. Jednu rječicu Krku imamo u Koruškoj (ponjemčenu u **GURK**), drugu u Sloveniji (Kranjska), a treću u južnoj Hrvatskoj. U Perzijskomu zaljevu nalazi se slavni otočić **Ormuzd** (od AHURA MAZDA, najvišega zoroastrovskoga božanstva), a na nekadašnjemu području karantanskih Duljeba imamo **ORMUŽ**. Najstarije ime za Korušku glasi kod Franaka Karantania ili Carentania, a u Nestorovu ljetopisu **HORUTAN**. Taj se kraj u rimsko doba zvao NORICUM. Prema tomu je novo ime dobio od doseljenih Hrvata i Duljeba. U Iranu obstoji prastara velika pokrajina **KHORESSAN** ili **KHORASSAN**. Od imena ove pokrajine po pravilima fonetike dobit ćemo: **Karantan-ia**, **Carentan-ia**, **Horutan**, **Korotan**, **Kar(e)nthen**, Koruš-ska, Koroš-ska. Stoga ne će biti presmiona tvrdnja, da su Duljebi izprva bili iztočni Iranci, što su možda s Hunima prešli u Europu i ojačali sarmatsko-iranski sloj kojemu su pripadali Hrvati. Duljebi su mogli za sobom i za Hrvatima povući i dio kijevskih Poljana. Po nazivima mjesta na hrvatskom narodnom (etničkom) prostoru možemo zaključiti, da su i Poljani djelomice ušli u sklop hrvatskoga naroda.

Okvir za legendu o Čehu, Lehu i Mehu došao je k Hrvatima iz Kijeva. Ostaju dvije zagonetke: 1. Zašto jedino u Hrvatskom Zagoru ime Karapet nije prevedeno u Labudicu, i 2. Kako i kada je kult labud-djeve ili sestre Krapine prestao i zašto je upravo bez traga izčeznuo? Neizravno ćemo naći, da je poput Krapine i tolikih starohrvatskih imena i ime Zagrab - Zagrabia - Zagreb (gdje je već u VII. st. bilo sjedište panonskih Hrvata) nepreveden iztočnjački naziv i da je baš iz toga Zagreba proizašao u VII. st. kult BI. Djevice Marije, koji je pomalo posve potisnuo u zaborav «sestru Krapinu».

Do sada se ime Zagreb tumačilo na veoma jednostavan način. Na području današnjega Zagreba bilo je naselje ostatka staroga rimskoga pučanstva zvano **Vicus Latinorum**, kasnije nazvano **Vlaška ves** - Vlaško ili Latinsko selo. Nešto podalje bilo je hrvatsko naselje **Zagreb**. Ključ za razumijevanje imena Zagreb našao je Ćiro Truhelka. On je odkrio, da se ime zagrebačkoga perivoja **Tuškanac** poklapa s perzijskom riječi **tuškan**, što znači zec. Uistinu je Tuškanac u XIX. st. bio pun zečeva. U perzijskomu rječniku ima riječ **zahrab**, koja se u hrvatskomu izgovara **zagrab** i **zagreb**, što u perzijskomu znači: 1. «ptica koja se prije od svih drugih javlja ujutro»; 2. **slavuj**. Ako imamo na pameti Tuškanac zajedno s drugim predpostavkama o iranskomu sloju među Hrvatima, nadalje i činjenicu, da se **Zagreb** izprva zvao samo brežuljak na kojem je sada Kaptol s prvostolnicom, onda izneseno tumačenje o nastanku imena Zagreb ima tvrdu podlogu.

Kako je ustanovio povjestnik Ferdo Šišić, najstariji dio Zagreba **Vicus Latinorum** - Vlaška ulica potječe iz doba doselidbe Hrvata. Iz istoga doba potječe i današnji Gornji grad, nekadašnji Grič, Gradec ili jednostavno Grad. Taj prastari Grad na strmu obronku Zagrebačke gore bio je prvobitni i glavni ugao silnoga obranbenoga trokuta: Grad - Susedgrad nad ušćem Krapine u Savu - Medvedgrad izpod Sljemena. Pogled na taj stratežki trokut upućuje nas, da tu treba tražiti sjedište starih panonsko - hrvatskih Banova i onaj «tvrdi grad na strmu brdu» u koji se god 820. bio zatvorio Ljudevit Posavski, a nisu ga mogle osvojiti tri sjedinjene franačke vojske. Dokaz, da su na području Gornjega grada odmah nakon doselidbe stanovali Iranci - Hrvati, koji još nisu bili zaboravili svoj prijašnji jezik, baš su spomenuta imena Tuškanac i Zagreb, po-

gotovo ako ih promatramo u svezi s iranskim riječju **ban**, koja nema ništa zajedničkoga s avarskim **bajanom**.

Budući da je koncem XI. st. kralj Ladislav mogao na današnjemu Kaptolu naći mjesto za prvostolnicu i nadariti zemljistem biskupa i kanonike, treba zaključiti, da to brdo sve do onda nije bilo naseljeno i da je na njemu preko petsto godina odzvanjalo od pjesme slavu. Stanovnici Gornjega grada, koji su skloniše divljih bikova preko Save nazvali kavkazko - iztočnjačkim imenom **Turovo** (kasnije Turovo Polje, Turopolje), a lovište zečeva iranskim imenom **Tuškanac** nazvali su i susjedno ročište slavu posve iranskim imenom **Zagrab** - Zagreb. Kada se kasnije taj brežuljak radi prvostolnice i svojih crkvenih stanovnika počeo izticati nad oba starja naselja, a ujedno dobivati novi naziv **Kaptol**, prešlo je njegovo prijašnje duboko ukorijenjeno ime postupice i na Vlašku ves i na Grad ili Grič, te je konačno ime Zagrab - Zagrabia - Zagreb, izgubivši prijašnji sadržaj, postao običim pojmom i nazivom za Kaptol, Vlašku ves, Novu ves, Gornji grad, a napokon i Tuškanac, Doljni grad.

Isto što i sa Zagrebom dogodilo se i s dva vjerska iranogovorna izraza među starim Hrvatima. **Hud**, hudoba, **hudič** označuje zloga duha na cijelom sadašnjemu i nekadašnjemu području južnih Hrvata. U perzijskomu **huda** (KHOUDA = DIEU) znači **bog**. Kada su se Hrvati - Iranci pokrstili, počeo je prijašnji bog označavati zloga duha. **Vazam** (**vuzem**) dolazi od iranske riječi **vazma**, svršetak zime. Kršćanstvo je potisnulo u zaborav sve iranske obrede spojene s kultom vatre o proletnoj ravnodnevici (ekvinociju) i nadomjestilo ih proslavom Uzkrstsuća Isusova. Narod je i dalje palio **vazmenice** (**vuzmice**), ali ne više radi Sunca i **huda**, nego na čast pravoga Vazma, pobednika duhovne zime i smrti, uzkrstloga Spasa.

«A kako je iranski sloj hrvatskoga naroda - piše Sakač - sačuvao neprevedene neke stare nazive, koji su mu bili duboko uvriježeni u dušu i samo im dao novo značenje, tako se dogodilo i s antsko - alarodijskim slojem. Zato nije čudo, što je ostalo u Hrvatskomu Zagoru neprevedeno ime Karapet - Krapine i što je kult labuda - djeve podpuno i bez traga izčeznuo pred kultom BI. Djevice i Majke Božje Marije koji se širio iz banskoga i kasnije i biskupskog grada Zagreba.»

(nastavit će se) •

slovo o Miroslavu (Migiju)

Petar. S. Ujević

i dok pada on se diže
ni u pomoć neće zvati
uvijek prvog drugi stiže
svi će za njim život dati

i dok ruka pušku steže
suza suzom oko guši
nema praga što me veže
snovi teški sve se ruši

našao sam svoja vrata
nema kuda moram proći
u Poljica moga brata
ovo pismo neće doći

SUTON

Tomislav PEĆARINA

Idem ulicom sirotinjski opustjeloj,
kuće bolesne, dimnjaci raspletene
u čvorove što me guše svojom
divljinom.

Asfalti su od sunca nabrekli, naduli se
u crveno-čađave boje - stol poliven vi-
nom.

Suton. Pred noć. Stabla se u sumraku
znoje.

Starica na uglu pokrila se vrećom.

Ljudi žure. Dva psa u parku na
rendezu. 19 sati.

Svatko ide svojim putem, s nadama za
srećom.

1949. •

Uloga i mjesto Hrvata islamske vjere (II.)

Uprošlom sam broju izložio djelomični prikaz udjela Hrvata islamske vjere u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Kažem djelomični, jer mi nije bio cilj nabrojati brojne ličnosti i obitelji koje su sudjelovale u stvaranju hrvatske države, već je bio cilj, čitateljima što zornje predočiti temelje-osnove i razloge našeg sudjelovanja. Stoga se ispričavam nespomenutim utemeljiteljima hrvatske države, ali to nipošto ne znači da sam zaboravio na njihovu ulogu i mjesto u stvaranju hrvatske države. U jednome posebnom prilogu, ako bude prilike, s tim činjenicama upoznat ću hrvatsku javnost.

U svim mojim tekstovima, upravo u ovom glasili, kroz opise biografija o brojnim znamenitim Hrvatima islamske vjeroispovijedi, predočio sam konstantu hrvatske etničke pripadnosti, koja je u nas vidljiva već od samog primanja islamske vjere, pa sve do današnjih dana. Uvijek smo se opirali poistovjećivanju vjere i nacije, ideji, koju su velikosrpski šovinistički intelektualni laboratorijski neprekidno i stalno promovirali i ponavljali u nadi, da će kad tad, pasti na plodno tlo i postići željeni rezultat, razdvajanja istokrvne braće dviju vjera. Hrvatsku pripadnost isticali smo i u vrijeme turske, austrijske i jugoslavenskih okupacija. Konačno, našu nacionalnu pripadnost posvjedočili smo i svojim udjelom u Domovinskom ratu, u kojem je poginulo i ranjeno preko tisuću Hrvata islamske vjere. Potkrijepio sam svoje tvrdnje i neprijepornim dokazima.

Uvjerenja i počela Oca Domovine dr. Ante Starčevića i brojnih bardova integralnog hrvatstva, da su Hrvati narod s dvije vjere i da to nije naša razlika nego bogatstvo, primili smo kao svoja. Prihvatali smo ovaj nauk, jer znači puno poštivanje ljudskih prava i sloboda, uvažavanjem naše posebnosti, pripadnosti tradicijskom i kulturnom krugu islama. Upristiće i odrednicu pruža čista i nepatvorena misao vodilja jednog od velikana hrvatske katoličke tradicije, dr. Dominika Mandića, koju ću citirati sa zamolbom da je pažljivo iščitate, jer predstavlja kamen temeljac dubokog poštivanja ljudskih prava i sloboda, razlog spoznaje i sljedbe:

«Muslimani i katolici, kao sljedbenici općih univerzalnih regija, dobro luče vjeru od narodnosti, i katoličkoj i muslimanskoj

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ, dr. iur.

vjeri s jedne strane mogu pripadati pripadnici raznih naroda, a s druge strane pripadnici tih vjera mogu biti jednako dobri građani svog ili bilo kojeg drugog naroda. To je logično svugdje u svijetu, jer vjera ne određuje naciju. Tako muslimani mogu biti jednako dobri i savršeni Hrvati kao i katolici kojima katolička vjera ne daje nikakvu prednost da budu bolji Hrvati od Hrvata islamske vjeroispovjedi.»

Dr. Džafer-beg Kulenović u beogradskoj Skupštini daje izjavu koju je tri puta ponovio pred novinarima: ((Gospodo, ja sam Hrvat i hrvatski nacionalist, i ne samo da sam ja Hrvat i hrvatski nacionalist, nego su bosanski muslimani kao cjelina Hrvati, dio hrvatskog naroda.»

Sve ove činjenice i brojne slične, bile su i te kako poznate Srbima i stajale su na putu ostvarivanja velikosrpskih ciljeva. Upravo stoga, jedan od temeljnih velikosrpskih zadataka bio je i ostao postići razdvajanje po vjerskoj osnovi Hrvata katolika od Hrvata muslimana i na taj način razdvojene, učiniti lakim pljenom, sloboditi jedne pa potom druge. Uprli su ogromne napore u ostvarenju tog cilja jer, dobro su znali, uspiju li u provedbi svog nauma i razdvoje dvije grane jednog istog stabla, srušit će se i samo stablo.

Skoro da im je u najnovije doba to pošlo za rukom. Iako su Srbi faktični gubitnici u posljednjem ratu, uspjeli su donekle u svom naumu sijanja nesporazuma među katolike i muslimane. Gotovo da su ostvarili svoj san o potpunom razdvajaju jednih od drugih, uvjereni da će u nastavku u mirnodobskim vremenima, intrigama, neistinitim paktiranjima malo s jednima pa malo s drugima, lažnim obećanjima, uspjeti i dalje zadržati podvodenost katolika i muslimana, što je po njima **conditio sine qua non**, uvjet njihovog osvajanja. Nailaze oni u tim nastojanjima i na brojne u redovima i katolika i muslimana koji ne raspoznaju ovu intrigu i koji u svome sljepilu pogoduju Srbima. Među ovakovima i pored njih postoje i brojni koji su služenjem zločinačkim službama bivše države u velikim

obavezama, pa spoznaje koje Srbi imaju o njima koriste da ovakove jednostavno dobiju za daljnju suradnju. Pridobivanje ovakovih i njima sličnih i nije neka naročita mudrost, niti je teško, pogotovo ako je stimulirano bogaćenjem u ratnim pljačkama. Uskoro će, baš u Hrvatskoj, izbiti na vidjelo koliki je broj opsluživača bivše sipsko komunističke Jugoslavije i to kroz politiku približavanja Jugoslaviji i slične metode, koje se sada umjesto pakiranja u bratstvo i jedinstvo, pakira u potrebu suradnje na Balkanu i sl.

Iako u ratu neuspješni, Srbi pobijedeni od zaista golorukog naroda, postižu nakon rata i ustavne mira, svoje ratne ciljeve, iseljavanja muslimana-Bošnjaka i Hrvata katolika u treće tzv. razvijene zemlje.

Stoga, u najnovije vrijeme, iako se nekima čini da je velikosrpska ideologija poražena i pobijedena, da nema više šanse, vrlo brzo će utvrditi da ideje velikosrpske politike nisu nipošto zauvijek nestale s političke pozornice. Stoljećima razrađivana ideologija, pomagana izvana, permanentno održavana i zasnovana na suludoj glorifikaciji izgubljenih bitaka, sad više nego ikada, ima hrane za kovanje nove osvetničke kampanje. Metode pomoću kojih nastoje ostvariti takove ciljeve raznovrsne su, no uvijek na odrednici zla, u rasponu od ordinarnе laži i prevare, otimanja imovine, rušenja sakralnih objekata, silovanja do masovnih ubojstava prije svega djece, žena i staraca. Sve to po ovoj ideologiji nije grijeh ukoliko je izvedeno perfektno. Radi ostvarenja ciljeva privremeno će prihvatići sve što je utilitarno velikosrbima, pa tako koriste i komunizam, sve do onog trenutka do kada su oni vodeći faktor u njemu ili dok im služe slijepi slugani iz redova drugih naroda bivše Jugoslavije.

Sve ove metode prakticirat će na muslimanima u Bosni i Hercegovini još iz doba Turaka i pobune bosansko-hercegovačkih plemića protiv Otomanske carevine, kad Srbin iz Like, austrougarski podoficir, kockar i ubojica, Omer-paša Latas, bježeći od kazne, postiže u carevini golemu karijeru, zahvaljujući provedbi (1850.-1851.) genocida nad bosanskim muslimanima, ugušujući pobunu bosanskohercegovačkih feudalaca i deportira-

jući u Carigrad 1500 aga i begova koje će tamo likvidirati.

U opustošene krajeve naseljavaju svoje stanovništvo, da bi kasnije mogli ustvrditi da su ti krajevi bili vječito srpski.

Nastavljujući takvu politiku, zbog ostvarivanja svojih teritorijalnih pretenzija izazivaju Prvi svjetski rat i spremaju pod zemlju preko dva milijuna žrtava.

U Drugome svjetskom ratu, još većom zločinačkom energijom nastavljaju započeto i nikada neprekinuto zlodjelo.

Tako, Instrukcijama Draže Mihajlovića od 20. decembra 1941 god. Komandi četničkih odreda - Jugoslovenske vojske-Gorski štab-Str. Pov. Dj. Br. 370, navodeći ciljeve četničkih odreda u točki 5 stoji:

«5. Stvoriti neposredne zajedničke granice između Srbije i Crne Gore, kao i Srbije i Slovenske čišćenjem Sandžaka od Muslimanskog življa i Bosne od Muslimanskog i Hrvatskog življa.»

Ovaj zločinački plan, kojim se doslovce najavljuje likvidacija cijelokupnog stanovništva obiju vjera, predstavlja jedinstveni pisani zločinački dokument bez presedana u povijesti ljudskog roda. Nigdje, niti u daljnjoj, niti u bližoj prošlosti nema sličnog dokumenta. U njemu se izričito sublimira zločinačka nakana, riječju čišćenje, koja znači ubojstva, progone i upotrebu svake vrste nasilja, radi osvajanja tuđih teritorija. Riječ čišćenje, od tada se uvriježila u povijesti ljudskog roda kao simbol iskonskog zločina. Instrukcije, kako ih naziva Draža Mihajlović, predstavljaju provedenu sublimaciju, nalog i zapovjed, kronološki ranijih, teoretski postavljenih zločinačkih osvajačkih velikosrpskih planova Garašanina i sličnih.

Poticaj, preporuka i opće opravdanje za valjanost i provedbu, osmišljena je u točki 10 Instrukcija i glasi:

«Ciljevi su ogromni zato je borba utočište zahvalnija za one koji se bore za njihovo ostvarenje.»

Ciljevi zločinačke instrukcije ostvarivani su u punoj nakaznoj stvarnosti, provedbom spaljene zemlje, brojnim, do sada nekažnjениm zločinima provode etničko čišćenje, a u opustjeli krajeve naseljavaju svoje Srbe. U stravičnom nizu počinjenih zločina, spomenut će zločin počinjen nad mojom obitelji, kada su tijekom 1942. iz Ljubinja u pravcu Stoca od-

vedena 33 člana obitelji Bakšić. Najmlađem je bilo tri mjeseca a starici 70 godina. Svi su zaklani i bačeni ujamu zvanu Žesnica. Iz same su se spasila dvojica muškaraca, Sulejman/37 god./i Enver/30 god./ i četiri ženska člana obitelji Bakšić. Svjedok ovih zlosretnih događaja Begana Bakšić, koja je u vrijeme zločina imala 48 godina, umrla je 4. prosinca 1984.

Kasnije, prilikom oslobođenja Sarajeva, isti četnički koljači, tada kao partizani, potražili su Sulejmmana Bakšića (37 god.) i pronašli ga. Od tada mu se gubi svaki trag. Učinili su to da bi zatrli sveđe dove zločina.

Ovim zločinom, paljenjem kuća, otimanjem imovine, očistili su Ljubinje od hrvatskih muslimana i tako nekažnjeno stvorili srpsko mjesto, što je i danas. Tako su radili na cijelom području Bosne i Hercegovine od Drine pa nastavili sve do Bleiburga.

Kada su se 1943. ujedinili četnici i partizani, i kada su dojučerašnji četnički vojvode koljači i ubojice, tako rekuć preko noći, postali partizanski komesar i komandiri i sačinili partizanske odrede, nastavili su i dalje provoditi zločinački plan Draže Mihajlovića, ovaj put pod krinkom provedbe revolucionarnog komunizma i lažnog antifašizma. Ovu zločinačku mimikriju platili su svojom krvlju hrvatski domoljubi obiju vjera na Bleiburgu i svim putevima stradanja. Cilj je bio uništiti hrvatski narod i ujedno likvidirati sveđe dove svog zločina.

Upravo je ovo razlog da se ustvrdi da u tobožnjoj komunističkoj borbi za oslobođenje nema elemenata antifašizma već grubog i zločinačkog revanšizma i zatiranja svega što govori, misli i diše hrvatski.

Dokazi o iznesenim tvrdnjama lako se mogu naći u memoarskoj literaturi koju su pisali razni komandiri i komesarji veličajući svoj udio. Opisujući stvarne događaje ponudili su i isprave iz kojih se nedvojbeno može slijediti trag zločina i odmazde. Zaboravili su na mudru i vječnu istinu; da na ovom svijetu samo stalna mijena jest, te vjerujući u neprolaznost njihovog, pružili neiscrpan dokazni materijal ako ne za podizanje optužnica, onda svakako da se utvrdi neprekidni lanac zločina.

Primjerice u memoarima dr. Gojka Nikolića, objavljenim u Zagrebu 1981., u izdanju Sveučilišne naklade Liber su

radnji s Prosvjetom - Zagreb, partizanskog generala saniteta, Srbina iz Hrvatske, možete naići na opise zločina tzv. partizanskih jedinica pod zapovjedništvom Peke Dapčevića u istočnoj Bosni nad muslimanskim stanovništvom.

Zločini su motivirani i inspirirani isključivo mržnjom na sve što je hrvatsko i još k tome islamske vjere. To je bio znak za uništenje. Poslije su takove zločine pripisivali nekakvim četnicima, koji su nota bene bili u redovima tih istih partizana.

Svima čitateljima preporučam i knjigu dr. Mladena Ivezića povjesničara, tiskanu kao «samoizdat», pod nazivom «Genocidom nad Hrvatima zapovjeda Tito», u kojoj se isključivo na temelju partizanskih dokumenata prezentira vjerodostojna slika koju sami o sebi i svojim zločinima, opisujući ista kao herojstva, podastiru partizanski prevoditelji kozmičke tragedije hrvatskog naroda na Bleiburgu. Prema Rankoviću, pedeset tisuća hrvatskih muslimana, koje on zove ustašama, likvidirao je na Bleiburgu i okolju. Nema razloga da mu se ne vjeruje.

Već površnim iščitavanjem brojne partizanske literature o ratu i njihovim «herojskim» djelima, možete dobiti uvid u stvarnu sliku iskonskog i nepatvorenog zlosilja.

Nakon rata, nakon prevrata, položaj muslimana u Bosni i Hercegovini kao uostalom i Hrvata katolika zbog prakticiranog terora postaje nemoguće. Oblici terora imaju raster neviđen u povijesti i možda jedino prispodoban s onim u Sovjetskoj Rusiji.

Svi muslimani koji su se deklarirali kao Hrvati bivaju označeni stigmom «ustaša», što je bio znak za likvidaciju po slobodnom četničkom komunističkom izboru i ujedno po njima alibi za likvidaciju jer su oni «sami po sebi zločinci», pa tu i ne treba trati vrijeme nekakvim sudom, već kako su sami govorili, «treba to po kratkom postupku», pritom uвijek gestom pokazujući, prelazeći vodoravno dlanom preko vrata kako to treba izvesti. Ukoliko su ovi nesretnici uhićeni odmah po «oslobođenju», ubijani su iz čiste osvete i potrebe uništenja hrvatske supstance, naravno bez ikakovog suđenja. Oni koji su imali «sreću» da nisu uhićeni u prvom naletu, bivaju kao i njihove obitelji nemilosrdno proganjani, bez ikakovog suda zatvarani i držani na teškim i dugo-

trajnim robijama. Obitelji su ostavljali bez mogućnosti da radom nešto zarade na tzv. «belom lebu». O zaposlenju, mogli su samo sanjati.

Dužnosnici iz redova hrvatskih muslimana, pravi zdravi, kako se to narodski kaže, samo iz razloga jer su Hrvati, suđeni su na teške robije. Osudili su velikog hrvatskog književnika Aliju Nametku na 15 godina teške robije, samo iz razloga jer je bio Hrvat i oduzeli mu na taj način zanavijek, najplodnije godine u kojima je mogao stvarati. Nikada nije zatražio pomilovanja, izdržao je deset godina. Ista sudbina zadesila je i Edhema Mulabdića velikog književnika, pa Envera Čolakovića, Muradbegovića i brojne druge. Ubili su Safeta Jakšića i mnogobrojne intelektualce, prema kojima su postupali s posebnom usmjerom okrutnošću i mržnjom. Izopćenjem iz građanskog života, prouzročili su njihovu građansku smrt, jednako tako okrutnu kao što je i fizička smrt. Sve je to prispodobivo današnjim postupcima pijanih od zadovoljstva, četničko komunističkih hordi u Srebrenici. Zatvorili, od čuvene Staklare u Zenici, pa Foče, Ćelovine u Mostaru i na drugim mjestima diljem Bosne i Hercegovine, bili su puni kao šipak nesretnika čija je jedina krivnja bila što su muslimani i Hrvati. Uništavali su cijela sela i raseljavali ljude i zlonamjerno ih odvajali od obitelji. Ono stoje preživjelo, živjelo je u silnom strahu kojeg su noćne racije i odvođenja bez povratka još više poticala.

Ukoliko su nešto ovih nesretnika i pustili da kako tako žive, prisiljavali su ih da se nacionalno opredijele kao Srbi, podarajući im u tom slučaju srpsku milost - ostanka na životu. Nezamisliv teror, ustvari bolje rečeno, isti onakav kakav su nam reprizirali u ovim posljednjim godinama, provodili su s dirigiranom bestijalom beščutnošću, kao da nisu ljudskog roda i poroda.

Započinju postupak nasilne srbizacije muslimanskog stanovništva a poslije će pristupiti i pokušaju jugoslavenizacije stanovništva sve u cilju brisanja identiteta i postizanja zaborava kod novih generacija. Taj postupak trajat će gotovo do današnjih dana i njime su obuhvaćeni i katolici i muslimani. O tome u slijedećem nastavku.

(nastavit će se) •

JUNACI BEZ MANE I STRAHA

Priredio: Petar Vulić

Slavni pukovnik Ibrahim vitez Pjanić-Pirić, vođa narodnog ustanka u Posavini i zapovjednik Posavske Vojnica ugod. 1942. - 1945., objavio je «Drini» (br. 1, god. XIII, str. 166-167., Madrid, 1963.) junačku pjesmu o borbama, koje je vodio.

«Rastanak s Gračanicom 7. 4. 1945.»

treća je iz ciklusa junačkih pjesama u desetercu, kojim je naš narod uz gusle slavio junake i velikane kroz cijelo vrijeme naše slavne vojničke povijesti.

Narodna epika je odraz samog narodnog života i najskrivenijih osjećaja. Često puta kvalitetno nadmašuje umjetnička djela. Koji narod nema svoje epike, znači, da nije imao ni svoga stvaralaštva. Hrvatski narod je u tome daleko odskočio.

Poznato je, da je Srbin Vuk Stefanović-Karadžić, radi nepostojanja dobre srpske epike, jednostavno pokrao hrvatsku, naročito iz Bosne, Hercegovine i o hrvatskim uskocima, te ih objavio pod imenom «Srpske narodne pjesme».

Mi ne trebamo krasti tuđu epiku. Imamo svoju, i to krasnu. Treba je zabilježiti i objelodaniti. Na svima nama je ta zadaća.

Ustaški pukovnik
Ibrahim Vitez Pjanić-Pirić

pukovnik Ibrahim vitez Pjanić

RASTANAK S GRAČANICOM 7. 4. 1945.

Idu vijesti preko naših sela,
Da se vojska povlači spremna,
Nasta tuga, nestaje veselja,
Možda više nai povratak nema.
Prijatelji ispraćaju mene,
Topal pozdrav i toplija želje.
Grljeć 'brata, a i jađnu seklu,
Suze same niz lice mi teknu.
Vidjek ženu, gdje sa djeecom plaće,
Tužno srđe u prsim skaze,
Gledajući to četvero malih,
Težak teret na dušu se svali.
Srđe plaća k'o da pište mene,
Hoćul' igdje nači ovake zemlje,
Kao što je naša draga Bosna,
Uvijek divna, mila i ponosna,
Znadem dobro, da to neće biti,
Bože mili, zar je to griješiti,
Što ja svoju Domovinu ljubim,
Te je moram prepustiti drugim?

Izgubljena, Domovino, nisi,
Tvoj Te sinak u prsim nosi;
Divne slike vijugavih riječa,
Bač Čariće, vitskih minareta,
I kad budeš snivo u tudjini,
Gledajuće Te, divna, u daljinji,
Odluku će donijet' kao granit,
Makar pač, uvijek će Te branit,
Jer Ti si mi jedina i sveta,
I našljepački izmed' cijelog svijeta,
Ali sada nevolja je ljuta,
Nema cilja, izlaza ni puta,

Moram krenut' tamu u tudjinsku,
Ostaviti milu Domovinu,
Moramo se povlačiti pjeske,
To su bile, brate, muke teške.
Kod Dervente svi smo bili stali,
Sa Bosnom se dragom opratili;
Zbogom ostaj, Majko naša mila,
Budi uvijek, što si prije bila!
Odlaže Ti tužna djeca Tvoja,
Zbogom, zbogom, Domovino mojal.

Izginuće hrabri sinci Tvoji,
Srđeza naša ridaju u boli,
Još smo sada bijedni biegunci,
Neutječni u narodnoj nuci;
Crno roblje, bez kakve zaštite!
Oj Hrvati, zašto krv prolite!
Dječa plaču nad rakam' otčeva,
Jadni starci nad svojih sinova,
Mlada žena za suprugom rida,
Krvoloci, zar nemate stida!

Nisu zalud žrtve ovolike,
Nisu zalud naše svete bitke,
Duh viteški iz togu se radja,
Rodoljublje i štovanje predja,
Što padajuće poručile nama,
Da s' borimo protiv dušmana.
I do zadnje kapi naše krví,
NAPRIJED DRUGI,
AKO PADNE PRVII

PISMA IZ ISTRE

Priča o izgubljenen sinu, eli... «Zar i ti sine Lioviću?»

Piše:

Blaž PILJUH

Znate unu priču o izgubljenen sinu? Unu priču iz Biblije kako je otac ima dva sina. Pak je jedan bija vridan, marljiv i ocu poslušan. A uni drugi je bija farabuto, propalica, niš koristi. Pak je u svit poša i sve šolde na pijacu i une tamo ženske potrošnja. Ma dajte, vas molin, nemojte mi samo reći da pojma nimate! Ča ste rekli? Dane čitate Bibliju? Bože, s kinjato iman posla. 1 ča sad? Niš! Moran vanje ja povidati. Maja ču van je ispričati u suvremenoj verziji.

Alora, bija je nikad (ne tako) davno jedan otac. Otac nacije! Strog i autoritativan. Ni ima samo dva nego puno, puno sinova. I oni su (ne baš svi!) volili mater svoju. Koju je proganja bivši muž, s kojim je živila u konkubinatu z još pet ženah, deboto po stoljeća. Kako se u toj zajednici ni znalo ki kega zapravo je.e, seje mater razvela, a i druge žene su pošle svaka na svoju stranu. Inšoma nakon deset lit borbe i gnjavaže z ljubomornin bivšin mužom, su mater oslobođili. Pak je otac umra. I su si drugega izabrali. Za prvega su govorili da ni valja, a za drugega još ne znaju da li će valjati. Ni da li će njin...oj hrvacka mati, biti mačeha eli mati.

A, da! San van obeća priču o una dva sina. Inšoma jedan je bija pokvarenjak, oca i mater je ucjenjiva i o glavi njin radija kad njin je najteže bilo. Je govorija da mu se je.e živo za sukob i da to njigova mati ni. Da on svoju ima! Priželjkiva je da bivši muž umlati i oca i mater pa da se on odvoji. Ča da van rečen, bija je izgubljeni sin, to jest ovca, to jest...koza!

A uni drugi sin koji je oca i mater branjija je i invalid posta. Šef ud svih invalidi! Viran ocu i materi, pak su ga volili tapšali i tetosili.

E, ma kad je uni prvi otac umra, otac nacije, drugi otac je dobrega sina zapostavlja. Baren se je njemu tako činilo. A sina pokvarenjaka je širokogrudno privinuva na očinske grudi, sve mu oprostija i tronutin glason reka: - <Šine moj, tako san sritan da si se vratija u krilo moje. A budući da si sad velik, nima smisla da mi sidiš u krilu. Eko tebi jena lipa fotelja.

autonomiju, ču te zajno iz fotelje šutnuti!» Zdrmalo je to i urazumilo zločestega sina, pak se je pokunjeno vratija...u fotelju! Jelibiga, bolje je ipak biti ministar nego «enfanteribb).

A uni drugi sin? I on je popizdija. Kako ga otac ni benda nanke 5% je skočija i on: - «Ako mi ne daš ča mi pripada, turizam ti..propada!!! Da znaš da ču na sve pute, na sve ceste, balvane nahitati, pak ti nije dan putnik namjernik neće dojti!!!»

Brižan otac, samo je zavapija: - «Zar i ti, sine Lioviću?»

Pouka? Nema tu nikakove pouke! Izgleda da su danas svi sinovi popizdili svaki na svoj način. Brižni njin i otac i mati! Ali sami su si krivi, vero su. Hi nisu tribali toliko...razmaziti!

Vaš Blaž Piljuh •

IZ PILJUHOVE TORBE

Fido

- Ma, Jure, koji je vrag uten breku da neće doći h meni - pita Luča Franu, - a čili dan ga zoven: Bobi, Bobi, Bobi...!

- To tije zato ča se zove...Fido!

Briškula

Sidi Bepo u oštariji i igra briškulu z svojin brekon, Gleda to Frane pak ne more vočima virovati:

- Ma...ma ča uti tvoj brek zna...igrati harte?

- Vraga zna! Svaki put kad dobije aša, eli tricu...maše z repon!

Film

Sidi Bepo z svojin brekon genijalcen u kinu. Gledaju niki tam, srceparajući film, a njigov brek plače, da gaje bila žalost gledati. Pita ga Frane:

- Ma...ma...uti tvoj brek je zaspavljeno...jedno čudo ud breka!

- Vero je! Ne znan zaspavljje ča mu je. A kad je pročita uti isti roman...mu se ni nanke malo svida!

Skitnice

Gleda Frane kako se niki breki bastardi, skitnice, motaju okolo kantah za smeće, pak pita Juru:

- Ma ča ti breki zapravo jidu?

- A, sve ča najdu!

- A kad niš ne najdu?

- Jidu ništo drugo!

Šimija

Pokaživa Jure Frani sliku:

- Vidiš, tu sanja na sliki zjenon Šimjon u zoološken vrtu.

- Da, a di ti stojiš...livo, eli desno?

Dilema

- Me je strah, Frane, utega tvoj ega breka. Vidiš kako name laje i mi zube pokaživa.

- Ma, ne. Neće ti niš. A vidiš kako ti prijateljski maše z repon!

- 1 ča sad? S kojega kraja da mu vjerujen?

Slon

Krepa je slon u zoološken vrtu. A polnjega sidi njigov timaritelj i gorko plače, potoke suzah lje. Direktor ga tješi:

- Ma nemoj...nemoj plakati toliko. Slon dugo živi, ma i on nikad mora krepati!

- Ma ne plačen ja zato ča je krepa, nego zato ča ga ja moran...zakopati!

Hibrid

- Da san ja niki tam, biolog, bin prova klizati komarca i krijesnicu!

- A, zašto?

- Kad bi mi takovi svitleći komarči oko glave letili, bin hi i u škuren moga z ručkama speštati!

REPRESIVNOST JUGOSLAVENSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. (I.)

Početkom svibnja 2000. Josip Jurčević je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu obranio doktorsku disertaciju pod naslovom "Represivnost jugoslavenskog sustava 1945. godine u Hrvatskoj".

Disertacija je izvorni znanstveni rad koji je nastao kao rezultat višegodišnjeg rada na donedavno nedostupnim arhivskim fondovima, objavljenim izvorima, tisku, literaturi, člancima i drugim izvorima i radovima koji se odnose na uzroke, okolnosti, zbivanje i posljedice represije, koju je u Hrvatskoj provodio jugoslavenski sustav krajem Drugoga svjetskog rata i neposredno nakon njega.

Budući da je u bivšoj Jugoslaviji bilo zabranjeno istraživanje i javno govorenje o toj temi, te je ona sa znanstvenog motrišta ostala potpuno neistraženom, autor je svoj pristup koncipirao veoma široko - u problematskom, vremenskom i prostornom smislu, te se disertacija, opseg koje premašuje 500 stranica, sastoji od uvoda, tri dijela i zaključka.

U uvodnom je dijelu najprije naznačena znanstvena i društvena motivacija i opravdanost za istraživanje ove teme, a potom je određen predmet istraživanja, te obrazložana koncepcija i metode koje su primijenjene u disertaciji.

Prvi dio disertacije je razradio povijesne okolnosti koje su odlučujuće utjecale na nastanak totalitarne vlasti u drugoj Jugoslaviji. Na taj su način u zasebnim poglavljima obrađena međunarodna politička i vojna događanja - od završetka Prvoga svjetskog rata do kraja Drugoga svjetskog rata - koja su dovela do raspada prve Jugoslavije i postupnoga međunarodnog priznavanja komunističke vlasti druge Jugoslavije, a zatim je prikazan proces nastanka i značajke sustava vlasti druge Jugoslavije 1941.-1945., te tijek završnih vojnih operacija 1945. i britansko izručenje hrvatskih vojnika i civila Jugoslaviji.

U dragom je dijelu disertacije obrađena problematika represivnosti jugoslavenskog sustava vlasti 1945. u Hrvatskoj. Najprije su prikazane dosadašnje spoznaje o toj temi (u drugoj Jugoslaviji, hrvatskom iseljeništvu i Republici Hrvatskoj), a potom su naznačeni specifični problemi vezani za povijesnu građu koja se odnosi na ovu temu. Nakon toga se u zasebnim poglavljima govori o sus-

Piše:

Dr. Josip JURČEVIC

tavnosti pripremanja ozračja represivnosti (na prikupljačkoj, propagandnoj i odgojnokadrovskoj razini), o nastanku i značajkama Jugoslavenske armije, o ustrojavanju te načinu i djelokrugu rada OZN-e i KNOJ-a kao glavnih represivnih organa, i na kraju o provođenju sustavnih likvidacija bez sudskog postupka i poratnim logorima kao najtežim oblicima represije kojeg je provodio jugoslavenski sustav.

Autor je u trećem poglavlju - na temelju do sada nekorištene arhivske građe - potanko istražio djelovanje vojnih sudova u Hrvatskoj kao dijela represivnoga jugoslavenskog sustava. Obrađen je nastanak i razvoj institucije jugoslavenskih vojnih sudova tijekom i krajem rata te u poraću, a potom način njihova djelovanja u Hrvatskoj krajem rata i u poraću, kao i osnovne značajke presuda jugoslavenskih ovjnih sudova. U zaključnom dijelu disertacije nalaze se sintetizirane spoznaje o represivnosti jugoslavenskog sustava 1945. u Hrvatskoj, koje se temelje na prijašnjim dijelovima disertacije te drugim izvorima i radovima.

Zbog izvornosti i izuzetne zanimljivosti teme koju je obradila navedena disertacija, uredništvo "Političkog zatvorenika" odlučilo je, u dogovoru s autorom, u neizmijenjenom obliku objaviti njezin najveći dio, tj. pretežan dio drugoga, te čitavo treće poglavlje i zaključak.

OZRAČJE REPRESIVNOSTI

Nužnost nasilnoga, revolucionarnog djelovanja pri promjeni društvenih odnosa predstavlja bitnu sastavnicu klasičnog ideološkog svjetonazora i programskih načela usmjerenih k ostvarivanju komunističke ideje. Isto tako, nužnost *diktature proletarijata*, kao postrevolucionarnog nasilnog obračuna s nositeljima *starih* društvenih struktura, nalazila se kao središnja misao vodilja u revolucionarnim programima i praksi komunističkih partija koje su u dvadesetom stoljeću provodile revolucije.

Na takvim se temeljima u međuratnom razdoblju razvijala i KPJ¹, no budući je KPJ

u desetljeću prije rata bila marginalana stranka bez participacije u vlasti ili značajnije organizacije i podrške u biračkom tijelu, njeni sustavno zagovaranje revolucionarnog nasilja ili odgovarajući praktični pokušaji² mogli su se tada doživljavati kao *nužni* rubni dio političkog spektra ili čak i zanemarivati kao realna društvena opasnost.

Međutim, znakovito je što je tijekom cijelog rata KPJ sadržaj i terminologiju svojeg javnog političkog istupanja (pa čak djelomično i postupanja) taktički prilagođavala političkom i društvenom odnosu snaga u zemlji i svijetu, te je prividno odustajala od niza fundamentalnih načela komunističkog svjetonazora, ali ni u jednoj prigodi nije odstupila od nedvosmislenog i strasnog deklariranja prava na potpunu *osvetu i obračun* sa svim *narodnim neprijateljima, izdajicama, špijunima* itsl, što je zapravo obuhvaćalo širok i - ovisno o situaciji - promjenjiv spektor političkih protivnika i suparnika, te ratnih neprijatelja u koje je ubrajana i većina civilnih službenika.

Tako su u početku rata KPJ i tijela vlasti koja je *partija* uspostavljala u Jugoslaviji, radi taktičkih razloga, ne samo zagovarali suradnju različitih političkih i društvenih suparnika, nego su i kažnjavali vlastite pripadnike koji se toga nisu pridržavali³, a kasnije su u nizu unutarnjih i međunarodnih prigoda naglašavali kao će u poraću biti uspostavljena demokracija u Jugoslaviji, što je uključivalo i poštivanje privatnog vlasništva⁴.

Političko, promidžbeno i dijelom praktično taktiziranje strukture KPJ-u po pitanju osnovnih političkih i demokratskih sloboda te vlasništva sigurno je imalo učinka na svim razinama društvenih slojeva, koji su se dijelom djelatno priključivali različitim političkim, vojnim i društvenim strukturama koje je osnivala KPJ, ili su se postavljali u pozitivno pasivni položaj vjerujući kako neće biti trajnijih drastičnih lomova u standardima javnog života (raspolaganje s privatnim vlasništvom, sloboda vjeroispovjesti, sloboda javnog artikuliranja interesa - udruživanje, izražavanje i td.) koji je do rata bio uglavnom iskustveno nazočan na ovim prostorima.

U prethodnim smo poglavljima naznačili kako su se u različitim stupnjevima takvih

¹ v. uvodni dio poglavlja "Nastanak vlasti druge Jugoslavije".

² v. Isto.

³ v. poglavje ove disertacije "Nastanak vlasti druge Jugoslavije", str. 87-91.

⁴ v. Isto, str. 98-99 i 112-115.

uvjerenja nalazili, primjerice I. Šubašić¹, dio elite domovinskog HSS-a², W. Churchill, dio britanskih vladajućih struktura³ i dr.

S druge strane, u javnim istupima i dje-lovanjima na svim razinama *nove vlasti*, tijekom cijelog rata je dosljedno zastupano pravo na *osvetu i obračun* s protivnicima i neprijateljima, tj. sa svima koji nisu u suglasju s revolucionarnim *tekovinama NOB-a*.

Već u *Proglasu CK KPJ* koji je izdat 22. lipnja 1941. g. naglašeno je kako "neće biti pardona zločinačkim fašističkim vodama i njihovim vjemim slugama"⁴.

U *Rezoluciji* o osnivanju (prvog) AVNOJ-a, krajem studenog 1942. g. navedeno je kako "narodni predstavnici okupljeni na ovoj skupštini izjavljuju ... da je van svake sumnje da će uspešan razvitak te slavne partizanske borbe biti jedan od najvažnijih uslova konačnog sloma opštег neprijatelja i da će on približiti čas *odmazde* (n. a.). Oni izjavljuju da će svestranim prikupljanjem podataka o zločinima okupatora i njihovih pomagača i otkrivanjem zločinaca pomoći Narodno-oslobodilačku vojsku da joj ne umakne nijedan zločinac i da nijedna nevina narodna žrtva ne ostane neosvećena"⁵, U *Proglasu* s drugog zasjedanja AVNOJ-a je naglašeno: "Bio bi zločin prema našoj zemlji i onima koji još trpe od hitlerovih razbojnika i njihovih slugu, ako ne bismo požurili s istjerivanjem okupatora i *uništenjem* (n. a.) njegovih pomagača"⁶.

Odjel informiranja ZAVNOH-a je već 1944.g. u planovima za *oslobodenje Zagreba*, predvidio kako prilikom zauzeća grada "proglasima, letačima treba pozvati građanstvo da pomogne narodnoj vlasti i vojsci pronaći ustaške zlikovce, petokolonaše i Šabave, koji će se u gradu skrivati"⁷, a u travnju 1945. g. vlada Hrvatske navodi u svojoj *Deklaraciji* kako "vlada poduzima i poduzimat će oštре mjere protiv okupatorovih slug ustaša i četnika. Ona naročito smatra potebnim oštrotkažnjavati ustaše koji su osramotili hrvatsko ime ... Ona će privesti pravednoj kazni sve krivce za pokolje nevinih ljudi, žena i djece,

raspirivače nacionalne mržnje, kao i sve ratne zločince"⁸.

A) SUSTAVNOST PRIPREMANJA OZRAČJA REPRE-SIVNOSTI

Kontinuitet čvrstih represivnih stavova najmoćnijih tijela nove vlasti nije bio samo deklarativen, nego su od početka rata vršene svestrane, sustavne i opsežne pripreme koje su omogućavale i stvarno provođenje planirane represije. Osim priprema koje su vršila tijela vlasti zadužena za izravno provođenje represije, veoma su bitne bile i pripreme na političkoj i javnoj razini, pomoću kojih je stvarano političko i javno ozračje za provođenje doslovno shvaćenog *obračuna* sa svim protivnicima i suparnicima nove vlasti. Ove pripremne radnje mogu se analitički prikazati na nekoliko osnovnih razina; prikupljačkoj, propagandnoj i odgojno-kadrovskoj.

a) Prikupljačka razina

Osim različitih tijela i institucija čija je osnovna djelatnost podrazumjevala prikupljanje različitih podataka koji su korišteni za provođenje represije (*Obavještajni centri, OZN-a, Komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača i td.*), u taj prikupljački proces od samog je početka sustavno uključivana i struktura *NOO-a*.

Početkom prosinca 1941. g. CK KPH je uputio *Okružnicu* br. 4. "svim partijskim organizacijama, komitetima i jedinicama"⁹, u kojoj se, između ostalog, nalaze i uputstva o karakteru i zadacima *NOO-a*. U zadacima *NOO-a* na oslobođenom području navodi se da oni "organiziraju i provode obavještajnu službu preko svojih specijalnih organa"¹⁰.

Iz *Fočanskih propisa*¹¹, nastalih početkom veljače 1942. g. saznaje se kako su *NOO-ja* prikupljali podatke i dokaze o *narodnim neprijateljima*, te "o svim tim slučajevima dužni su opštinski *NOO-i* sa tačnim podacima izvestiti najstariju vojnu vlast u

selu"¹² na temelju čega su vojne vlasti donosile odluku o zapljeni imovine *narodnih neprijatelja*. Isto tako je navedeno kako "za tačnost i istinitost" dokaza "odgovaraju NOO-i"¹³

U *Krajiškim propisima*¹⁴ nastalim u rujnu 1942. g. normirano je: "Na zahtjev vojnih vlasti NOO-i su dužni pribaviti im sve podatke o narodnim neprijateljima iz svoga mesta"¹⁵.

Inicijativni odbor ZAVNOH-a je u ožujku 1943. g. izdao *Poslovnik o radu narodno-oslobodilačkih odbora*¹⁶, u kojem je odredeno da će *upravno-administrativni odjek NOO-a* "naročito voditi računa i skupljati podatke o špijunima, izdajicama, neprijateljskim plaćenicima i agentima, saboterima i panikerima na području do-tičnog N.O.O.-a"¹⁷, a *propagandni odjek* dobio zadataću "da prikuplja sav neprijateljski propagandistički materijal"¹⁸. Na temelju ovog *Poslovnika*, ZAVNOH je u lipnju 1943. g. nakon svojeg osnivanja, donio još razrađeniji *Poslovnik o radu NOO-a*,¹⁹ koji je sadržavao načelno iste odredbe.

Na taj se način, protokom vremena, neprekidno povećavala količina podataka, te su tijekom 1945. g. tijela *nove vlasti* i njihov represivni dio raspolažali s ogromnom količinom najrazličitijih sintetskih i pojedinačnih podataka, popisa i tsl, na temelju kojih su imali izuzetno detaljane pregledе cjelokupnih situacija čak i na prostorima koji nisu bili pod njihovim vojnim nadzorom²⁰, te su prije vojnog zauzimanja pojedinih mesta i gradova raspolažali s detaljnim rasporedima protivničkih oružanih i dragih kapaciteta, kao i točno razrađenim planovima o načinu postupanja - s institucijama, objektima i naročito, osobama - nakon vojnog zauzimanja mesta ili područja²¹.

b) Propagandna razina

S načelnog se motrišta može tvrditi kako su komunističke partije raspolažale izuzetno temeljitom teoretskom i iskustvenom podlogom o značaju i dosezima propagandne dje-

1 v. poglavje ove disertacije "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije", str. 62-63 i 77-78.

2 v. str. 116.

3 v. poglavje "Međunarodne okolnosti", dio koji se odnosi na razdoblje od kraja 1943. do 1945. g.

4 "Proglas CK KPJ", preuzeo iz D. Bilandžić, n. dj, str. 52.

5 L. Geršković, str. 133.

6 Isto, str. 266.

7 ZA VNOH, zbornik dokumenata, III, str. 304.

8 Isto, str. 639-640.

9 L. Geršković, n. dj, str. 106-111; "Okružnica br. 4".

10 Isto, str. 108.

11 Isto, str. 9-15.

12 Isto, str. 15.

13 Isto, str. 14.

14 Isto, str. 18-34

15 Isto, str. 23.

16 Isto, str. 164-167.

17 Isto, str. 165.

18 Isto, str. 166.

19 Isto, str. 174-180.

20 v. poglavje "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije", b. 106-109,

21 O tome će biti više govora u narednim poglavljima, kako s općenitog motrišta, tako i s navođenjem konkretnih primjera (izvora).

latnosti kao sredstva kojim se može djelovati u svrhu promicanja svojih ideja i ostvarivanja pragmatičnih ciljeva¹.

Sukladno tome i KPJ je početkom rata bila svjesna, kako svog marginalnog društvenog i političkog položaja, tako strukture i pogodnosti ratne situacije za vlastito djelovanje, a o tome ponajbolje svjedoči već navedeno taktičko prikrivanje revolucionarnih ciljeva KPJ². Isto tako, KPJ je bila svjesna kako neće ostvariti svoje trajne političke ciljeve - preuzimanje i zadržavanje vlasti - ukoliko ne nametne svoj svjetonazor, ideje i sustav vrednota kao jedini javni i društveni interes.

Stoga je rukovodstvo KPJ od početka rata pridavalо izuzetan značaj propagandnoj djelatnosti, koja je bila glavno sredstvo procesa kojim je *partija* nastojala osvojiti i avni prostor, te ga potom potpuno reducirati na prezentiranje isključivo svojih interesa, koji su najčešće imali prepoznatljiv *partijski* političko-ideološki izričaj i okvir.

Iako je u svakoj javnoj djelovanju iza kojeg je stajala *partija* (politika, diplomacija, obrazovanje, kultura itd.) bila utkana i obvezna propagandna sastavnica, tijekom rata je - zbog posebnog značaja propagande u ostvarivanju ciljeva KPJ - izgrađen i poseban, ogromni centralizirani propagandni sustav koji je djelovao na svim razinama društvenih i državnih struktura.

Zbog okolnosti na početku rata, isključivi organizacijski nositelj propagandne djelatnosti i na civilnom području bili su politički komesari³ koji su pripremali održavanje narodnih zborova, predavanja, *kulturno-prosvjetnih priredbi*, pisanje parola i zidnih novina, tiskanje letaka i *brošura* i sl.

Nastanak, razvoj i intenzitet djelovanja civilnih tijela za propagandu u strukturama pod nadzorom KPJ bio je u početnom razdoblju raznolik i ovisan o lokalnim okolnostima, a stvaranjem i postupnim unificiranjem sustava *NOO-a* stvarao se i jednoobrazni sustav tijela civilne propagandne djelatnosti.

U *Okružnici* br. 4 koju je izdao CK KPH (prosinac 1941. g.) među zadacima *NOO-a* navodi se i kako "oni vode propagandu i borbu za okupljanje svih antifašističkih i rodoljubivih elemenata u narodno-oslobodilačku frontu ... vode propagandu i pomažu ostvarenje i jačanje partizanskih odreda... populariziraju Sovjetski Savez kao zaštitnika svih ugnjetenih i porobljenih ... vode borbu protiv šovinističke ustaške propagande ... Oni (*NOO*-, o. a.) moraju suzbijati utjecaj onog dijela vodstva HSS-a, koji je neprijateljski raspoložen prema Narodno-oslobodilačkoj fronti"⁴.

Poslovnik o radu naodno-oslobodilačkih odbora, kojeg je u lipnju 1943. g. donio ZAVNOH propisao je kako *propagandni odjek NOO-a* "ima da umnoži i rastura sav propagandni materijal dobiven od viših odbora: Popularizirati liniju narodno-oslobodilačke borbe, uspije naše vojske, i sve direktive koje dolaze od viših odbora ... da organizira i kontrolira kako je narod obavešten, kako narod dobiva vijesti, kako se čita materijal i listovi, da kontrolira efekte, popravlja i izveštava o manjkavostima"⁵.

Približavanjem kraja rata i općim jačanjem vlasti druge Jugoslavije povećavala se sustavnost, intenzitet i opseg propagandnog djelovanja na svim razinama civilne i vojne vlasti. Tako se u drugoj polovici 1944. g. pojačala i djelatnost *Odjela informiranja* ZAVNOH-a koji je obavljao pripreme za propagandnu djelatnost na područjima koja se namjeravalo vojno zauzeti. Naročito su bile intenzivne pripreme za zauzimanje Zagreba, te su izrađivani planovi preuzimanja tiskara i radio stanica, smišljeni su tekstovi proglaša, parola, transparenta itd.⁶.

Razmjere i značaj propagande u partizansko-komunističkim redovima može se naznačiti i podatkom kako je na jugoslavenskom području "tokom rata na slobodnoj teritoriji i u vojnim jedinicama došlo do neviđene izdavačke djelatnosti na raznovrsnim tehnikama. Izdato je oko 3.500 različitih listova ... objavljena je 151 zbirka pe-

sama, 111 knjiga i brošura umetničke proze i 102 zbirke reporterskih tekstova"⁷. Koliko god su neki od tih brojeva približni, pouzdano se može reći kako je na području Hrvatske - samo na kotarskoj, okružnoj, oblasnoj i centralnoj razini, a bez listova vojnih jedinica - tijekom rata izlazilo čak 166 listova⁸.

Završetkom rata, 1945. g., KPJ je uspjela različitim vrstama administrativne i fizičke represije ostvariti gotovo potpunu dominaciju i u javnom i informativnom prostoru. Centralizirani "sistem agitacije i propagande" ustrojbeno je u Hrvatskoj djelovao "od Agit-propa Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije (AP CK KPJ) prema AP CK KP Hrvatske do komisija ili odjela ili uprava pri oblasnim i kotarskim komitetima KP (s kojima su u vezi istoimene ili slične komisije Narodne fronte i u drugim organizacijama)"⁹.

Na taj su način svi oblici javnog i društvenog života bili podređeni agitaciono-propagandnoj djelatnosti kojaje svako javno djelovanje vrednovala i odobravala s motrišta interesa *partijske linije*, a najčešće su tijela agitpropa sama poticala prezentiranje i nastanak određenih informacija i različitih djela koja su prenosila vijesti i zastupala ideje *partije*.

Primjerice, čak je i rješavanju sanitetskih poteškoća pridavana izravna političko-propagandna funkcija, te je 1942. g., zbog velikih problema s zaraznim bolestima i "Prva proleterska brigada stavljena u mobilno stanje protiv ušiju i pegavca", a "po ulicama i kasarnama" su isticane parole: "Druže, znaj daje higijenska svest sastavni deo tvoje političke svesti", "U borbu protiv ušiju kao protiv fašizma", "Uši žive od čovečje krvi, kao i fašisti"¹⁰ i sl.

Na području *kulturnog stvaralaštva* forsirana je *masovna kultura*, a "sami pokretači i nosioci kulturne politike, pre svega komunisti, nisu imali visoku obrazovnu osnovu. Ona je u nekim krajevima čak graničila sa jedva savladanom pismenošću"¹¹. U takvim

1 Ovom prigodom, ne ulazeći u preširoku raspravu o različitim definicijama i sadržajima koji se vežu uz pojam *propaganda* (promidžba), potrebno je naglasiti kako se temelji propagande kao djelovanja na *mase* nalaze u samim temeljima marksističke komunističke teorije. Pojednostavljeno rečeno, prema marksističkom shvaćanju cijeli problem mogućnosti izbijanja proleterske revolucije ovisi o dvije temeljne pretpostavke - stupnju razvoja proizvodnih snaga i klasnoj svijesti radničke klase. U tom kontekstu, zadaća *svjesnih snaga* (komunističke partije) sastoji se u djelovanju na mase kako bi one postale klasno svjesne, tj. kako bi shvatile *istorijsku nužnost* proleterske revolucije; o toj problematici kod klasičnog marxizma v. K. Mara i F. Engels, n. dj, V. I. Lenjin, n. dj, te teoretski najrazrađenije djelo - G. Lukacs, *Povijest i klasna svijest*, Zagreb, 1970.

2 v. uvodni i prvi dio poglavlja "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije".

3 Institucija/ratnički log komesara biti će detaljnije obradena u poglavljiju koje će govoriti o mehanizmima pomoću kojih je ostvarivan totalni nadzor KPJ nad partizanskim vojskom (NOV, JA).

4 L. Geršković, n. dj, str. 108-109.

5 Isto, str. 178.

6 v, poglavje ove disertacije "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije", str. 108-109.

7 B. Petranović, n. dj, II, str. 371.

8 *Putovi revolucije*, (časopis), Zagreb, 1963, br. 1-2, str.431-456: prikazana je bibliografija listova s osnovnim podacima o svakom listu - vrsta, urednik, izdavač, vrijeme izlaženja, naklada, izvor podataka i dr.

9 K. Spehnjak, *Uloga novina u oblikovanju javnog mnijenja u Hrvatskoj 1945. -1952*, CSP, 1993, br. 1-2, str. 169; U Hrvatskoj je 1945.g izlazio pet republičkih ili oblasnih informativno-političkih dnevnika, a sve su ih izdavali "republički odnosno oblasni odbori Narodne fronte" - Isto, str. 173. O ustroju i značajkama jugoslavenskog agitpropa u poratnim godinama v. B. Petranović, n. dj, III, str. 120-161: "Direktivno-centralistički sistem rada agitpropa u oblasti ideologije, kulture i prosvete".

10 B. Petranović, n. dj, knj. II, str. 231.

11 Isto, str. 358.

je okolnostima razumljivo što je i stvaralačka kulturno-umjetnička djelatnost "uvjeliko svedena u okvire političko-propagandnog rada", te je kao rezultat toga, između ostalog, "sačuvano 11.000 listova grafika i crteža"² i "napisano i ispevano oko 20.000 partizanskih pesama"³.

Isto su tako u obrazovnom sustavu tijekom rata izvršavane radikalne promjene. *Prosvjetni odsjek NOO-a* "preko kulturno-prosvjetnih odbora (KPO), koji se obrazuju pri svakom NOO-u, organizira i rukovodi kulturno-prosvjetnim radom"⁴ koji se dijelio na školski i izvanškolski rad. U izvanškolskom radu su se, pored niza mas-kulturnih djelatnosti, isticali analfabetski tečajevi za odrasle nepismene osobe. Sredinom 1944. g. u Hrvatskoj je na području pod partizanskim nadzorom radila "1051 osnovna škola sa 53.895 učenika i 965 nastavnika"⁵.

Cjelokupni prosvjetni rad, također je bio podređen ostvarivanju političko-propagandnih ciljeva KPJ; "kod obrade slova stari simboli su ustupali mesto novim: uz slovo "A" išao je avion, uz slovo "P" bio je partizan, uz slovo "S" za simbol je uzet SSSR ... U tekstualnom delu bukvara nalazili su se sadržaji koji su odražavali aktuelne političke potrebe, manifestovali poruke rata i revolucije"⁶.

Prema tome, može se zaključiti kako se već tijekom rata gotovo svajavna komunikacija na područjima pod partizanskim nadzorom događala unutar okvira koji je odredilo rukovodstvo KPJ, a nakon završetka rata, tj. potpunom eliminacijom konkurenčije izjavnog života, *partijski* nadzor javnog i društvenog života dostigao je totalitarne razmjere na cjelokupnom prostoru Jugoslavije.

U takvim okolnostima propagandna je djelatnost kreirana iz jednog središta kako bi uski *partijski* interesi mogli biti predstavljeni kao jedini društveni interesi.

Budući je, kako smo na više mjesta naglasili, *osveta* ili *obračun* s vojnim protivnicima, političkim neistomišljenicima i potencijalnim javnim suparnicima, tijekom rata kontinuirano naglašavan kao jedan od glavnih ciljeva nove vladajuće strukture, a završetkom rata to je postao vitalni državni

prioritet onda je razumljivo što je poratni javni život bio drastično zasićen otvorenim pozivanjem na uništavanje *narodnih neprijatelja, izdajica svoga naroda, neprijateljskih slugu, petokolonaša* i tsl.

Glavni izvrsitelj u procesu stvaranja općeg poratnog ozračja nasilja, obračuna i osvete bio je agitaciono-propagandni sustav, koji je preko medija (novine i radio), proglaša i parola ostrašćenim i primitivnim složenicama proskrabirao sve što je s partijskog motrišta bilo nepoželjno (osobe, ostatke organizacija, ideje i dr.). Propaganda nije birala sredstva; ratne žrtve i štete, neimaština i neizvjesna budućnost, te ostale negativnosti prikazivani su isključivo kao posljedica djelovanja onih koje je partija označavala *narodnim neprijateljima*⁷.

Primjerice, osim fizičke represije (likvidacije, višegodišnja zatvaranja u logore i zatvore, prijetnje, fizičko zlostavljanje, odvođenje na prisilni rad i dr.) koja je provođena od strane represivnih tijela, partijski propagandni sustav je pristaše HSS-a i »raskrinkavao«, tj. javno ih predstavljao narodu kao neprijatelje, ismijavao ih na skupovima i sastancima⁸ i tsl.

c) Odgojno-kadrovska razina

Tijekom ratnog jačanja općeg položaja KPJ, a naročito stvarnim i potpunim preuzimanjem vlasti u državi i društvu, *partija* se suočavala s kadrovskim problemom kao jednim od najtežih pitanja, o kojem je zavisio opstanak njezine vlasti. Razmatranju ove složene teme može se pristupati na različite načine i s različitim znanstvenih motrišta, što će ovdje biti samo problemski naznačeno u mjeri koja je potrebna za razumjevanje važnosti te problematike u temi koju obrađuje ova disertacija.

Naime, temeljno ishodište mnogih, pa tako i kadrovskih problema KPJ i druge Jugoslavije nalazilo se u činjenici što vrijednosni sustav marksističkog svjetonazora, a pogotovo komunistička ideologija, nisu bili ni približno sukladni tradicionalnim vrijednosnim sustavima koji su stoljećima izgrađivani i bili etablirani u strukturama pojedinih nacionalnih zajednica s prostora druge Jugo-

slavije. Ili, jednostavnije rečeno, revolucionarni ciljevi koje je KPJ uspijevala sve više ostvarivati zahvaljujući složenom spletu ratnih okolnosti nisu imali stvarnog uporišta ni u postojećim nazorima i očekivanjima najširih slojeva pučanstva, niti odgovarajuću podršku unutar društvenih elita i kadrovske strukture bivših država (Kraljevina Jugoslavije, NDH).

Partijska je ideologija taj problem najčešće sažimala u stavovima o nedovoljnoj klasnoj svijesti i neprosvićenosti narodnih masa te prepostavljenom neprijateljstvu obrazovanih i imućnijih slojeva, kao i osoba sa svih razina iz struktura *starih* vlasti.

Stoga je uvažavanje ove činjenice nužno za objektivno razumjevanje temeljnih uzroka drastične poslijeratne represivnosti jugoslavenskog sustava te problema vezanih za legitimitet *nove* vlasti⁹.

I sam brojčani pokazatelj - da je od približno 12.000 članova KPJ s početka rata, poginulo približno 9.000¹⁰ - najjednostavnije ukazuje na marginalni položaj KPJ 1941. g. i kadrovske probleme krajem rata, iako je "Partija iz rata izašla kao organizacija od 141.066 članova"¹¹.

Već smo naveli kako je i samo rukovodstvo KPJ bilo svjesno svog objektivnog položaja te je stoga dugo vremena prikrivalo svoje prave namjere¹², a istovremeno se nastojalo javno predstavljati u tradicionalnom demokratskom određenju i kao zastupnik nacionalnih i drugih interesa širokih slojeva¹³. *Partija* čak i 1945. g. koristila predizborne parole koje to nedvosmisleno potvrđuju: "Za jedinstvo cijelog hrvatskog naroda", "Za ostvarenje hrvatske državnosti", "Za što više siromašnih seljaka i radnika u Hrvatski sabor" itd¹⁴.

(nastavit će se) •

1 Isto, str. 358.

2 Isto, str. 371.

3 Isto, str. 374.

4 L. Geršković, n. dj, str. 178: "Poslovnik o radu NOO-a", ZAVNOH, lipanj 1943.

5 B. Petranović, n. dj, II, str. 369.

6 Isto, str. 358.

7 O sustavnoj zlorabi ratnih žrtava tijekom rata i neposredno nakon njega v. J. Jurcević, n. dj, poglavljje "Radovi državne komisije za utvrživanja zločina okupatora i njegovih pomagača". Za ilustriranje ostalih primjera propagandnih aktivnosti može poslužiti doslovno svaki broj dnevnog tiska, (od sredine svibnja 1945. g. i tijekom narednih mjeseci); Neke zbirne značajke o ulozi novina u oblikovanju tadašnjeg javnog mnenja v. K. Spehnjak, n. dj.

8 Z.Ra&e;e, *Sudbinapristaša HSS-a u Hrvatskoj 1945.-1950., CS?*, 1995, br. 1, str. 101.

9 Ova će tema detaljnije biti razložena u zaključnom dijelu disertacije.

10 Podaci preuzeti iz J. B. Tito, *Četrdeset godina revolucionarne borbe KPJ*, VD. br. 4-5, str. 172; iste podatke navodi i B. Petranović, n. dj, II, str. 436.

11 Isto, str. 29.

12 v. poglavljje ove disertacije "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije" - podnaslov "A"; primjerice "Proglaš CK KPJ" - str. 89; "Okružnice" - str. 91 i dr.

13 v. Isto, str. 99-100; "Rezolucija ZAVNOH-a".

14 N. Kisić-Kolanović, n. dj. str. 194.

OVAKO JE POČELO

(Kronologija nasilnog ulaska u prostorije HDPZ-a ili: opis provedbe plana da se politički uznici bave sobom, kako se ne bi bavili pametnijim i važnijim stvarima)

Dne 2. ožujka 2000. oko 14,00 sati upada **Marko Dizdar** s još 12-14 svojih ljudi u prostorije HDPZ-a, Klub i ured u kome je radio tajnik, **Stjepan Zerec** i službenica **Branka Očić**. Kako je Branka u to vrijeme (14.30 sati) bila sama, nije se mogla suprotstaviti nasilnom trganju brava na ulaznim i drugim vratima, koja su bila osigurana sigurnostnim bravama. Odmah je zvala mene, **Juru Knezovića**, kao dopredsjednika i druge. Nedugo nakon upada ovih nasilnika vratio se tajnik Zerec i odmah u 14.50 pozvao policiju da sprječe nasilni upad.

Čim sam čula što se događa tražila sam da Branka pozove gospodu **Alfreda Obraňića** i **Ljubu Brdara**. Prvi je član Izvršnog odbora HDPZ, a drugi predsjednik podružnice. Pozvan je i drugi dopredsjednik HDPZ, gosp. **Ljubomir Gotovac**, jer se Jure tada zatekao na putu u Njemačku. Dok sam ja stigla od kuće, već je tamo bio i gosp. **Ivo Brizić**, jedan od osnivača HDPZ iz 1989. godine.

Nasilan ulazak u prostorije

Od nasilnika, uz **Marka Dizdara** bio je vrlo neugodan i **Prebeg**, bivši tajnik u stranci Marka Veselice, koji je, uzgred budi rečeno, lažni politički zatvorenik, jer je status "izsilio" time što je imao prekršaj pri odsluženju vojnog roka u Sarajevu. Treća osoba koju sam prepoznaла jest **Milan Štimac**, jedan od onih upornih koji su 1997. prijetili Juri Knezoviću da će dati 100.000,00 DEM damu netko prebije noge. Svi ostali prisutni meni su nepoznati, ali je među njima bila i jedna žena koja nije politički zatvorenik, nego nešto kao menadžer koji za njihovo Društvo obavlja promidžbene poslove (bar se tako predstavila).

Kad sam shvatila i vidjela što ovi nasilnici čine, tražila sam od policije, koju smo mi pozvali, da naprave zapisnik, ali pošto su Prebeg i Dizdar mahali nama ispred nosa s ugovorom dobivenim od Gradske skupštine, policija se našla u nedoumici jer, kako i mi i oni imamo isto znamenje i naziv, nastala je nevjera tko je u pravu.

Kategorički tvrdim da mi od nikoga nismo obaviješteni da moramo iseliti iakoje Grad to trebao učiniti. Tako ovim grubim prepadom nas, HDPZ, jednostavno se baca na ulicu i onemogućuje daljnji rad. U ovoj

Piše:

Kaja PEREKOVIC

sveopćoj nevolji pozivam odvjetnika **Tomaslava Jonjića**, da s pravne strane pomogne rješiti ovu tešku situaciju. Nedugo poslije, oko 17.30, dolaze iz Varaždina gospoda Brdar i Obranić -jedva se probijaju kroz kancelariju tajnika od mnoštva Markovih ljudi koji su prijetili i grubo vrijedali HDPZ i njegovo vodstvo.

Na poticaj vidno uzrujanog pravnika, gosp. Brzića i gosp. Jonjića tražimo razumno vrijeme da se provjeri razlog zašto Gradska uprava njima dodjeljuje prostorije kad smo mi uredno ispunjavali sve obvezе, ali to Prebeg i Dizdar kategorički odbijaju. **Oni pišu i meni nude na podpis zapisnik kojeg odbijam podpisati.** Pročitajte što od mene traže:

"S jedne strane Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, zastupano po predsjednici, Kaji Pereković, a s druge strane Hrvatsko društvo političkih zatvorenika-žrtava komunizma, zastupano po predsjedniku, Marku Dizdaru, potpisuju danas, 2. ožujka 2000. godine u Zagrebu sljedeći

ZAPISNIK

Temeljem ugovora o zakupu sklopljenog 21. veljače 2000. između Republike Hrvatske zastupljene po gradu Zagrebu, HDPZ-ŽK je stekao pravo i ušao u posjed prostorija u Zagrebu, Trg kralja Krešimira IV. br.3.

Ovlašteni predstavnici HDPZ-ŽK-a i HDPZ-a suglasni su da do petka, 10. ožujka 2000. u 16.00 sati HDPZ koristi radi urednog iseljenja stražnju prostoriju površine cca 40qm, također su suglasni da HDPZ koristi i prednju malu prostoriju cca 15qm do 03.03.2000. do 10 sati do kojega roka će iz te prostorije ovlašteni predstavnici HDPZ-a izmjestiti svoju dokumentaciju.

Ovlašteni predstavnici obiju udruga suglasni su da 3 komada ključeva od unutarnjih vrata stražnje prostorije do petka, 10. ožujka 2000. u 16.00 sati koriste za potrebe urednog iseljenja ovlašteni predstavnici HDPZ-a.

Ovlašteni predstavnici obiju udruga suglasni su da svi ključevi od svih ulaznih vanjskih vrata budu u posjedu HDPZ-ŽK-a.

U Zagrebu, 02.03.2000. godine
za za
HDPZ HDPZ-ŽK
Kaja Pereković Marko Dizdar"

Dakako da sam taj zapisnik odbila podpisati! Kakoje mučna situacija bila sve napetija, a rješenje koje je nama bilo prihvatljivo, druga strana nije htjela prihvati, odlazimo svi, ali ostaje Stjepan Zerec kojem Prebeg povjerava 3 ključa od ulaznih vrata kroz Klub u njihovu kancelariju, s tim da on i službenica tamo mogu doći, samo pod nadzorom ključara Marka Dizdara, koji može (ako hoće) zabraniti i ulaz vaše predsjednice, Kaje Pereković.

Kako je iz zapisnika vidljivo, naređeno mije da sutra, tj. 3. ožujka 2000., u roku od 2 sata iselim svoje stvari iz kancelarije i Kluba HDPZ.

Onemogućeni smo iznijeti inventar!

Vidjevši kako je nerazumno bilo što očekivati od ovih, po četničkim metodama istjerivanja legalnih posjednika, shvatila sam kako je najpametnije odnijeti sve što je po inventuri naše vlasništvo. Zbog toga sam zamolila domara, **Branku Plečku**, da iznese svoje stvari, a naš inventar da prenese u podnime. Ja sam ponijela svoju pismohranu, ali i slike iz moje uredske prostorije i Kluba. Iznošenje su pomno pratili i slikali, a kad sam htjela povesti dio stolica-**Grga Mikešića** se žestoko suprotstavio i nije dao. Dizdar je dopustio da ključeve od podruma zadržimo dok se od tamo ne iznese inventar.

Ali, kad su u ponedjeljak, 6. ožujka 2000. došli na posao i željeli ući tajnik i službenica Očić, nisu im dopustili, nego im je uručen novi zapisnik i traže da to moram podpisati. Nisam htjela podpisati, jer je i taj dragi prijedlog lažan i uvredljiv. Evo, pročitajte:

ZAPISNIK

Dana 03.03.2000. (petak) HDPZ nesmetano iselio dokumentaciju, opremu i stvari iz kluba, šanca i predsjedničke sobe. Iseljenje osobno vršila Kaja Pereković.

potpis:

U Klubu je ostala statua "Robijaš" i staklena vitrina za knjige. Iza "Robijaša" zastava, kao i sve pokućstvo. Kako su na svoje radno mjesto Stjepan i Branka dolazili još par puta, a ulaz im je bio priječen, pozvali smo ih da dođu u Masarykovu 22/TV, gdje zagrebačka podružnica ima svoje sjedište, a svu potrebnu zaštitu naše imovine zatražili smo putem suda. Tako je već 7. ožujka odvjetnik Jonjić zatražio osiguranje i privremenu mjeru protiv nasilnog upada i našu imovinu protiv HDPZ-ŽK, Marka Dizdara, Grge Mikelića, Milana Štimca i Damira Prebega.

Zatražena je sudska zaštita

Na taj se prijedlog 16. ožujka 2000. očituje HDPZ-ŽK s podpisom Marka Dizdara, dakako, lažno tvrdeći kako smo mi sve svoje stvari slobodno iznijeli i to podkrepljuje fotografijama što je kao dokaz, a ovdje se radi o odnošenju **samo** iz moje kancelarije-slično samo četničkim vlasnicima. Očitovanje M. Dizdara od 16. ožujka 2000.:

točka 2) Neistinit je navod predlagatelja osiguranja da nije izvršio iseljenje iz predmetnih prostorija. Naime, stranke su se sporazumjеле da će predlagatelj osiguranja iseliti do 10.03.2000., ali je on sve svoje stvari iselio bitno prije, do 06.03.2000. Stoga nije bilo zapreke da se protivnik osiguranja, temeljem valjanog ugovora o zakupu, ne useli u predmetne prostorije.

DOKAZ: Saslušanje stranaka, po potrebi fotografije sačinjene u trenutku iseljavanja.

točka 3) Neistinit je navod predlagatelja da nema nikakvih spoznaja o ugovoru o zakupu koji je protivnik osiguranja sklopio sa Gradom Zagrebom. Naime, predsjednik protivnika osiguranja dostavio je presliku toga ugovora tajniku predlagatelja, te mu je predočio i izvornik. Stoga, predlagatelj je bio upoznat sa činjenicom da nema osnova za daljnji ostanak u predmetnom prostoru.

DOKAZ: Ugovor o zakupu od 21.02.2000., saslušanje stranaka.

točka 4) Neistinit je navod predlagatelja osiguranja da u predmetnim prostorijama postoji bilo kakav inventar koji bi bio vlasništvo predlagatelja. Pritom, predlagatelj osiguranja nije sudu niti predočio točan popis toga inventara, niti nikakve dokaze o tome da se radi o inventaru koji bi bili njegovo vlasništvo. Tim više što se protivnik osiguranja ne protivi tome da predlagatelju predstavi stvari za koje može neosporno dokazati vlasništvo.

Zbog toga odvjetnik Jonjić 24. ožujka 2000. replicira, pobijajući lažne tvrdnje Marka Dizdara:

točka 4) protivnici osiguranja navode da se u opisanim prostorijama ne nalaze nikakve stvari predlagatelja osiguranja, kojemu oni inače ne osporavaju pravo iznijeti stvari za koje "može neosporno dokazati vlasništvo". Protivnici osiguranja i opet ne uočavaju proturječe. Priznajući daje predlagatelj osiguranja deset godina u zakupu poslovnih prostorija, tj. sve do 3. ožujka 2000., oni priznaju da su sve pokretnine koje se unutra nalaze vlasništvo ili Grada Zagreba (a nisu jer u ugovorima o zakupu se nikakve pokretnine ne spominju), ili vlasništvo predlagatelja osiguranja. Ili protivnici osiguranja misle da je treća osoba svoje pokretnine tek onako ostavljala predlagatelju osiguranja na raspolažanje? Baš naprotiv, s obzirom na trajanje ugovora o zakupu i činjenicu da se predlagatelj osiguranja u nesmetanom posjedu prostorija nalazio punih deset godina, može se pretpostaviti da su sve pokretnine u njemu nje-govo vlasništvo. Međutim, i ovdje valja napomenuti da o vlasničkim pravima odlučuje sud u nekom drugom postupku.

Prijedlog za izdavanje privremene mjere upravljen je primarno na spašavanje blagajne i dokumentacije, dok je očitovanje protivnika osiguranja i njihovo isticanje vlasničkih i kojekakvih drugih prigovora upravljen sam i jedino na otezanje.

Budući da je predlagatelju osiguranja time onemogućeno normalno funkcioniranje, a postoji realna opasnost da dođe do zloupotrebe novca pohranjennog u blagajni, odnosno do zloupotrebe dokumentacije predlagatelja osiguranja, te osobne dokumentacije pojedinih političkih zatvorenika, predane predlagatelju osiguranja na čuvanje, moli se sud za što žurnije donošenje odluke o privremenoj mjeri.

Intervencija kod gradskih i državnih vlasti

Usporedno s molbom za privremenu mjeru, upućen je prijedlog Gradskoj Skupštini, n/r gradonačelnice **Marine Dru-pulić**, za poništenje ugovora o zakupu poslovnog prostora na Trgu kralja Petra Krešimira IV br. 3 koji se od 01. ožujka 2000. dodjeljuje udruzi HDPZ-ŽK.

Dana 10. ožujka 2000. upućena je predstavka zbog usurpacije naših prostorija Gradskom pravobraniteljstvu s molbom da zaštiti našu imovinu i arhivu - do danas nema odgovora. Dana 13.03.2000. pišemo Vladi RH, n/r premijeru, gosp. **Račanu**, sljedeći dopis:

"Predmet: nasilničko postupanje prema HDPZ-u

Poštovani gospodine predsjedniče,

Gradsко poglavarstvo Grada Zagreba izdalo je 02.02.2000. odpadničkoj udruzi HDPZ-ŽK ugovor o zakupu poslovnog prostora u kojima se mi, Hrvatsko društvo političkih zatvorenika kontinuirano nalazimo od 09.10.1991. g.

Uvid u dokumentaciju radi provjere zakonitosti donošenja takvog rješenja nije nam dopušten, a mi smo utvrdili daje izdan na Natječaju koji je vrijedio od 04.11. - 20.11.1998. na kojemu se ni tada nisu imali pravo natjecati.

Zbog izbora vremena u kojem je ta diverzija izvedena, naše članstvo (ne-provjereni) okrivljuje Vašu Vladu, tvrdeći daje to atak na nas, političke uznike, žrtve kako monarhofašističke, tako i jugokomunističke strahovlade.

Mi znademo da Vaša Vlada ne stojiiza toga nemoralnoga čina, ali nismo u stanju savladati gnjev naših članova, kojih u Hrvatskoj ima 7.856, a od toga u Zagrebu 2.037, jer ne funkcioniра pravna država.

Naime, mi smo uz pomoć policije za interencije sadašnjeg ministra unutarnjih poslova, grubo izbačeni iz naših prostorija na Trgu kralja Petra Krešimira IV. br. 3 u Zagrebu, a da nas nitko nije izvijestio o raskidu ugovora i o potrebi deložacije iz prostorija za koje smo uredno dobivali račun za najam i isto tako uredno plaćali, pa čak i za ovaj mjesec u kojem smo izbačeni, štoviše, nama se ne dopušta ni iznijeti našu dokumentaciju, kompjutore, blagajnu i ostali inventar, nego se na hajdučki način pljeni cjelokupna imovina, a to asocira naše članstvo na teška vremena 1945. g. Jer ako su dobili ugovor o zakupu poslovnog prostora, nisu na naše vlasništvo.

Gospodine predsjedniče Vlade RH, mi cijenimo da čete, i sam žrtvajedno totalitar-nog sustava, bar donekle moći ocijeniti gorčinu poniženja, koje izvodi grupa hdz-ovaca u potrazi za prostorijama odakle ti "barakaši" misle da mogu spremati novi po-hod na zauzimanje vlasti, jer kako bi se drukčije mogao protumačiti pojavak ovjere Državnog pravobranitelja Petra Šale najed-nom niže rangiranim dokumentu Gradske skupštine, pa sve da je i zagrebačka.

Naš prijedlog Općinskom судu za donošenje privremene mjeru imat će, očito, sudbinu mnogih sličnih zahtjeva i nanesenu štetu zbog nerada ne će snositi nijedan "ne-ovisni" sudac, ali Vaša Vlada, zbog neizbjegljivih unutarnjih neugodnosti i obraćanja europskim institucijama za zaštitu naših društvenih i ljudskih prava, ne će moći izbjegći neugodnosti i prozivke slične

onima koje je imala predhodna Vlada, uz razliku da Vaša Vlada to još nije zaslužila.

Zato molimo:

1. Da Sud doneše privremenu mjeru, da nas se do okončanja spora vrati u naše prostorije;

2. Da nadležni inspektor provjeri ispravnost donošenja rješenja o najmu;

3. Da Ministarstvo unutarnjih poslova osigura naš nesmetani povratak u naše prostorije na Trgu kralja Petra Krešimira IV. br. 3, 10000 Zagreb.

S poštovanjem, Katica Pereković, predsjednica HDPZ-a.

Dana 17. ožujka 2000. Grad Zagreb odgovara na pismo od 10. ožujka poslano sad već bivšoj gradonačelnici Marini Drepulić, da su naš zahtjev proslijedili Gradskom uredu za upravljanje imovinom:

Predmet: Hrvatsko društvo političkih zatvorenika - prijedlog

U prilogu Vam, na nadležni postupak, dostavljamo prijedlog Hrvatskog društva političkih zatvorenika za poništenje Ugovora o zakupu poslovnog prostora.

Priloga: 4

Spoštovanjem, Tajnik, Dragica Krpan, dr. iur.

Dana 22. ožujka 2000. zamolili smo gđu Željku Antunović za prijam predstavnika HDPZ-a - Ljubomira Gotovca, Alfreda Obranića, Jure Knezovića i Kaje Pereković. Na ovo naše pismo nema povratnog odgovora:

Cijenjena dopredsjednice,

slobodna sam zamoliti u ime Hrvatskog društva političkih zatvorenika hitan susret s Vama zbog izuzetno teške situacije u ovoj udruzi koja je, bez sumnje, od državne važnosti jer je članica međunarodne asocijacije koja štiti interes bivših političkih osuđenika iz komunističkog sustava.

Nekom vrlo čudnom igrom i odlukom Gradske skupštine grada Zagreba od 2. ožujka ove godine blokiran nam je rad i korištenje dosadašnjih prostorija na Krešimirovom trgu broj 3.

Kako smo od Vas u kratkom vremenu dobili odgovor na čestitku koju smo uputili Vladi i gosp. premijeru, Ivici Račanu, očekujemo i dalje Vašu pomoć i razumijevanje za goruci problem na koji naše brojno članstvo s pravom reagira. No, mi želimo smiriti duhove i zbog togaje hitno potrebno deblokirati naš rad u dosadašnjim prostorijama gdje se Središnjica Hrvatskog društva političkih zatvorenika nalazi u kontinuiranom vremenu od 1990/91. godine, a što je pod čudnim okolnostima, nasilno, prostorije preuzele ono drugo Društvo koje je pod okriljem Dure Perice, Petra Šale i ostalih

koji su nekadašnjim postupcima HDPZ koristili zbog osobnih interesa, pa istupom iz HDPZ-a 1997. god. osnovali novo društvo pod istim imenom, samo uz dodatak: Žrtve komunizma.

Poštovana gospodo dopredsjednice, molimo Vas da što prije primite našu delegaciju u sastavu:

Kaja Pereković, predsjednica

Jure Knezović, dopredsjednik

Alfred Obranić, član Vijeća i

Ljubomir Gotovac, dopredsjednik

S poštovanjem, Kaja Pereković, predsjednica HDPZ

Dana 06. travnja 2000. pišemo Vladinu povjereniku, prof. dr. Josipu Kregaru opširno što se događa u HDPZ-u uz obrazloženje tko su ljudi oko Đure Perice i Petra Šale. Molimo da nas se vrati natrag na Krešimirov trg. Ovo pismo je dostavljeno i podpredsjednici Vlade, Željki Antunović, ministru pravosuđa, ministru unutarnjih poslova, državnom odvjetniku i pučkom pravobranitelju.

Istim povodom dana je dopuna, pismeno očitovanje, gospodinu Kregaru što je cilj da se gosp. Kregar i njegovi suradnici pobliže upoznaju s našom stvarnošću. Nakon toga je uslijedio prijam u Gradskoj skupštini i poduzi razgovor s gospodom Greguricom i Flešom.

Na naše zahtjeve odgovara se mukom

Dana 19. travnja iz Vlade RH dobivamo obavijest da su našu predstavku od 13. ožujka proslijedili ministarstvu pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, ministarstvu unutrašnjih poslova i povjereniku Vlade RH za Grad Zagreb. Dana 20. ožujka, nakon sjednice Izvršnog odbora HDPZ članovi traže, svojim podpisom, prijam kod Vladine povjerenike za Grad Zagreb:

Molimo Vas da nam što hitnije organizirate prijam kod dr Kregara, jer se radi o vrlo teškom problemu u koji je zapalo Hrvatsko društvo političkih zatvorenika sumnjivim i protuzakonitim odlukama Gradskog poglavarstva o čemu bismo Vas detaljno i dokumentirano izvjestili kako biste mogli donijeti hitne i pravedne odluke i zaštiti našu Udrugu, kojoj je onemogućen ulazak u poslovne prostorije i pristup imovini i dokumentima, blagajni i ostalom inventaru.

Budući da se radi o očito nelegalnim postupcima gradske vlasti želimo da nas gospodin Povjerenik što hitnije primi kako ne bismo bili prisiljeni na druge postupke.

U nadi da ćete naći vremena i razumijevanja za naš problem, unaprijed se

zahvaljujemo, Članovi Izvršnog odbora HDPZ

Dana 13. travnja dolazi odgovor pučkog pravobranitelja, gosp. Klarića s mišljenjem i uputom o dalnjem postupku. Citiram: "Smatram da ste se na opisani način obratili upravo nadležnim tijelima vlasti, koja su u domeni svojih zakonskih ovlasti, u mogućnosti utjecati na nastali problem, pa i razriješiti ga."

Od referenta kriminalističke policije pozvana sam 05. travnja 2000. u 12.00 sati na saslušanje temeljem prijave Marka Dizdara, kojom me tereti za krađu slika iz Kluba HDPZ-a u vrijednosti, kako neslužbeno doznajem od nekih naših članova, u iznosu od 12 milijuna kuna. Referent je bio oprezan pitanjima, ja sam obrazložila da su sve slike i sav inventar koje je Marko Dizzar zaplijenio i njegova udruga svajata vlasništvo HDPZ-a.

Sve to mi imamo propisno upisano prigodom inventure od 1995. godine, odkad ste mene birali za predsjednicu. Svaki završni račun pravi se na temelju vrijednosti popisane imovine. Udruga HDPZ-ŽK nastaje odcijepljene nekih članova 1997. godine i ne može biti vlasnik naše imovine. Jedino što Đuro Perica i njegova kumpanija svojataju pravo, jer, eto, oni su donatorskim udjelom priskrbili stečenu imovinu HDPZ-a. Međutim, oni su HDPZ-ŽK, a ne HDPZ.

Dana 18. travnja pozvana sam na ročište u Općinski sud pri čemu je napisan zapisnik iz kojega je vidljivo da je HDPZ-ŽK nasilnim putem ušao u naše prostorije bez odobrenja suda, postupak je u tijeku. Dana 17. travnja 2000. zamolili smo prijam kod ministra financija, dra Crkvenca, a u svezi krivih optužbi HDPZ-ŽK i pritiska na pojedinačne isplate preko reda za neke njihove članove. To bi poremetilo dosad uhodani redoslijed, pa s time Vladi nanjelo veliku zbrku i obvezu.

Citiramo potvrdu upućenu Hrvatskoj poštanskoj banci, koja se našla u čudu pojavljivanjem udruge HDPZ-ŽK, a bez osnovanog uputstva sa strane Vladine komisije za izvršenje isplata:

POTVRDA

kojom se potvrđuje da je gospođa ES-TER PRPIĆ, rođena 19. siječnja 1943. godine u Rijeci, udovici bivšeg političkog zatvorenika, na temelju čl. 11 st. I, a u svezi sa člankom 5 st. 4 Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika /NN 34/95-pročišćeni teksti i 164/98) Administrativna komisija Vlade RH u postupku za priznavanje prava na naknadu za dane provedene u zatvoru (13,5 godina zatvora) donijela

rješenje da se imenovanoj isplati nadoknada od 54 KN po danu što ukupno iznosi 265.950,00 KN.....

Marko Dizdar, predsjednik HDPZ-ŽK

Dana 26. travnja ponovno molimo dr Kregara za hitni prijam, jer ne možemo doći do našeg arhiva i imovine. Svaki rad u vidu socijalne brige za naše članove je zauzavljen. Dana 27. travnja 2000. pisali smo Hrvatskomu državnom saboru - Odboru za rad, socijalnu politiku i zdravstvo i molimo prijam. Još nema odgovora.

Dana 15. svibnja 2000. ministarstvu unutarnjih poslova, PU zagrebačka, Odjelu za suzbijanje gospodarskog kriminaliteta, Đordićeva 4, šaljemo pritužbu i molimo zaštitu zbog zapljene naše dokumentacije. Kako je pristiglo razdoblje za polaganje periodičnog obračuna poslovanja za prva tri mjeseca - mi ga nismo u mogućnosti predočiti.

Dana 16.05.2000. pišemo predsjedniku Vlade, gosp. Račanu i molimo hitan prijam izaslanstva u sastavu Ljubomir Gotovac, dopredsjednik, Jure Knezović, dopredsjednik, Andrija Vučemil, dopredsjednik i Kaja Pereković, predsjednica. Do danas nema odgovora.

Dana 23. svibnja iz ministarstva unutarnjih poslova stiže opširno obrazloženje na naš dopis od 7. travnja koji je proslijeden, uz ostale, tome Ministarstvu. Vidimo da je u postupku naša prijava za odgovornost Deronje i ostalih iz 1996. godine. Istragaje provedena i sve proslijedeno još 25. lipnja 1997. godine posebnim izvješćem Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu. Od tada - muk!

Uočavamo da je u postupku kriminalistička obrada za nasilno okupiranje naših prostorija, arhiva i inventara od strane HDPZ-ŽK. No, isto tako, daju nam na znanje da su oni (Marko Dizdar i kumpanjoni) podnjeli prijavu, citiram:

U tijeku je kriminalistička obrada poduzeta povodom Vaše predstavke s elementima kaznene prijave o samovlasnom zauzimanju poslovnih prostorija na Trgu Petra Krešimira IV. br. 3 u Zagrebu, od strane Hrvatskog društva političkih zatvorenika - žrtava komunizma, koja nema izravne veze s Vašom prijavom podnesenom 1996. godine, protiv Igora Deronje i drugih.

Isto tako, u tijeku je i kriminalistička obrada predstavke s elementima prijave koju su dana 23. ožujka 2000. godine radi nesavjesnog raspolažanja novčanim sredstvima za naknade političkim zatvorenicima i nezakonitog prisvajanja slika iz prostorija na Trgu kralja Petra Krešimira IV. br. 3 u Zagrebu, protiv čla-

nova Vašeg društva podnjeli članovi HDPZ-ŽK.

O rezultatima navedenih kriminalističkih obrada biti će izvješćeno nadležno državno odvjetništvo.

Provjerom navoda iz Vaše predstavke nisu utvrđeni propusti ili nepravilnosti u radu službenika PU zagrebačke. pomoćnik Ministra, Vladimir Faber

Što iz svega ovoga zaključiti? Ostaje da se i dalje borimo i kod novog gradonačelnika Zagreba molimo razriješenje ove tvrde situacije prije no što bismo prišli javnim prosvjedima. Jer zapravo, HDPZ se nalazi na ulici, imovina nam je zaplijenjena i bezoznim lažima se pokušava uvjeriti javnost da se u HDPZ-u provodio kriminal od vaše predsjednice, ostalih članova Središnjice i Vijeća.

Klevete u tisku

Zbog toga se sotonski lažno plasira u novine npr. *Fokus* br. 3, nadpis "Kamatarenje na račun stradanja". U podnaslovu piše: "Maiko Dizdar, predsjednik HDPZ-ŽK podnio je kaznenu prijavu protiv čelnika konkurentnog društva - Kaje Pereković i Jure Knezovića, a optužuje ih da su novac, koji se iz Proračina izdvaja za naknade političkim zatvorenicima, nezakonito trošili i osobno profitirali", pa, veli dalje: "u Perekovićkinom HDPZ-u dijelile su se nagrade čelnicima, koji članstvu tvrde da rade volonterski, itd."

Dakle, Marko Dizdar je dovoljno lud da svojim senzacionalnim izjavama puni stranice ovog novog lista koji ne krije svrhu da obezvrijedi sve što je do sad imalo nacionalno obilježje. Ne znam tko je novinar gosp. Željko Peratović, ali urednički tim je vrlo šarolik i dovoljno jak da list zaintrigira značitelju i odobravanje onih što pliju na pok. Predsjednika Tuđmana. Tako valjda zbog veće omraze Kaje Pereković u današnjem društvu "nekih novih demokrata" piše:

Dobri odnosi s Tuđmanom: odnosi Kaje Pereković i pok. predsjednika, Franje Tuđmana, za kojeg je u listopadu 1999. tvrdila da je uredan član njenog Društva, koji plaća članarinu, bili su više nego dobri. Navodno je Predsjednik Tuđman, na nagonu Andelka Mijatovića i Viće Vukojevića naložio Matešinu Vladu da prošle godine odobri HDPZ-u 893.000,00 KN za organizaciju prijenosa posmrtnih ostataka Brune Bušića iz Pariza u Zagreb i pokop na Mirogoju. Četveročlanom izaslanstvu HDPZ-a koje je tom prigodom putovalo u Pariz na ime putnog naloga navodno je isplaćeno 250.000,00 KN.

Analitičari zbijanja, na skroz devalvanoj robijaškoj sceni, upozoravaju i na političku pozadinu sukoba. Navodno, iza skupine Kaje Pereković i dalje stoji tvrdi HDZ-ov lobi - Vice Vukojević, Ivić Pašalić i Ljerka Mintas Hodak. Ivić Pašalić je u svom zadnjem intervjuu Globusu optužio Marka Dizdara, kandidata HND-a, da je koordinirao poteze HDZ-ove pučističke skupine - "barakaš": Đuro Perica, Petar Šale i dr. s naputcima Josipa Manolića, kako bi se Manolića dovelo na čelo HDZ-a.

Ako čitatelj pažljivo pročita čitavi tekst, koji je objavljen na preko dvije stranice, novinar zapisuje ono što M. Dizdar govori. Ovo su kombinacije iz zaplijenjene naše pismohrane, koncipirane tako da potvrde lažnu kombinatoriku kojom se i inače služi Marko Dizdar, Prebeg i njihovi naredbodavci. Iza njih stoji vrh kojeg čini **Marko Veselica, Đuro Perica, Grga Mikelić** i drugi čija je politička osuda upitna.

Pitamo se, zar u ovoj državi nema pravne zaštite? Pa i kad bi bilo osnove i možebitne sumnje, zar to nije dužnost za to određenih organa uprave i vlasti, a ne pojedinaca koji su u ponašanju vrlo neodgovorni. Međutim, Marko Dizdar je previdio zapisnike Vijeća HDPZ-a, bez čije odluke nikad ništa nije učinjeno. Doduše, zapljonom sve naše pismohrane, oni su u posjedu i tih zapisnika, a bojimo se, da će mnoge stvari biti uništene. Ja slučajno imam sve zapisnike, dapače i nekoliko zahtjeva upućenih Državnom uredu za reviziju za kontrolu našeg poslovanja.

Sve ove godine, svaki završni račun na vrijeme je predan i sa strane mjerodavnih nikad nije bilo nikakvih prigovora. Nikad nismo strahovali pred finansijskom policijom i kontrolom. Ovo što sad Marko i družina potiču i HDPZ optužuju, sve je to bolesna ambicija prodanih duša, pogotovo onih što vrlo često u politici mijenjaju smjer.

Što se tiče optužbe za dodjelu zahvalnica i medalja članovima HDPZ-a, pa i nekim uglednim ljudima iz politike, to je temeljeno na odluci Vijeća HDPZ-a i nije u suprotnosti sa i ranije dodjeljivanim plaketama i značkama koje je dijelio moj predhodnik, gosp. Đuro Perica. Pljuvanje po časnim ljudima i članovima Vijeća HDPZ-a ispod je svake razine osobne, ali i političke kulture.

Tako je počelo, a kako će završiti odlučit će članovi HDPZ-a. •

**NOVO KLEVETANJE
HRVATSKOGA
DRUŠTVA
POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

Nedavno pokrenuti zagrebački tjednik *Fokus*, kojega uređuje relativno poznati jugoslavenski novinar **Mladen Maloča**, objavio je u br. 3/1. od 26. svibnja 2000. tekst "Zloupotrebe: Kamatarenje na račun države" iz pera **Željka Peratovića**. Kako je taj tekst samo nastavak otrovne kampanje protiv HDPZ-a, te - poput mnogih ranijih - vrvi bezočnim lažima, Vijeće HDPZ-a se obratilo hrvatskoj javnosti, Internacionoj asocijaciji bivših političkih uznika i žrtava komunizma, predsjedniku hrvatske Vlade, g. **Ivici Račanu** i gradonačelniku Zagreba, g. **Milanu Bandiću**.

U tim se obraćanjima ističe težak položaj HDPZ-a, kao i sustavno nastojanje, da se bivši hrvatski politički uznici zabave perifernim stvarima, te tako potkopaju svoj ugled i mogući utjecaj u javnosti. U tome paklenskom plahu svoju dobro osmišljenu ulogu igra vodstvo tzv. HDPZ-ŽK, kao i dio hrvatskih sredstava javnog pri općavanju.

Ovdje objavljujemo Priopćenje Vijeća HDPZ-a, te ispravke koje su uredništvu *Fokusa* poslali dopredsjednik Društva **Jure Knezović** i glavni urednik *Političkog zatvorenika*, **Tomislav Jonjić**. Treba li reći, da *pokus* u brojevima izišlim do zaključenja našeg lista - protivno Zakonu o javnom priopćavanju — nije objavio ispravke klevetničkih informacija? Tko je od Maloče, jednog od propagandnih perjanica hrvatske šutnje osamdesetih, mogao očekivati razumijevanje za HDPZ?

PRIOPĆENJE ZA JAVNOST

Vijeće Hrvatskoga društva političkih zatvorenika

Udruga bivših političkih uznika koji su robijali u bivšem komunističkom sustavu, a od 1990. registrirana je i djeluje kao Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, ne svojom voljom i radom našla se u goleminima problemima, koje ne može riješiti, pa se na ovaj način obraća hrvatskoj i svjetskoj javnosti i želi ih upoznati s činjenicama koje upozoravaju da Hrvatska nije pravna država, da nositelji vlasti nemaju razumijevanja u rješavanju nastalih problema, te da se naša udruga maksimalno marginalizira na svim razinama, a medijima je zanimljiva tek onda ako mogu nešto skandalozno, bez provjere i razgovora s drugom stranom, servirati javnosti kako bi se stekao dojam kako su bivši politički zatvorenici gomila protuha i lupeža koji se između sebe svađaju.

Činjenica je da je nekadašnje vodstvo HDPZ-a, a naročito za vrijeme predsjednikovanja **Dure Perice** loše vodilo Društvo, da je bilo sumnjivih radnji koje su upućivale na protuzakonite radnje i zato je 1995. godine došlo do smjene.

Napravljena je revizija poslovanja i o svemu su izviješteni policija, državno odvjetništvo, ondašnja vlada i svi relevantni politički faktori koji su mogli odlučivati i djelovati. Međutim, od svega ništa.

Kreatorima sveopće hrvatske pomutnje dobro je došla ovakva situacija i jedna grupa bivših političkih zatvorenika, od kojih mnogi s borbotom za samostalnu hrvatsku državu nemaju ništa (upućujemo zainteresirane na njihove presude i i žalbe ondašnjim sudovima i vlasti) ali su zaista neki od njih velike žrtve komunizma, a zašto su žrtve, to oni i UDBA najbolje znaju, osnivaju raskolničku udrugu s našim nazivom, ali s dodatkom "žrtve komunizma" i protupravno se registriraju na našoj adresi, a stvarno im je središte bilo na adresi Veseličine stranke.

Nikakve žalbe ni tužbe ne pomažu. Perica i kompanija su toliko tada, a i danas moći da obustavljaju sve postupke protiv njih, da bi sve kulminiralo nasilnim zauzimanjem naših prostorija nakon dolaska nove vlasti početkom ožujka ove godine.

Nova vlast ponaša se kao i ona stara, hadezeovska. Stječe se dojam da im je afera dobro došla kako bi se bivši politički uznici bavili samim sobom, a ne ostvarivanjem svojih zakonskih prava ili, nedajbože, širim društvenim problemima, a osobito sudbinom hrvatske države na što nas naš Statut, naše robije i naše presude obvezuju.

Zato želimo obavijestiti hrvatsku i svjetsku javnost da hrvatski robijaši ne će mirovati.. Učinit ćemo sve moguće i upotrijebiti sva demokratska sredstva da pravna država profunkcionira, da se ispravi nepravda nanesena nama i našem dostojanstvu, a uljezi i nasilnici udalje od nas, od našeg života i rada pravih političkih uznika.

Poručujemo Vladu i premjeru **Račanu**, gradonačelniku Zagreba, **Bandiću**, redoslijednim ministrima i hrvatskom pravosuđu, da ne ćemo stati samo na ovome javnom prosvjedu, nego ćemo, nas oko osam tisuća,izaći na zagrebačke ulice i ulice svih županijskih središta i hrvatskom narodu reći istinu u lice, što ih čeka ako nema nade u pravnu državu, zaštitu obespravljenih i punu zakonitost.

KLEVETE KOJE ZASLUŽUJU SUDSKI PRAVORIJEK

Pridržavajući pravo na sudsku zaštitu svojih prava, ljubazno Vas molim da u prvome idućem broju Vašeg tjednika u cijelosti i bez ikakvih izmjena, na istome mjestu, te istim tipom i veličinom slova, objavite sljedeći ispravak klevetničkih tvrdnji, objavljenih u *Fokusu* br. 3 od 26. svibnja 2000. pod naslovom "Kamatarenje na račun stradanja".

Pamflet koji je objavljen u *Fokusu* posljedica je višegodišnjeg nastojanja skupine bivših članova Hrvatskoga društva političkih zatvorenika (HDPZ), okupljenih oko Đure Perice, da preuzmu upravu Društva. Za to se služe i nedopuštenim sredstvima. Na početku ožujka nasilno su upali u prostorije HDPZ-a na Krešimirovom trgu i prigrabili sve što je tamo bilo, tvrdeći da je to njihovo iako su kao udruga (protuzakonito) registrirani tek 1997., sedam godina nakon HDPZ-a.

I prethodnih su godina pokušavali pridobiti javnost i članstvo, šireći obmane da se u HDPZ-u događaju nezakonite radnje. Stoga je HDPZ sam zatražio da nadležna ministarstva izvrše kontrolu u nas i u njih. Nažalost prijašnja vlast to je propustila, ostavljajući tako otvorenom mogućnost manipuliranja.

Mi se nadamo, da će ova vlast obaviti taj posao, utvrditi istinu i konačno onemogućiti daljnje iznošenje neistina. Kaznene prijave koje su podnesene protiv čelnika HDPZ-a nisu, naravno, pravomoćne presude. One su, inače, samo osveta za prijave koje je HDPZ još 1996/97. podnio protiv Marka Dizdara, Igora Deronje i Đure Perice zbog osnovane sumnje da su počinili više kaznenih djela. Nakon što su se Dizdar i družina nezakonito i nasilno dočepali dokumentacije HDPZ-a, dezinformacijama i poluistinama smišljeno pokušavaju stvoriti iskrivljenu sliku o navodnom kamatarenju i pranju novca.

Iako u svojim redovima imaju tzv. gospodarskog stručnjaka, Marka Veselicu, koji bi im to vjerojatno znao objasniti, oni svjesno izmišljaju tobožnje kamatarenje. Istina je upravo suprotna: svi politički zatvorenici dobiju glavnici koja im po rješenju Vlade Republike Hrvatske pripada, valutiranu danom Vladine doznake na račun koji se vodi kod Hrvatske poštanske banke, te im (njima, a ne HDPZ-u ili bilo komu trećem!), banka od toga dana obračuna i kamate.

Zašto Hrvatska poštanska banka i štedne knjižice, a ne tekući računi i razne druge banke? Zato što izvan gradova živi oko 60% od ukupnog broja priznatih političkih zat-

vorenika, a prosječna njihova starost iznosi 74 godine. Mnogi od njih nisu u stanju doći do banaka i čekati na šalterima. Kada bi se i zanemarila većina koja živi daleko od banaka, bilo bi to prenaporno za njih. Ili su trebali putovati i stajati u redovima, samo da bi odobrovoljili Marka Dizdara i družinu? Osim toga Hrvatska poštanska banka dala je povoljnije uvjete od drugih: ona taj posao obavlja besplatno!

Ovo može provjeriti svaki politički zatvorenik i uopće svatko zainteresiran, ali novinar Peratović takvu provjeru nije smatrao potrebnom!?! Istaje budalaština s tvrdnjom o pranju novca.

Dizdar i družina traže obustavu isplate naknade. Pitanje je, čine li oni to iz političkih razloga (da najstariji uznici, oni koji su se 1945. našli na strani poraženog, ostanu bez naknade), ili iz puke sebičnosti (da bi oni - po uzoru na svoga ideologa Pericu - prigrabili novac preko reda). Jer, treba znati, da su Đuro Perica, Petar Šale i Davor Aras, zlorabeći svoj položaj u bivšoj vlasti, preko reda prigrabili sav odnosno polovicu iznosa koji im po rješenju pripada. Takav odnos bivši politički zatvorenici ne smatraju moralnim.

Lažno izvrтанje Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika ne će pomoći da se isključi HDPZ kod dodjele statusa političkog zatvorenika. To je Zakon i dok se ne promjeni, mora se po njemu raditi. Kako bi izgledalo da "žrtve komunizma" odlučuju, vidljivo je i iz priznavanja nekih njihovih ljudi koji nikada nisu bili iz političkih razloga lišeni slobode a dobili su status.

Boli ih i činjenica da je ove godine HDPZ dobio oko 400.000 a ŽK 200.000. Omjer je i prošle godine bio isti, samo je bitna razlika da HDPZ po članu dobije 51,28 kuna, a ŽK po svome članu (a nema ih ni stotinu!) čitavih 2.325 kuna. Oni dakle dobjiju po članu dobiju 45 puta više. Tko, dakle, koga mazi?

Da nije istinita tvrdnja po kojoj su sredstva namijenjena za socijalnu pomoć trošena nezakonito i nemamjenski, utvrdit će nadležna tijela. Mi se istrage ne bojimo.

Isto su tako protivna Ustavu i zakonu protivljenja potpomaganju bivših hrvatskih političkih zatvorenika u BiH. Ustav određuje obvezu Republike Hrvatske da pomaže sve Hrvate, a zakonska osnova za priznanje statusa jest državljanstvo (a ne boravište!). Dakle, svi hrvatski državljeni imaju ista prava, pa makar to ne htjeli Marko

Dizdar i Željko Peratović. Mi poštujemo Ustav i zakone, ali poštujemo i svoja uvjerenja. A mi smo u zatvor išli upravo zato, što nismo trpjeli neravnopravnost hrvatskog naroda i što smo htjeli svoju državu, državu u kojoj se ne pravi razlika po podrijetlu ili zavičajnoj pripadnosti.

Treba reći koju i o volonterskom radu. Što je volonterski rad, određeno je statutom. Onaj rad u Društvu, koji ne proistječe iz funkcije, doista se plaća. Naravno, ne u iznosu o kojem se fantazira u spomenutom članku ne od sredstava za socijalnu pomoć. Sve to je objavljeno u *Političkom zatvoreniku*, ali gospodin Peratović nije htio čuti drugo zvono.

Izmišlja se i u pogledu prihoda od članarine, te se pritom želi stvoriti dojam kao da je otkrivena bogzna kakva afera. Naime, po statutu članarina pripada isključivo podružnicama. Godine 1999., u skladu sa Zakonom o udrugama, ukinuta je pravna osobnost podružnica, pa prihod od članarina nije više prikazan u bilanci podružnica, nego u bilanci središnjice Društva, kako zakon nalaže. Odatle silna razlika. Sve to, međutim, Dizdar i družina znaju, ali su našli "korisnu budalu", koja će njihove dezinformacije plasirati u javnost. A *Fokus* je dobro odigrao svoju ulogu!

Osiguranje je pokušaj posljednjeg zbrinjavanja bivših političkih uznika koji su živjeli na rubu egzistencije. O tome je odliku donijelo Vijeće HDPZ-a, izabравši Osiguranje Zagreb, jer je Croatia bila preskupa. Osiguranje je uvjek posao skopčan s rizikom. Ovdje se rizik sastoji od uplate premije, za slučaj da država zbog gospodarskih teškoća ne bude mogla isplaćivati naknadu. Kad je ipak počela isplata naknada za dane provedene u zatvoru, više nije bilo osiguranja.

Vlada Republike Hrvatske odobrila je sredstva za izgradnju spomenika i prijenos posmrtnih ostataka bivšeg hrvatskog političkog zatvorenika Brune Bušića. Novac o kojem se govori u Fokusu, nikad nije uplaćen na žiro račun HDPZ-a. Slijedom toga, da je za troškove putovanja u Pariz isplaćeno 250.000 kuna, vodstvo Društva prvi put čuje.

Jure Knezović
dopredsjednik HDPZ-a •

NIJEDNA TVRDNJA NIJE TOČNA!

Kako se ne ubrajam u čitatelje Vašega tjednika, sa stanovitim sam zakašnjenjem doznao da se g. Željko Peratović u članku: "Zloupotrebe - Kamatarenje na račun stradanja" (*Fokus*, br. 3/1., od 26. svibnja 2000. str. 26.-27.) izvolio "profesionalno" očešati i o moju malenkost. Iako bih mogao komentirati i druge tvrdnje iz toga bizarnog teksta, zadržat će se samo na onome čime sam osobno pogoden, te Vas ljubazno molim da u prvoj idućem broju ovaj ispravak objavite bez kraćenja i prepravaka, budući da apsolutno nijedna od tvrdnji koje se na mene odnose nije točna:

1. Razglabajući o tobogenjemu "*nenamjenskom trošenju novca za socijalnu pomoć*", gospodin Peratović je napisao: "...dijele se nagrade čelnicima udruge koji članstvu tvrde da rade volonterski (...) a odvjetnik Društva Tomislav Jonjić (je 1998. primio) 74 tisuće kuna. Na te je honorare Društvo plaćalo porez iz sredstava za socijalnu pomoć svojim članovima".

2. Budući da nisam bivši politički zatvorenik, nisam ni redoviti član Hrvatskoga društva političkih zatvorenika (HDPZ), pa samim time ni jedan od "*čelnika udruge*". To je g. Peratović lako mogao provjeriti, ali od "profesionalizma" nije stigao;

3. Mjesečnik HDPZ-a se zove *Politički zatvorenik*, a ne *Zatvorenik*, a njegov glavni urednik nije g. Andrija Vučemil, nego sam to - od siječnja 1997. do danas - upravo ja. Naziv

mjesečnika i njegova nakladnika, te ime glavnog urednika g. Peratović je mogao s malim trudom provjeriti uvidom u impressum lista, tim prije što je mjesečnik već godinama dostupan na Internetu (www.hdpz.tel.hr). Međutim, zabavljen svojim "profesionalizmom", toga se nije sjetio. Stoga nije čudo da - posve neupućeno - među "stalne suradnike" mjesečnika uvrštava i dr. Andelka Mijatovića, savjetnika pok. predsjednika Tuđmana;

4. Honorar glavnog urednika *Političkog zatvorenika* određen je odlukom Vijeća HDPZ-a, te se -jednako kao i honorari suradnika - od 1997. do danas nije mijenjao. Iznos tog honorara, koji se isplaćuje temeljem ugovora o djelu, u više je navrata objavljen u listu, pa je članstvu Društva i čitateljima poznat do posljednje lipe. Stoga samo "profesionalcu" poput g. Peratovića ima smisla tvrdnja da je članstvo zavarano tvrdnjama o "volonterskom" radu;

5. S obzirom na to, već i "profesionalac" poput g. Peratovića shvaća da se spominjanjem iznosa od 74.000 kn brka odvjetnička nagrada s glavnouredničkim honorarom;

6. Obična je izmišljotina da je primor riječ o glavnici (netto-iznosu) na koju je "*Društvo plaćalo porez iz sredstava za socijalnu pomoć svojim članovima*". Naprotiv, taj iznos obuhvaća glavnici s porezom, prirezom i PDV-om. "Profesionalac" poput g. Peratovića nesumnjivo će bez velike muke i bez pomoći svojih veleučenih

informatora izračunati iznos glavnice;

7. Kao odvjetnik, doista zastupam HDPZ u više sudskih i upravnih predmeta. "Profesionalac" poput g. Peratovića zasigurno zna, da je cijena odvjetničkih usluga propisana Tarifom Hrvatske odvjetničke komore. A ako ga baš zanima, i njega i njegove veleučene informatore rado izvješćujem da HDPZ-u nisam fakturirao čak ni odvjetničke usluge pružene pred sudom, a koje bi iznosile više od jednogodišnjega glavnouredničkog honorara. Iz toga je razvidno, jesam li ja oštetio HDPZ i je li vodstvo Društva sklopilo štetan ugovor o odvjetničkom zastupanju;

8. Također je korisno znati, da se većina tih predmeta (u nekima je HDPZ tužitelj, a u nekima tuženik) poteže iz razdoblja ranijih uprava Društva. Iako me ti tipovi uopće ne zanimaju, pa na njih ne kanim trošiti riječi, neobično sam sklon prepostaviti, da iz tih krugova do g. Peratovića dopiru dezinformacije, na koje je on "profesionalno" nasjeo, ne pokušavši ni na trenutak na drugoj strani provjeriti njihovu točnost. S obzirom na takav stupanj uljudnosti i profesionalizma, očito bi bilo preterano od g. Peratovića očekivati ispriku.

**Tomislav JONJIĆ,
odvjetnik, Zagreb •**

JAMA RUDINE NA OTOKU ŠOLTI

(SVAKU JAMU TREBA ZABILJEŽITI!)

Na dokumentaciji o počinjenim zločinima nad hrvatskim življem treba predano i stalno raditi. Na stranicama ovog časopisa bile su spomenute neke jame i gubilišta, ali mnogo je toga još nepoznato, neprikazano i neistraženo. Kroz deset godina izlaženja časopisa imamo oko dvadesetak priloga samo o nekim jamama (Jazovka, Jerkuša u Zagvozdu i dr.), zatim preko dvjesto priloga o Bleiburgu i Križnom putu, gdje su opisi usputnih jama i gubilišta (Kočevski rog, Celjska grobišta i dr.), tu su još mnogobrojni vjerodostojni dokumenti i popisi ubijenih i nestalih.

Ipak se još toliko toga ne zna, još je tako mnogo takvih nedjela neotkriveno, neistraženo i neobilježeno. Zato je svaki takav prilog i dokument važan i značajan za obilježavanje povijesti zločina i patnji, a svaku i najmanju jamu treba predstaviti javnosti.

Jedna je od takvih jama *Rudine* na otoku Šolti, gdje su također zločinci trageve svojih okrutnih zločina pokušali sakriti u tamu kraških jama.

Tako je u jamu Rudine 1943., kako je dokazano, bačeno sedmero potpuno nedužnih ljudi. Za njih postoje dokazi, ali kako se predpostavlja, bilo ih je i više.

Obilježavanje ove jame počelo je osnivanjem Inicijativnog odbora za istraživanje poratnih žrtava II. svjetskog rata za izgradnju spomen obilježja tim žrtvama od mještana, tj. njihovim proglašom o "Izgradnji spomen obilježja nadjamom RUDINA i Bratskom dolcu STOMORSKA". Prikupljen je dokazni materijal na osnovu ovjerenih izjava svjedoka i potvrdom župnika J. Ž. iz Grohota na temelju matičnih knjiga.

Jama Rudine u koju su bačeni ubijeni nesretnici nalazi se uz cestu između Gornjeg Sela i Grohota, a zemljiste je bilo vlasništvo jedne od žrtava, pa su njegovi nasljednici dali odobrenje za obilježavanje jame. Pribavljena je i sva potrebna dokumentacija: izvadak iz katastra, odobrenje općinskog poglavarstva i vlasnika susjednih parcela preko kojih se prilazi grobištu. Uz ispunjene kartona rat-

Piše:

mr. Zorka ZANE

nih - poratnih žrtava, a u kojima su svjedoci detaljno opisali sve što su znali uz izjavu nasljednika da neće tražiti niti dopustiti iskapanje žrtava.

Kartoni su ispunjeni za sljedeće žrtve: Tonku Antunović, Cvjetku Bezića, Jugoslava Kučića, Vicu Mladinova, Leonarda Mladinova, Božana Pavelu i Dušana Tarašića.

I danas je mučno čitati izjave svjedoka: **Tonka Antunović**, babica, noću je odvedena uz zazivanje o pomoći, ubijena i bačena u jamu; **Cvjetko Bezić**, brat župnika don Marina, radio u organizaciji Katoličke mladeži, zemljoradnik, 1943. počeo dobivati ucjenjivačka pisma za pomoć partizanima. Odlučio otići sa Šolte s obitelji, ali iz Splita radi teških prometnih veza i razgovora s mještanom, koji je navodno ucjenjivao ali i nagovorio da se vrati na Šoltu, vraća se. Druge je noći odvučen i mučki ubijen, bačen u jamu; **Jugoslav Kučić** živio u Splitu a po dolasku partizana, videći da mu je nastradao prijatelj koji nije htio poći u partizane, bježi na Šoltu s manjom skupinom. Uhvaćen je i bez suđenja strijeljan, te bačen u jamu. Kako se čulo zapomaganje, mještani su pozvali predstavnike (partizanske) vojske, koji su u jamu bacili ručnu bombu.

Braća **Leonardo i Vice Mladinov** išli su u polje s konjem i ovcama brati smokve. Mještani su njihovoj sestri javili, da su došla dva partizana s maskama na licu, vezali ih, ubili i bacili u jamu. Sestra je potvrdila da su u selu poslije nekoliko dana izvješena imena ubijenih. **Božan Pavela** rođenje u Gornjem Selu na Šolti, živio je u Splitu gdje je jedino bio aktivni član "Sokola". Prije rata s brojnom obitelji vratio se na Šoltu u kuću svojih roditelja. Dne 20. kolovoza 1943. krenuo je s prijateljem na ribarenje s kojeg se više nije vratio. Presreli su ga maskirani partizani i odveli na jamu u Rudinama, gdje su ga ubili i bacili u jamu.

Duško Tarašić nikad se nije bavio politikom niti je pripadao bilo kakvoj stranci, kako svjedoči njegov nećak. Jedino mu je brat radio kao fmacijski preglednik na Braču u toku NDH. Nećak misli da je jedini razlog ubojstva mogao biti čin zastrašivanja, a i njegovaje obitelj bilajedina u mjestu koja nije imala rodbinskih veza s izvršiteljima, pa im je očito ovakav izbor bio najjednostavniji.

Ovo su evidentirane i dokazane žrtve, a mještani su uvjereni da je žrtava bilo još mnogo više. Da olovna vremena ne bi bila zaboravljena, odlučeno je jamu obilježiti. Izrađena je projektna dokumentacija za izgradnju spomen obilježja na Rudinama, s bijelim kamenim križem, zidom od grubo klesanog kamena i s velikim kamenim pločama na podu uz postojeći otvorjame. Projekt je realiziran vrlo lijepo i ukusno, dobrovoljnim doprinosima mještana, na lijepoj parceli okruženoj mediteranskim raslinjem. Za svaku evidentiranu žrtvu uklesana je crna ploča s imenima i datumom smrti, a na središnjoj ploči uklesano je:

Ne traži nas gdje nismo! / Pogled svoj diži sve više / i iznad križa ovog / i križa domovinskog! / Traži nas i nađi / u onome koji svima / i zasvagda reče: / "Ja sam put, istina i život."

Uz ove lijepe misli posvećene žrtvama, nažalost nigdje se ne spominje od čije su ruke i pod kakvim okolnostima stradali nevini ljudi na najokrutniji i najnezakonitiji način. Možda se još uvijek strah i užas provlači ovim pitomim maslinicima, smokvama i mirisnim biljem, ako čak i misao pomirenja i praštanja struji ovim putevima, pitam se tko će kad prođe ovuda išta moći pojmiti. Za prolaznike i buduća pokoljenja trebalo bi označiti da su to žrtve komunizma, žrtve zlih i opakih ljudi.

Jama u Bratskom dolcu Stomorskoj još nije istražena, niti obilježena. •

STRADANJA HRVATA U VIROVITIČKO-PODRAVSKOJ ŽUPANIJI (IV.)

POPIS STRADALIH PRIPADNIKA HOS-a I CIVILA ZA VRIJEME II. SVJETSKOG RATA I PORAĆA U GRADU SLATINI I PRIPOJENIM NASELJIMA

NASELJE GONJE PREDREJEVO

1. BLAŠKOVIĆ Marko 1905. Gornje Predrejovo
2. BOLJEVAC Ivan 1915. Gornje Predrejovo
3. BOLJEVAC Tomo 1922. Gornje Predrejovo
4. BOLJEVAC Jana 1885. Gornje Predrejovo
5. BOLJEVAC Miško 1907. Gornje Predrejovo
6. BOLJEVAC Ivan 1915. Gornje Predrejovo
7. BROZOVIĆ Stjepan 1919.

Gornje Predrejovo

8. CINDRA Stjepan' 1925. Gomje Predrejovo
9. DROKAN Mara 1913. Gornje Predrejovo
10. DROKAN Jana 1917. Gornje Predrejovo
11. DROKAN Mara 1910. Gornje Predrejovo
12. DROKAN Stjepan 1923.

Gornje Predrejovo

13. DROKAN Tomo 1875. Gornje Predrejovo
14. GRUNDLER Josip 1922.

Gomje Predrejovo

15. KOKORIĆ Bara 1827. Gomje Predrejovo
16. KOKORIĆ Jozo 1913. Gomje Predrejovo
17. KUBEŠ Pavao 1909. Crnac
18. MIKIĆ Stjepan 1916. Gornje Predrejovo
19. MIKIĆ Jozo 1935. Gomje Predrejovo
20. MUCIĆ Marko 1907. Gomje Predrejovo
21. PAVLIĆIĆ Pavo 1925. Gomje Predrejovo
22. PINTARIĆ Marko 1920. Gornje Predrejovo
23. PINTARIĆ Tomo 1905. Gomje Predrejovo
24. PINTARIĆ Ivan 1910. Gomje Predrejovo
25. PINTARIĆ Franjo 1922. Gomje Predrejovo
26. POLJIČAK Božena 1934. Šuica
27. PREDREVAC Mara 1913. Gomje

Predrejovo

28. PUŠKARIĆ Vinko 1914. Gomje Predrejovo

29. PUŠKARIĆ Ivan 1903. Gomje Predrejovo
30. ŠTEFANČIĆ Mile 1901. Gomje Kusonje
31. VUJIĆ Ivan 1907. Gornje Predrejovo
32. ZDENČAN Jozo 1919. Gornje Predrejovo
33. ŽIVČIĆ Ivan 1921. Gomje Predrejovo

NASELJE GRABIĆ

1. JELINEK Ladislav 1919. Grabić
2. KARAFA Ivan 1919. Grabić

NASELJE KAPINCI

1. BEZINGER Pavao 1923. Kapinci
2. HOFMAN Šandor 1924. Kapinci
3. HORVAT Ivan 1928. Kapinci
4. IVČIĆ Franjo 1920. Kapinci
5. KEĆKEŠ Ivan 1915. Kapinci
6. KOLINGER Josip 1908. Kapinci
7. KOLINGER Đuro 1921. Kapinci
8. MAJER Franjo 1921. Kapinci
9. MARTINOVIC Ivan 1920. Kapinci
10. MATORN Stjepan 1920. Kapinci
11. MERKI Josip 1928. Kapinci
12. MERKI Ivan 1927. Kapinci
13. PINTER Mijo 1926. Kapinci
14. VALENČIĆ Mato 1920. Kapinci

Priredio:

Dragutin PELIKAN

NASELJE NOSKOVCI

1. BUZANČIĆ Ivan 1923. Omiš
2. CMEIRAL Andrija 1924. Noskovci
3. HEDI Geza 1905. Cepidlaki
4. HORVATIĆ Marko 1923. Noskovci
5. HORVATIĆ Josip 1908. Noskovci
6. KOKORIĆ Jana 1926. Noskovci
7. KOKORIĆ Josip 1907. Noskovci
8. KOKORIĆ Josip 1882. Noskovci
9. KOKORIĆ Josip 1892. Čadavica
10. KOKORIĆ Ruža 1885. Noskovci
11. KOKORIĆ Stjepan 1923. Noskovci
12. MADAREVIĆ Pavao 1923. Noskovci
13. MADAREVIĆ Jozo 1923. Noskovci
14. MADAREVIĆ Mato 1905. Noskovci
15. MAROŠ Jozo 1922. Noskovci
16. PAVOKOVIĆ Ivan 1920. Noskovci
17. SOPJANAC Josip 1923. Noskovci
18. VALIPOVAC Ivan 1910. Noskovci
19. VALIPOVAC Jozo 1923. Noskovci
20. VALIPOVAC Kata 1919. Noskovci
21. VERIGA Tomo 1862. Noskovci
22. VIROVAC Tomo 1915. Noskovci

NASELJE VAŠKA

1. ČOLAK Vinko 1907. Vaška
2. MATOKOVIĆ Mijo 1921. Vaška
3. LUČIĆ Pero 1920. Travnik
4. ŠIMATIĆ Šandor 1925. Vaška

OPĆINA NOVA BUKOVICA

I OKOLNA NASELJA

NASELJE NOVA BUKOVICA

1. BABIĆ Mijo 1903. Nova Bukovica
2. BALATINAC Slavko 1910. Nova Bukovica
3. BALATINAC Viktor 1921. Nova Bukovica
4. BRAUMHAKL Josip 1922. Nova Bukovica
5. BIHER Đuro 1920. Nova Bukovica
6. BRKIĆ Jelka 1921. Nova Bukovica
7. BRAJ Filip 1912. Nova Bukovica
8. DAMJANOVIĆ Simo 1920.
9. DAMJANOVIĆ Đuro 1896. Slatina
10. ELE Josip 1897. Nova Bukovica
11. ELE Marija 1901. Nova Bukovica
12. ELE Miško 1924. Nova Bukovica
13. ELE Marica 1920. Nova Bukovica
14. EKERT Stjepan 1914. Nova Bukovica
15. EKERT Pavao 1921. Nova Bukovica
16. FABIJANAC Mirko 1922. Nova Bukovica
17. FELEDIŠ Franjo 1923. Nova Bukovica
18. FERLIN Josip 1924. Nova Bukovica
19. FIŠER Adam 1917. Nova Bukovica
20. FIŠER Đuro 1921. Nova Bukovica
21. FRANJIĆ Pavle 1889. Nova Bukovica
22. GAL Josip 1906. Nova Bukovica

(nastaviti će se)

SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (V.)

POPIS POGINULIH - STRIJELJANIH HRVATA NEKIH DIJELOVA SREDNJE BOSNE, U DRUGOME SVJETSKOM RATU (1941.-1945.)

**POGINULI I STRIJELJANI U DRUGOME
SVJETSKOM RATU U OPĆINI TRAVNIK**

MJESTO: MOSOR

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME
SVJETSKOM RATU

1. MADŽAR (PERO) MARIJAN, rod. 11.12.1922., majka Ana rođena Tavić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s četnicima 05.07.1943.

MJESTO: ORAŠAC

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME
SVJETSKOM RATU

1. BLAŽEVIĆ (MARKO) STIPO, rod. 13.06.1911., kao civil ubijen izvan borbe 13.05.1948., čine odgovornim partizane.

MJESTO: OVČAREVO

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME
SVJETSKOM RATU

1. BARETIĆ (NIKOLO) NIKOLA, rod. 16.02.1911., majka Katica rođena Brupac, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 22.10.1944. u Travniku.
2. BRKIĆ (MARKO) RUDOLF, rod. 03.11.1921., majka Klara rođena Janković, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila ubili su ga četnici izvan borbe, 09.08.1941. u Golešu.

MJESTO: PAKLAREVO

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME
SVJETSKOM RATU

1. ANDRIJEVIĆ LUKE () JOZO, rod. 1921. Poginuo kao domobran u borbi s partizanima 13.10.1943.
2. ARAMBAŠIĆ (MIJO) MATIJA, rod. 14.06.1920., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo kao domobran u borbi s četnicima, 1943.
3. BABIĆ (MARKO) LOVRO, rod. 06.02.1925., majka Jela rođena Solomun, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao na Križnom putu 12.05.1945., čine odgovornim partizane.
4. BARIŠIĆ (STIPO) DRAGO, rod. 14.10.1920., majka Ivka rođena Valjan, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 1943.
5. BOŽIĆ (JOZO) MAKO, rod. 16.02.1922., majka Ivka rođena Valjan, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustašu ubili su ga partizani izvan borbe 26.12.1942.

6. ČORIĆ (MATO) MARIJAN, rod. 10.11.1920., majka Mara rođena Valjan, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao na Križnom putu 1945., čine odgovornim partizane.

7. ČORIĆ (MATO) PERO, rod. 10.08.1927., majka Mara rođena Valjan, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustašu ubili su ga partizani izvan borbe 26.12.1942. u Šišavi.

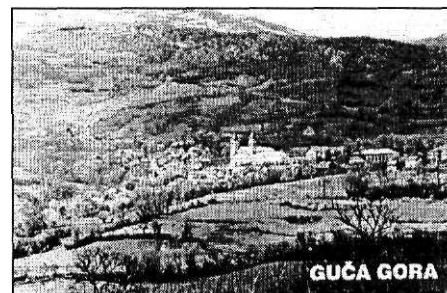
8. DIVOVIĆ (IVO) ANTO, rod. 12.06.1913., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobrana ubili su ga partizani izvan borbe 1945.

9. DIVOVIĆ (IVO) PERICA, rod. 24.06.1915., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao na Križnom putu 1945., čine odgovornim partizane.

Priredio:

Mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ

10. GUJIĆ (ILIJA) JURE, rod. 04.08.1924., majka Ana rođena Marijanović, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao na Križnom putu u 05.mjesecu 1945.
11. GUJO (GUJIĆ) (ILIJA) IVO, rod. 06.12.1921., majka Anka rođena Marijanović, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustašu ubili su ga partizani izvan borbe u 05. mjesecu 1945.
12. KEPIĆ (PERO) ANTO, rod. 14.10.1919., majka Ivka rođena Lovrinović, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao na Križnom putu 1945., čine odgovornim partizane.
13. KEPIĆ () STIPO, rod. 13.10.1918., majka Juka rođena Lovrinović po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao na Križnom putu 1945., čine odgovornim partizane.

14. MARIJANOVIĆ (JOZO) NIKO, rod. 14.08.1920., majka Kata rođena Meljanec, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao na Križnom putu 1945., čini odgovornim partizane.
15. STOJAK (PERO) BOZO, rod. 16.02.1924., majka Mara, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubili su ga partizani izvan borbe 06.03.1943. u Gračanici.
16. STOJAK (ANTO) NIKO, rod. 06.07.1915., majka Ana rođena Božić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi sa partizanima 1942.
17. VALJAN (MARIJAN) ANTO, rod. 04.08.1917., majka Kačuša rođena Valjan, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila ubili su ga četnici izvan borbe 23.10.1944. u Travniku.
18. VALJAN (PERE) FRANJO, rod. 05.10.1917., majka Mara rođena Domić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s partizanima 1945.
19. VALJAN (JOZO) IVO, rod. 08.05.1922., majka Mara, rođena Jozak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša umro od ratnih posljedica 1944. u Varaždinu.
20. VALJAN (STIPO) JERKO, rod. 08.09.1914., majka Ana rođena Valjan, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi sa partizanima 1943.
21. VALJAN () MATO, rod. 14.08.1910., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustašu ubili su ga partizani izvan borbe 23.10.1944. u Travniku.

22. VALJAN (ANTO) NIKO, rod. 1922., majka Kata rođena Žilić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao na Križnom putu, 1945.

23. VALJAN (ANTO) NIKO, rod. 12.10.1922., majka Kata rođena Jozak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustašu ubili su ga partizani izvan borbe 1945. u Dravogradu.

MJESTO: PODE

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME
SVJETSKOM RATU

1. TURIĆ () FABIJAN, rod. 1905., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga partizani kao pripadnika vojske NDH izvan borbe, 1945. u Travniku.

MJESTO: PODSTINJE

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME
SVJETSKOM RATU

1. BALTA () JOZO, rod. 16.10.1917., ponacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik vojske NDH poginuo u borbi 04.10.1943.

2. JURČEVIĆ (JURO) STIPO, rod. 15.06.1916., majka Ljubica Kramar, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s četnicima, 22.02.1942.

MJESTO: POKRAJČIĆI

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME
SVJETSKOM RATU

1. ANČIĆ (ANTE) PERO, rod. 06.11.1921., majka Sarafina rođena Pupić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobrana ubili su ga partizani izvan borbe, 17.01.1943., u Banovoj Jarugi.

2. KOLENDI () SREĆKO, rod. 17.05.1923., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubila gaje ruska vojska izvan borbe 30.05.1945. u Dugom Selu.

3. MATOŠEVIĆ () ANTO, rod. 16.09.1900., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Partizani su ga ubili izvan borbe 27.06.1944. u Bosanskom Brodu.

4. MATOŠEVIĆ () FRANJO, rod. 13.06.1900., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubila gaje vojska Kraljevine Jugoslavije 02.04.1940. u Ogulinu.

5. MATOŠEVIĆ (IVO) ILIJA, rod. 31.01.1904., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubile su ga ustaše izvan borbe 20.08.1943.

6. MATOŠEVIĆ (MIJO) ILIJA, rod. 31.01.1904., majka Mara rođena Mrkonjić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 07.09.1943. u Kostanjevici.

7. MATOŠEVIĆ () MATO, rod. 03.12.1918., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 20.11.1944. u Gradištu.

8. MATOŠEVIĆ (ANTO) NIKO, rod. 04.11.1915., majka Ana, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran umro od ratnih posljedica 12.12.1942. u Travniku.

9. MATOŠEVIĆ () STIPO, rod. 09.05.1908., majka Mara rođena Brkić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga partizani izvan borbe 27.04.1944. u Bosanskom Brodu.

10. MATOŠEVIĆ () NIKO, rod. 17.02.1893., majka Kata rođena Šuman, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga partizani izvan borbe 27.04.1944. u Bosanskom Brodu.

11. NIKOLIĆ (STIPO) IVO, rod. 20.03.1920., majka Kata rođena Matković, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u borbi saboljševicima 17.08.1942.

**MJESTO: PRIĆI
POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1. KLARIĆ (MARKO) ILIJA, rod. 30.01.1915. Kao partizan poginuo u borbi 21.03.1945. u Stražemanu.

**MJESTO: PUTIĆEVO
POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1. BAGARA (ANTO) ALOJZ, rod. 07.05.1922., majka Luča rođena Bodul, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao na Križnom putu u 05. mjesecu 1945.

2. BAGARA (ANTO) SLAVKO, rod. 03.10.1927., majka Luča rođena Bodul, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s partizanima u 04. mjesecu 1943. u Đakovu.

3. LEVARDA (JURO) MILIVOJ zvani MILI, rod. 13.08.1917., majka Mande, rođena Agatić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobrana ubili su ga partizani izvan borbe 1944. u Travniku.

4. TADIĆ (MATO) ŽARKO, rod. 04.03.1923., majka Kata rođena Bodul, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s partizanima 11.12.1941.

5. VOLODER () STIPO, rod. 16.08.1915., majka Ivka rođena Solomun, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila ubili su ga partizani izvan borbe 25.10.1944. u Dolcu.

**MJESTO: RADONJIĆI
POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1. KAFADAR (PERO) ANTO, rod. 30.05.1923., majka Manda rođena Topalović. Umro od ratnih posljedica 11.03.1944.

2. NEVISTIĆ () NIKO, rod. 14.06.1909., majka Manda rođena Kozina, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga partizani izvan borbe 25.12.1944. u Radonjićima.

**MJESTO: RIČICE
POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1. BIKIĆ (JAKO) JAKOV, rod. 23.01.1911., majka Mara Novaković, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 24.04.1944. u Virovitici.

2. CURAK () MARKO, rod. 1923., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran umro od ratnih posljedica 13.11.1944. u Zagrebu.

3. JUKIĆ (ANTO) MARIJAN, rod. 14.05.1918., majka Mara rođena Čuvak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi, 28.07.1942.

4. PERIĆ (MARKO) NIKO, rod. 06.07.1911., majka Manda rođena Dotlo, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima, 18.12.1944. u Bosanskom Novom.

5. ŠTRBAC (MARKO) FRANJO, rod. 23.04.1927., majka Mara rođena Rafadar, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil umro od ratnih posljedica 30.08.1945. u Guča Gori.

**MJESTO: POLJE "SLAVKO GAVRANČIĆ"
POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1. BILIĆ (NIKO) ANTO, rod. 08.06.1910., majka Mara, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila ubili su ga partizani izvan borbe 23.10.1944. u Dolcu.

2. BOŽIĆ () KATINKA, zvani ČELIK, rod. 04.06.1899., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik.

Kao civila ubijen je izvan borbe 04.01.1944. u Travniku.

3. DRONJIĆ () STIPO, rod. 05.04.1898., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnika vojske NDH umorili su ga partizani u zatvoru/logoru 22.10.1944. u Travniku.

4. Dr. DUJMUŠIĆ () DRAGAN, rod. 05.10.1899., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolički svećenik. Strijeljali su ga partizani izvan borbe 02.10.1943. u Tužli.

5. DUJMUŠIĆ (IVO) MIRKO, rod. 14.10.1918., majka Ljubica, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobrana ubili su ga partizani izvan borbe 1945. u Travniku.

6. DUJMUŠIĆ (IVO) ŠTEFO, rod. 14.10.1920., majka Ljubica, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobrana ubili su ga partizani izvan borbe 1945. u Travniku.

7. FRA SLIŠKOVIĆ (IVO) VIKTOR, rod. 02.10.1896., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolički svećenik. Kao svećenika ubili su ga partizani izvan borbe 16.09.1942. u Prozoru.

8. MAROŠ () JURO, rod. 03.09.1898., majka Katica Trogrić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila ubili su ga partizani izvan borbe 22.10.1944. u Polju.

**MJESTO: SLIMENA
POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1. ČELIK () DRAGUTIN, rod. 01.12.1894., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila ubile su ga vlasti FNRJ/SFRJ 1958. u Banja Luci.

2. FRAFIŠIĆ () LADISLAV, rod. 08.11.1883., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolički svećenik. Ubijen od partizana 1944. u Ovcarevu.

3. KAJIĆ () NIKO, rod. 16.12.1899., po nacionalnosti Hrvat, majka Anka rođena Dorfler, rimokatolik. Kao civila partizani su ga ubili izvan borbe 11.12.1941.

4. MIŠKOVIĆ (STIPO) MARKO, rod. 10.08.1921., majka Kata rođena Sučić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s partizanima 11.12.1941. u Lipcu.

**MJESTO: ŠKULJI
POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1. RAOS (IVAN) ANTE, poginuo kao hrvatski vojnik u borbi sa partizanima, 03.05.1945.

**MJESTO: TRAVNIK
POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1. ANDROŠEVIĆ (ANTO) BRANKA, rod. 05.04.1918., majka Manda, po nacionalnosti Hrvatica, rimokatolik. Ubile su je kao civila vlasti FNRJ/SFRJ 1946.

2. ANTUNOVIĆ (TADIJA) STEVO, rod. 29.09.1888., majka Jela rođena Antunović. Nestao 20.03.1945. u Osijeku, čine odgovornim partizane.

3. BAGARIĆ (BONO) BERISLAV, rod. 14.02.1938., majka Zora, rod. Lipski, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubijen kao civil izvan borbe od angloameričkog zrakoplovstva, 04.01.1944. u Travniku.

4. BAGARIĆ () ZORA, rod. 04.08.1911., po nacionalnosti Hrvatica, rimokatolkinja. Poginula, kao civil, izvan borbe od angloameričkog zrakoplovstva, 04.01.1944. u Travniku.

5. BARETIĆ (NIKOLA) SLAVKO, rod. 15.10.1915., majka Katica rod. Brutac, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Partizani su ga kao civila ubili izvan borbe, 22.10.1944. u Travniku.

6. BARTICIOLI () ANTO, rod. 14.12.1918., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima, 22.10.1944. u Travniku.

7. BAŠIĆ () MILAN, rod. 02.02.1922. Nestao na Križnom putu, čine odgovornim partizane.

8. BATELJ (JOSIP) AUGUST, rod. 01.03.1927., majka Kata, rođena Sojak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao na Križnom putu, 1945., čine odgovornim partizane.

9. BATELJ (JOSIP) IVICA, rod. 04.10.1918., majka Kata, rođena Šojak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobrana ubili su ga partizani izvan borbe, 22.10.1944. u Travniku.

10. BILAĆ (ILIJA) ZVONKO, rod. 03.05.1931., majka Kata rođena Dizdak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil poginuo je u borbi s partizanima, 09.12.1943. u Travniku.

11. BJEGOVIĆ (MIRKO) SRBOBRAN, rod. 1928. Kao partizan poginuo u borbi s njemačkom vojskom 25.03.1945.

12. BLAŽEVIĆ (MATO) ANTO, rod. 06.11.1921., majka Katica, rođena Matovinović, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s partizanima, 02.11.1942. na Kupresu.

13. BLAŽEVIĆ (MATO) JOSIP, zvani JOŠKO, rod. 06.07.1929., majka Katarina, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubili su ga partizani izvan borbe 1944.

14. BOŽIĆ (SREĆKO) BERISLAV zvani BERKO, rod. 12.08.1919., majka Mica rod. Rerogjević, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobrana ubili su ga partizani izvan borbe 23.10.1944. u Travniku.

15. BOŽIĆ () DRAGO, rod. 06.05.1920., majka Katinka, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubili su ga partizani izvan borbe 23.10.1944. u Travniku.

16. BOŽIĆ (RUDOLF) HRVOJE, rod. 18.12.1921., majka Lucija rođena Jurišić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao na Križnom putu 1945., čine odgovornim partizane.

17. BOŽIĆ (IVO) SREĆKO, rod. 04.06.1898., majka Lucija, rođena Bogdanović, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao umirovljenog vojnog hrvatskog časnika ubili su ga partizani izvan borbe 22.10.1944. u Travniku.

18. BOŽIĆ (JOZO) TOMISLAV, rod. 04.08.1926., majka Katinka rođena Čelik, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila ubili su ga partizani izvan borbe 28.09.1943. Bio je učenik.

19. BRKIĆ () JARISLAV, rod. 24.09.1919., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 1942.

20. ČUIĆ (STIPO) PERO, rod. 05.08.1921., majka Milka, rođena Vlahović, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubili su ga partizani izvan borbe 23.10.1944.

21. ČURČIĆ () PETAR, rod. 05.08.1921., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi sa četnicima 13.02.1943.

22. DOPART () JOSIP, rod. 10.08.1921., majka Fanika, rođena Dorfler, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao hrvatski zrakoplovac, ubijen od partizana na Križnom putu 1945.

23. DRONJIĆ (ANTO) TIGHOMIR-RUDO, rod. 15.10.1925., majka Milka, rođena Kovačević, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s četnicima 11.12.1941. u Lipcu.

24. ELČIĆ () KOŠTA, rod. 05.04.1921., po nacionalnosti Hrvat, pravoslavac. Kao ustaša "Crne legije" nestao na Križnom putu, čine odgovornim partizane.

25. PINJO () MUHAMED, rod. 1920., po nacionalnosti Hrvat, musliman. Kao ustaša ubijen izvan borbe 25.10.1944. u Poljanecu, čini odgovornim partizane.

26. GRUBIŠIĆ (MARKO) TOMISLAV, rod. 10.05.1936., majka Danica, rođena Gorjević, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil umro od ratnih posljedica 30.10.1944. u Travniku.

(nastavit će se)

ŽRTVE I ODPOR ŠESTANOVAČKOG KRAJA (II.)

(Predavanje održano na zavičajnom simpoziju 14. kolovoza 1998. u Šestanovcu. Izvadci.)

Svi pojedinci, i svi narodni slojevi koji nisu bili uvršteni u ove «zaslužničke» kategorije, postali su bezpravnom masom, kojom su boljševici gospodarili i tlačili je bez ikakve odgovornosti, odnosno, po vlastitoj moćničkoj želji, ili, potrebi viših komunističkih funkcionara.

Tako, npr. u novome socijalističkom društvu odbornik nije upravljao selom smisom demokratskog reda ili zaduženja, on je samo izvršavao naredbe partijske ćelije koja ga je, na prvom mjestu, zadužila da nadzire ponašanje svojih sugrađana, organizira otkupe, odnosno organizira vršnje pljačke po zahtjevu nadležnoga partijskog mjesta. Jednom riječu: odbornik je služio partiji, isključivo, kao denuncijant i robač.

Oni ljudi koji su odlukom partije proglašeni «neprijateljima», stavljeni su izvan svakog zakona i izvan svakoga civilizacijskog obzira. Boljševici su se, obično, na tim ljudima iživljavali i demonstrirali svoju neograničenu silu; te ljudi se je moglo u svaku dobu prebiti ili zatvoriti.

Smislom te feudalne podjele, pripadanje jednoj od tih povlašteničkih kategorija značilo je i bolji materijalni status; što je bila očita protivnost svim marksističkim idejnim teoretskim paritancima, na koje su se komunisti u svojim zaplotnjačkim poslovima opozivali.

Naime, ta kleta nomenklatura DRUŠTVENIH POVLAŠTENIKA; u kojoj su se skoro bez iznimke, opet našli oni isti izrabljivači iz staroga kraljevskog društva, tj. Srbi i Jugoslaveni po zanimanju, čije je društvo bilo sada dobro prošireno novim komunističkim paritzanskim «zaslužnicima», tiranski surovo je vladala narodom i bezobzirno i bezpravno je koristila narodne trude i narodnu imovinu.

Razlika novih povlaštenika u odnosu na izrabljivače iz «starog društva» bila je u tome, što su sada ljudi iz povlaštene NOVE KLASE, imali i podpunu vlast nad životom i smrti svojih podanika. Dakle onu istu vlast koju su ruski plemići, a kasnije crveni boljševički komesari, imali nad svojim podanicima - mužićima.

Ovako je naša domovina, pa naravno, i ovaj naš kraj, istrgnuta iz naše uljubde i bačena u mrak i bezpravje orientalnog feudalizma, u kojem je i sam ljudski život, koji je najdragocjenija vrijednost naše planete, izručen na milost i nemilost krvožednim moćnicima i degradiran na bezvrijede.

Piše:

Josip KRIVIĆ

Organizirano ljudsko društvo, u prvom redu postoji da štiti čovjeka, i da se brine o njegovim potrebama. Taj temeljni socijalni princip naše kršćanske uljubde, komunisti su isključili iz svoga «narodnog upravljanja», i izdigli su sami sebe na vrhovni princip života i smrti. Oni su uzeli sebi pravo da imenuju «neprijatelja», i onda ako isti i ne postoje, ali ga oni trebaju. Naime, odlučivali su prema potrebi: Tko je «klerofaš», tko je kulak, i tko je proletar? Obično je «klerofaš» bio onaj koji je na sazvanim zborovima šutio, ili nije dovoljno referentima pljeskao; kulak je bio trudni seljak u čijoj bi se konobi našlo uvijek pršuta i vina, a, naravno, proletar je bio kakav moćni seoski tulumāš ili lihvar, koji je mijenjao svoju zastavicu prema «suncu» koje je trenutno grijalo. Oni su na koncu odlučivali i o onome najvišem, tj. tko ima pravo na život, kome što pripada ili, tko i kada treba umrijeti?

NARODNI ODPOR

Daleko iza konca rata srbo-komunistički mediji dnevno su izvještavali o presudama i likvidaciji onih ljudi koje su tijekom rata sami u svojim izvješćima, opisivali kao umjerene, pravedne i poštene ljudi. Ta kobna izvješća, odnosno, dnevno proljevana hrvatska krv, na nas mlade je djelovala kao neodoljivi izazov, i u nama je rastao silni poriv na bunt i odpor. Napominjem da su naš veliki župan, Ante Luetić, i splitski gradonačelnik, dr. Stjepo Vukušić, brzo i bez ikakvog sudskog postupka likvidirani. Njihov potvrđeni humanizam nije im ništa pomogao. Naime, čim su partizani ušli u Split i Omiš, počeli su svoj krvari pīr masovnim umorstvom naše nacionalne elite, i nikome nije pomogla činjenica da je u ratu i kod neprijatelja glasio kao čestit čovjek i umjereni državni službenik.

Likvidacija hrvatske nacionalne élite spadala je u prvi red paklenskoga velikosrpskog plana o totalnom razaranju našega nacionalnog bića.

Tim zločinačkim likvidacijama prekinuta je prirodna veza među generacijama, što se osjeća kao teški intelektualni deficit, odnosno, velika narodna nesreća sve do danas.

U toj obezglavljenoj Hrvatskoj živio je jedan čovjek nadnaravnog značaja i odlučnosti, tj. zagrebački nadbiskup, Alojzije STEPINAC, kojemu živom komunisti nisu mogli zatvoriti usta.

Uzprkos stalnih prijetnja, fizičkih napada, ponižavanja i uhićavanja, Stepinac je kod svake moguće prigode dižao svoj glas za svoj patnički narod i za svoju proganjenu crkvu. Pod njegovim vodstvom sazvana je Hrvatska biskupska konferencija koja je rezultate svojih vijećanja priopćila u poznatom, PASTIRSKOM PISMU od 20. rujna 1945. U pismu, prorijedeni i zabrinuti biskupi, informiraju svoje vjernike o komunističkim zlodjelima nad službenicima i vjernicima hrvatske crkve.

U Pismu su nabrojene svećeničke žrtve i javno se pokazalo prstom na zločince koji su u poganskem trijumfu nezaslužene pobjede, strasno igrali svoje kletko kolo, i poput najpogubnije pošasti zatornički harali hrvatskom zemljom.

Srbo-boljševička vrhuška, kao odgovor na biskupsko Pismo, pojačava progone protiv Crkve i kao organizacije - hijerarhije i kao vjerskog učiteljstva.

Nadbiskup bude uhićen, odpušten, pa opet uhićen. Boljševički ataman, Josip Broz, nudi mu slobodu pod uvjetom da se odvoji od Rima, ili odlazak u emigraciju, ali ovaj postojani Velikan, odbija jedno i drugo. Godinu dana poslije legendarnoga Pastirskog pisma, tj. 11. listopada 1946., na jednom sudskom cirkusu u Zagrebu, boljševici osuđuju Nadbiskupa na 16 godina robije i odvode ga u lepoglavsku kaznionu.

Časno i postojano držanje našega Velikana, izazvalo je u svim slojevima i smjerovima našega naroda želju za odporom.

«Efekt Stepinac» nije mimošao ni ovaj naš uži zavičaj:

U godinama, 1946./47., na području cijele općine organizirana je tajna organizacija kao djelo odpora protiv boljševističkog terora. Udržba je nosila naziv: ORGANIZACIJA HRVATA KATO-LIKA.

Područni odbori i povjereništva djelovali su svim selima općine, a također i u graničnim selima, kao u Zagvozdu, Cisti i Lovreću. Organizacija se brzo povezala s postojećim organizacijama odpora u Splitu i Dubrovniku, kroz tu vezu i s općehrvat-

skim otporom nazvanim HOP (Hrvatski Oslobođilački Pokret).

Ja koji sam sudjelovao u toj organizaciji i fungirao u njoj kao dužnosnik, mogu reći da mi, i pod uvjetima najbrutalnijeg terora i općeg nadzora komunističke OZNE, nismo uopće imali problema pronaći prikladne ljude i ustrojiti na kršćanskim moralnim zasadama i hrvatskim nacionalnim htijenjima protukomunističku organizaciju; dok su komunisti za taj posao morali bacati ljude u jame, paliti kuće, zastrašivati, pljačkati, izazivati i podmetati da bi pronašli par ljudi, obično poznatih po nestabilnom moralu, s kojima su organizirali svoju partijsku čeliju.

Ova činjenica pokazuje kakvo je bilo ondašnje raspoloženje naroda prema novoj partizanskoj vlasti.

Kako je poznato, naša organizacija bila je proučljena, i to ne u našem kraju i našom krivnjom, nego je proučala nastala na vezi s drugim organizacijama: Tako je u zatvor pao samo dio Glavnog odbora iz Žeževice, a svi drugi pododbori i povjereništva ostali su netaknuti.

Na ovu činjenicu ja i moji prijatelji do danas smo ostali ponosni, jer kod jedne opće proučave bilo bi odvedeno na robiju preko 40 osoba jer npr. u samim Katunima bilo je najmanje 15 organiziranih rodoljuba, a u zatvoru nije nitko završio. Usput rečeno, naš odbor u Katunima predvodio je pok. Karlo Ribičić, kojemu se s ovoga mesta zahvaljujem.

Dne 16. svibnja 1947. u Zadvarju, na tjednom pazaru, organiziran je komunistički sudske cirkus na kojem je osuđeno po brzom, tzv. revolucionarnom postupku, na teške kazne, osam muškaraca i dvije žene.

Nu, i kod toga «narodnog revolucionarnog» sudovanja u Zadvarju, vidjelo se da tim postupkom, koji je pripremljen kao mjera zastrašivanja i gdje su presude trebale biti egzemplarne, nije ostvarena namjena. Naime, usprkos za tu sudska predstavu od partije dovedenih i organiziranih vikača i tulumasa, koji su bez prestanka prijetili i tražili smrt za optužene rodoljube, prostorom je ovladala «druga strana» sastavljena od djevojaka i mladića koja je gromoglasno i neustrašivo nadvladala boljševističke tulumase i tražila oslobođenje za optužene.

Na ovome procesu komunisti su izgubili pred javno demonstriranom narodnom voljom i nisu nikoga mogli objesiti kako su to zločinački planirali.

Taj antikomunistički odpor u našem kraju išao je i dalje, i u različitim se oblicima djelovalo za slobodu i za Hrvatsku. Važno je napomenuti da je iz naših sela, u doba komunističke strahaovlade osuđena 81 osoba. Od toga su dvojica, fra-

SERAFIN RAJIĆ, i DRAGAN VRDOLJAK, pogubljeni. Naš krvavi doprinos izdržanim godinama robije iznosi: 293 godine i 7 mjeseci. (Ovdje nisu ubrojeni ljudi koji su likvidirani bez ikakvog sudskega postupka, a nekoliko sam ih već prije spomenuo).

Ljudi iz našega antikomunističkog odpora, neki prigodno, a neki stalno, bili su sa mnom u dodiru dok sam djelovao u političkoj emigraciji i tako sam bio dobro opskrbljen svim informacijama, kako o zbivanjima isto tako i o ljudima, i općem političkom razvoju u našem kraju. Taj se razvoj može ovako definirati:

Ovaj naš sveti krš nije umro; pradjevovsko hrvatstvo i dalje je u grudima bujalo; djeca su većinom danju, ali neka i u noći bila krštena; svitnjaci -krijesovi su se i dalje palili, a mrtvi su se uz molitvu i miris tamjana sahranjivali, a i komunisti su preobražavali, tj. od zadrtih poklonika orijentalnih kumira i revnih sljedbenika tuđih ideologija, nastali su marljivi kruhoborci i ugojeni kapitalisti-korupcionari najprimativnijeg tipa. To je sigurno bilo ono za što su se oni uvijek i borili, i zašto su svoj narod izdavali i proganjali!

DIJASPORA

Od konca Drugog svjetskog rata Hrvatska je doživila dva masovna egzodus-a - dva iseljenička vala koji su nemilosrdno zahvatili i naš uži zavičaj.

Prvi, tj. poratni egzodus našega naroda bila je izbjeglička kolona u tragičnom svibnju 1945., u kojoj je više od pola milijuna hrvatskih državljanina, pred smrtonosnom prijetnjom krvavo nastupajućeg srbo-komunizma, krenulo na svoj povijesni i neizvjesni «križni put», tj. u smrt ili izbjeglištvo.

Desetak godina kasnije, ponovo se formira tzv. hrvatska pečalbarska kolona. Doduše, ovaj put se odlazi vlakovima, ali narav selidbe i njezine posljedice za narodnu zajednicu, jednake su onima iz, 1945. godine. Naime, 1945., ljudi su odlažili tražeći spas u inozemstvu od ubojnih ruskih kačuša, britanskih pikavaca, američkih bombardera i pogane velikosrpske mržnje, a i ovaj drugi pečalbarski zbjeg nastupio je kao proračunata posljedica velikosrpske imperialističke politike, koja je sustavno uništila gospodarsku životnu osnovu ogromne većine hrvatskog naroda. Siromaštvo se gonilo ljudi u svijet; tako su se smisljeno razrazala drevna ognjišta, da bi se na njih ili oko njih brzo naseljavao opasni tuđi elemenat.

Kroz ova masovna bježanja nastala je velika hrvatska dijaspora, tako da se danas, bez preveličavanja, može govoriti

o trećini našeg naroda koji živi razasut po svijetu.

Da je dijaspora ostala vjerna rođenoj grudi pokazalo je njezino rodoljubno držanje, ne samo u doba zadnjega oslobođiteljskog rata nego i davno prije oslobođenja. Dijaspora je bila onaj dio hrvatskog naroda koji je pružao organizirani i otvoreni odpor neprijatelju. Ona je, bez sumnje, kroz pet punih desetljeća značila i fungirala kao glavni stožer nacionalnog odpora i državotvorne borbe.

U nesretnom, skoro neodgovornom političkom razvoju poslije uspješnoga oslobođiteljskog rata, prestalo se njegovati nacionalnu solidarnost kao najviše dobro, kao vrhovni princip i prvi uvjet uspješnog zajedništva, i cijelo društvo očito srlja prema bezplodnom asocijalnom sukobu interesa. Tako se prestalo njegovati i odnos domovina-dijaspora, iako je baš ih toga pozitivnog odnosa ostvarena i hrvatska država, a i pomoći njega se može lagano konstruirati i uspješna budućnost.

Povratak diaspore u domovinu, nije samo gospodarski i demografski interes našega naroda, nego bi to bilo obogaćenje naše narodne zajednice.

Ja će navesti jedan mali primjer koji nam jasno govori kakvo se hrvatsko blago nalazi u inozemstvu. Naime, iz ove naše male Žeževice koja je usput rečeno, praktično opustošena od sunca i pečalbarenja, u Njemačkoj, trenutno, na visokim školama studira 13 naše djece. Osim toga, ja nisam našao nijedno naše dijete koje živi u Njemačkoj ili bilo kojoj drugoj europskoj državi da nema svršenu neku srednju stručnu ili zanatsku naobrazbu. Mnogi narodi po svijetu plaćaju teškim devizama školovanja svoje mladeži u naprednim industrijskim zemljama, jer im je tako školovanje podmladak nužan za upravljanje javnim poslovima i za unaprjeđenje narodnog gospodarstva, a školovanje ove naše djece, našu državu ne košta ni lipe, jer su se zato pobrinuli brižni roditelji.

Jedan od primarnih kratkoročnih ciljeva naše politike treba biti vraćanje te djece u domovinu, jer će od njihove naobrazbe profitirati, ne samo njihovi kolege ili vršnjaci na radnom mjestu nego, bez sumnje, i cijeli nacionalni korpus.

A i ta povratnička mladež će profitirati ako je domovina prihvati, jer naša djeca neće biti zabilježena kao stranci ili polastranci u tuđim zemljama, a osobito sada kada cijeli svijet ponovo zapljuškuju snažni valovi nacionalnog egoizma i opasne netolerancije koja prijeti strancima poznatim fašističkim terorom. •

Uspomene Stefa Dolenca (IV.)

TROJICA VEĆ ČINE PROTUDRŽAVNU ORGANIZACIJU!

Tapkajući po mraku došao sam do nekog željeznog kreveta, na kojem je bila samo slamarica i na koji sam se sa zadovoljstvom uvalio. Za nevjerovati je, ali je istinito, nisam osjećao glad ni žđ, a nitko me, na koncu, nije ni pitao nešto u svezi s tim.

Strašno me je proganjala pomisao, zbog čega sve ovo i što će reći moji roditelji i kako će njima biti kada doznaju što se sa mnom događa. Nisam dugo tako na tom ležaju razmišljaо, kad li se otvore vrata na kojima se pojavi neka odurna "faca". Na njoj nisam uspiо odgonetnuti ni koji čin nosi, kad ona drenke na mene: "Izlazi!", te me gurajući ispred sebe i opet dovede pred onu istu dvojicu mojih već poznatih oficira. Moram prozнати da su ta dvojica u mojim očima bili fer, jer su se dosta kulturno i dobro ophodili prema meni, a posebno mije bilo drago, što me nisu ništa cijelim putem zapitkivali, te sam tako mogao biti prepričan sam sebi i svojim bezbrojnim pitanjima: "Zašto, zbog čega it.d."

Kolikogod sam vrtio moj životni film po glavi, uvijek sam dolazio do istog zaključka. Nikomu nisam učinio ništa nažao, nikoga nisam opljačkao, ne daj Bože ubio, a ako sam imao drugačije mišljenje o Jugoslaviji, to je moja osobna stvar.

U razgovorima koje sam vodio sa Stjepanom Šarampovcem, Ivanom Ljubićem, Ignacom Grahovcem i mnogim drugima, normalno je da se nismo baš prijateljski izražavali o novoj komunističkoj vlasti, a da smo u ono vrijeme 1945. i 1946. bili mnogi od nas u stanju i nešto drugo poduzeti, točno je. Ali, jedno je namjera ili želja, a drugo su činjenice. Koliko je samo momaka u Novigradu poslije rata bilo maltretirano i pretučeno? Jedan od njih je i Stanko Gregur (danas živ), kojega su ispred crkve domaći aktivisti na smrt pretukli. I danas ih imajoš među živima, ali njima smo mi kao kršćani oprostili sve, znajući daje oproštenje za njih najveća kazna. Teško se njima i danas susresti s tim nekadanim strašnim "ustašama", a koji ih ne mrze, već ih iz sažaljenja čak i pozdravljaju.

U Kruševcu

Nisam siguran, ima li ljudskog bića, bez obzira bio vjernik ili bezbožac, koji nije osjetio za učinjeno zlo grižnju savjesti. Cijeli život živjeti u saznanju da si nevinjor osobi nanio zlo, a ta ti osoba čak i oprosti, onda sa

Piše:

Stjepan DOLENEC

tom hipotekom na leđima normalno živjeti je jako teško.

I ponovno neupadljivo i mimo koračajući između mojih vjernih pratilaca, stigli smo ponovno na beogradsku željezničku postaju. Kamo sad, za ime Božje, motalo mi se po glavi. Ulazeći u "voz" nisam uspio vidjeti nijednu oznaku za pravac vožnje, i opet smo se smjestili ujeden poseban odjeljak na čijim je vratima pisalo: "Rezervisano za pratnju voza". Po svemu sudeći, ti su kupeći bili i namijenjeni za ovakove slučajeve.

Situacija ista kao i do sada. Ja na jednoj, a šutljivi pratitelji na drugoj strani odjeljka. Najteže mi je bilo to, što su oni dosta pušili, a i ja sam bio pušač, no odbivši još u Bjelovaru ponuđenu mi cigaretu, rekao sam da sam ne-pušač i sada nisam htio mijenjati svoj stav. Svi pušači vrlo dobro znaju kako je biti pušač bez cigareta, a pogotovo meni onda u onoj situaciji u kojoj sam se zatekao. Ali bio sam i ostao dosljedan u svojoj odluci. Jedno mi ni danas nije jasno: da u toj nevolji nisam osjećao nikakovu glad, već sam samo prevrtao razne misli po mojoj glavi. U tom košmaru nisam ni primijetio da stojimo na nekoj dosta velikoj stanici, u Stalaču.

No, krenuli smo i opet dalje u meni nepoznatom smjeru, da bi se zaustavili konačno u Kruševcu, i na moje čuđenje tu smo sišli s vlaka. Što ja imam s tom nekadanjom prijestolnicom Kruševačke republike i knezom Lazarom, i što ću ja uopće u Srbiji, razmišljaо sam, hodajući i opet kao i prije sa svojim pratiteljima. Ubrzo smo stigli do jedne zgrade, na kojoj su svi prozori u prizemlju bili obojeni bijelom bojom. U prizemlju te zgrade me neki vodnik preuzeo od mojih pratilaca i gurnuo u jednu sobu desno od stuba, koje su vodile na kat. Soba je bila dosta prostrana i njoj se u jednom kutu nalazio samo jedan željezni krevet prekriven nekom dekom.

Nisam još ni bio svjestan što reći o toj sobi, kad se na vratima pojavi isti onaj dežurni i priopćeni mi suhoparnim glasom, da ukoliko moram obaviti fizioloških potreba, neka samo lupnem po vratima, a da na krevet ni u kom slučaju ne smijem sjesti ni leći, dok ne dođe vrijeme za spavanje. Nije bilo potrebe za lupkanjem, ali želudac se počeo

učestalo buniti, nastupila je glad. Od uhićenja u toku ta dva minula dana i noći, nitko mi nije dao ništa za jesti, ali sada sam se iskreno rečeno, uistinu nadao, da ću ipak nešto dobiti zajelo. Nije mi preostalo drugo, već s rukama na leđima šetati sjedne strane sobe na drugu, te ni sam ne znam po koji puta se upitati: "Što ću ja u Kruševcu?"

Iz tog razmišljanja trgnulo me škljocanje ključa u bravi na vratima, a na kojima se pojavio onaj dežurni i jedan vojnik. Isti vojnik mi je pružio aluminijsku žlicu, staru nje-mačku porciju, ali dopola punu neke guste smjese i komadić kruha. Nisam se držao upozorenja što se kreveta tiče, već sam sjeo na njegov rub, i u tili čas su još topla raskuhana tjestenina i onaj komadić kruha, nestali u mojim pohlepnim ustima. Sad sam se osjećao već puno bolje, a jako značiteljan, da vidim tko se to stalno šeće po predvorju i hoda po stepenicama gore dolje, otkrio sam na dnu vrata malu rupu, koja mi je ipak omogućavala da vidim one koji prolaze predvorjem, ali nažalost samo do koljena. Mogao sam samo vidjeti jesu li u čizmama ili vojničkim cokulama.

Primijetio sam da se oni s cokulama (cipelama vojničkim), nekako čudno kreću, kao da vuku noge za sobom. Normalno, nisam još onda znao, da nemaju vezice na cipelama, a ja sam imao vojničke čizme, pa sam tu blagodat hodanja bez vezica, izbjegao. Sve moje osobne stvari su mi oduzete još u Bjelovaru, kao sat, nalivpero, češalj i sli., a jedino sam mogao zadržati džepni rupčić.

Tko su ti vojnici koji tako čudno hodaju bez vezica na cipelama, a u pratnji vojnika koji ih slijedi u normalnim cokulama, nisam mogao odgonetnuti. Pala je i noć i navratima se pojavi opet dežurni i u zamjenu za moju porciju, dade mi drugu. U njoj je bila neka juha.

Nakon obilne večere nastavio sam šetanje po sobi, ni sam ne znajući odrediti koliko je vremena proteklo od večere. Pojavio se opet na vratima drugi neki vodnik, rekavši mi da mogu sada leći. Skinuvši sa sebe "šinjel" i čizme, onako u odijelu ispružio sam se koliko sam dug, na slamaricu, u kojoj je bilo jako malo slame. Kao dodatni pokrivač, osim onoga "ćebeta", upotrijebio sam i svoj "šinjel". No sanje teško dolazio, jer me je strahovito nervirala žarulja koja je visjela sa stropom, a gorjela je danju i noću. Premda nije davala neko jako svjetlo, mene je smetala i dugo nisam mogao zaspati.

Inicijali urezani u kovinu

Ne znajući koliko sam dugo spavao, trgnuo me reski glas dežurnoga: "Diž se!". Obuo sam čizme, pokrio "čebetom" onu jednu slamaricu i pokušao se malo tje-lovežbom ugrijati, kad opet dežurni otvoriti vrata i naredi mi da izadem. Kad sam izišao u hodnik, naredeno mi je da se ispred njega krećem dalje hodnikom sve do WC-a, da obavim nuždu ako moram, te opet natrag u sobu. A što sada? Hladno je i ja sam oštrim tempom počeo šetnju, ovaj puta uokrug po sobi, kad me opet prekine otvaranje vrata, kroz koja mi je sada spuštena na pod porcija s crnom tekućinom, a moju prijašnju porciju je uzeo vojnik. Brzo sam popio tu nazovi crnu kavu, ali sam na toj jako slupanoj nje-maćkoj porciji zapazio izgrevene razne inicijale, a i brojke. U oči mi je upao jedan datum: 3. XI. 50. i pored toga slova S.Š.

Kao da me je ošinuo grom iz vedra neba, sjevnula mi je u glavi pomisao da se to radi o Stjepanu Šarampovcu, te da je on još 3. XI. 1950. uhićen. Sada sam s još većom znatiteljom i pozornošću ogledavao tu, može se slobodno reći potpuno išaranu porciju, da bih otkrio na različitim mjestima I. F. 12. XI., I. G. 13. XI. i I. LJ. 18. XI.

Nije bilo dvojbe da se u zgradi sa mnom nalaze, osim Stjepana Šarampovca, još i Ivan Furdek, Ignac Grahovac i Ivan Ljubić. Svi moji nekadani supatnici s Križnog puta. Želja mi je bila da i ja na isti način pošaljem poruku, ali čime je upisati? Prevrnuo sam slamaricu, pregledao detaljno krevet, ali ni-sam našao ništa. Šetajući nervozno, jadan i nemoćan po sobi, pogled mi se zaustavi na kutnoj letvi na podu. Najednom sam mjestu našao jedan savinuti, ne do kraja zabijeni čavao, a dalje je išlo sve kao po loju namazano. Uz pomoć žlice i mukotrpnoj okretanja tog čavla, uspio sam ga izvući, te sav sretan ispisao sam na porciji 5. XII .50. S tom alatkom uspio sam na prozoru skinuti sa stakla u jednom kutu tek malo bijele uljane boje, a to mi je puno značilo, jer sam vidio barem kretanje ljudi po ulici.

Jedne noći upala su u moju sobu dvojica naoružanih vojnika, naredivši mi da se brzo obujem. Nakon toga mi svezali otraga ruke na ledima i odveli me u jednu sobu na katu, potpuno mračnu. Stajao sam tako i odjednom se upali neki reflektor, uperen meni u lice, a koji je bio postavljen vjerojatno na stolu ispred mene, ali nisam nikoga ni čuo ni video u sobi. Osjetio sam neko šuškanje oko sebe, netko se tuda vrzmao i odjedanput začujem drečavi glas "nevidljivoga": "Go-vori!" O čemu?-zapitah. "O svemu što znaš od rođenja, pa do danas!" - glasio je odgovor.

Malo se zamisljam, pa onda počem sa svojom pričom.-Kada i gdje sam se rodio, u kakvoj obitelji, u koju sam školu polazio, tko su mi bili učitelji i nastavnici, o mojim

kolegama i o svemu što mi je palo na pamet. Nakon duljeg vremena, oslobodili su mi ruke, dopustili mi da sjednem na neki niski stolac bez naslona i ponudili mi čak i vode, jer mi se grlo bilo potpuno osušilo od silnoga pričanja. Koliko dugo je trajalo to moje iznošenje, ne znam, ali se sjećam da sam došao negdje do jeseni 1943., kada su parti-zani prvi puta došli u Novigrad.

Trojica jednak organizacija!

"Dosta za ovaj puta i vodite ga", čuo sam glas, a koji mi se činio drugačiji, od onoga koji mi je naredio da pričam. Za vrijeme toga mojega ispovijedanja, da ga tako nazovem, primijetio sam da se za stolom netko izmjenjuje, a i oko mene se stalno netko vrzmao, ali od onoga opakog svjetla uperenog mi u oči, nisam ništa vidio i jedva sam se snašao hoda-jući hodnikom, natrag u svoju sobu.

Život se i opet idućih nekoliko dana odvijao po ustaljenom, kao i prije, a meni se stalno vrzmalio po glavi što su oni htjeli znati i doznati iz onoga mojeg opširnog izlaganja onu noć. Za cijelo vrijeme mojeg ispo-vijedanja, nitko mi od prisutnih nije postavio niti jedno pitanje. Nitko me više nigdje ne poziva, niti pita za mene. No i tome je došao ubrzo kraj.

Sve se odigralo po istom scenariju i u gluho doba noći, ali ovoga puta s novim naredbenjem: "Ponovi sve što si nam zadnji put ispričao!" I opet sam ja počeo svoju priču, aje li ona bila baš istovjetna s onom od prije nekoliko dana, ne znam. Vjerujem da nije, ali ovoga puta su mi bila postavljana i neka pitanja, među ostalima i upit: "Pozna-ješ li ti Martina Sučevića?" Znam za obitelj Sučević, znam i gdje im je kuća, ali ponasob ih ne poznajem, glasio je odgovor. "Kako ne poznajes, a držao si staroga Martina za kosu, kada ga je Stjepan Šarampovec klapio?" - zaurla jedan od nevidljivih. Bio sam osupnut i šokiran i jednostavno nisam mogao doći do riječi, no nekoliko šamara i udaraca u rebra, me vratilo u zbilju i ja sam samo odgovorio: "Čista laž, jer S. Š. i ja smo u to vrijeme bili u Koprivnici, a o nekom Martinu S. uistinu pojma nemam, a niti ga osobno poznajem."

Više nije bilo nikakovih pitanja o do-tičnome S. M., ali su na red došli mnogi drugi poznanici. Što si dogovarao sa Stan-kom Gregurom? Ništa, odgovorih, iako sam Stanka dobro poznavao, jer je bio u Bobanovoj "Crnoj legiji", sudionik Križnoga puta, a dobio jednom i grdnih batina od domaćih ak-tivista u našem mjestu. S njim sam normalno kao i s mnogim drugima razgovarao o svemu što se tada zbivalo, ali nismo ništa do-govarali. U tim idućim noćnim saslušavan-jima, dolazilo je često do velikih nespor-a-zuma u vezi pojedinih prezimena.

Većina mještana u Novigradu Po-dravskom je imala nadimke, po kojima se znalo o kome je riječ. Na saslušanju sam uporno ponavljao da ne poznajem Ivana Ljubica, već Ivana Posavčevoga, ili recimo ne Ivana Radotića, već Ivana Mikulaša i.t.d. Nadalje, između ostalog, na teret mi je stavljeno, da sam prilikom jedne veselice, a gdje sam i ja bio kao oblubljen nogometni svirač na harmonici, a koja se zbila prilikom kolinja u milicijskoj postaji, došao s jedinom namjerom, da uočim gdje stoji oružje, pa da ga u datom momentu s ostalim članovima organizacije pokupimo i stupimo u oružanu borbu protiv postojećega društvenog uređenja.

Nije mi nikako išlo u glavu, da se na svaki način od tih istražitelja želi mene okriviti, da sam član neke tajne ustaško-klerikalne organizacije. Nisam nikada za-nijekao da sam sa S. Š., I. LJ., I. G. i nekim drugima razgovarao o svemu i svačemu, te da nisam volio komunistički režim, pa sam tako raspoložen i pisao parole 1945. po selu i uvijek sam gajio nadu, da će sve ovo ipak propasti i vratiti se opet "naši", ali da drugo nisam ništa konkretno radio protiv postojeće vlasti. Nisam mogao ni sanjati da je u međuvremenu pohapšeno puno mojih znanaca, a i neki koje nisam nikada vidio u životu. Osim toga izvršena je i premetačina u kući mojih roditelja, gdje je pronađen na tavanu jedan revolver "Gaser", kao i željezni dijelovi puške s tri metka, ali to je bilo neispravno, jer nisam uspio prije vojske naći povjerljivog puškara da mi to sposobi. To oružje je našla u potoku koji je tekao kraj našega dvorišta, moja mama, prilikom pranja rublja. Ja sam to uzeo, zlu ne trebalo, ni ne sanjavući, da će to biti opasan materijalni dokaz danas sutra.

Nadalje je nađena i jedna bilježnica, vlasništvo S.Š. koji mi ju je dao prije od-laska 1948 u vojsku, a gdje su bile napisane razne domoljubne pjesmice, koje je on sam poslije rata napisao. Također mi je stavljeno na teret, da sam išao zajedno sa S. Š. u posjet našem nekadanjem vodi Križarskog brat-stva, Stjepanu Seličancu u Kotoribu. Naime po rječima istražitelja, mi smo išli na dogovor, što dalje činiti, t.j. pošto je on bio stariji, trebao nam je njegov savjet za daljnje akcije. Zaključak istražitelj aje bio: "Čuj, bre.nismo mi tako naivni kako ti misliš! Ukoliko ste samo vas dvojica razgovarali, onda ste isto-mišljenici, a ukoliko je i treći prisutan, to je organizacija, iako nije trebalo voditi nikakav pismeni 'delovodni protokol'! Iz svegajejasno, da ste osnovali neprijateljsku organizaciju, a koja je imala cilj - rušenje države".

(nastavit će se)

Uznički doživljaji: Časna partiskska «reč»

Bilo je to ljeto Gospodnjeg 1950., nekako valjda koncem rujna kada sam već po tko zna koji put doveden iz celije na «isledenje» kod majora Udbe u nekom zagrebačkom zatvoru (A kako bih znao gdje sam kad su me dovodili u taj zatvor sigurno 10 puta «Maricom» i stalno neke uhičenike dovodili i izvodili iz malih celija u autu, i tako onda mene istovarili).

Kao obično, udbaško «isledenje» vršilo se obično noću da bi se lakše uhičenik «terorisa». Već se je izmijenjalo nekih osam istražitelja za ova dva mjeseca, i svaki bi mi novi istražitelj počeo riječima: «Ove do sada vaše izjave ne vrijede ništa, pa čemo ih pokidati i sad čemo Jovo ponovo i to sve onako na tanane od dana rođenja pa do sad i ove stare izjave evo pocijepati čemo. Uzeo bi smotak nekih pisanih listova ili kopije, pa bi pokidao i bacio u koš. Oni su bili ludi ako su mislili da će me na taj trik uloviti i nešto da ču drugo izjaviti. Jer ja sam se uvjerio da njih nekoliko sjednu za stol i jedan čita, a ostali čitaju one druge izjave koje sam prije davao raznim istražiteljima, pa onda kontroliraju imu li negdje neka «dlaka» u jajetu, pa da opet počnu ponovno.

Onda nije bilo kao sada, da si mogao imati odyjetnika, za mene nije nitko znao 8 mjeseci dok nisam već osuđen stigao u KPD Zenicu.

Tako jednoga dana neki istražitelj, čini mi se da se zvao Sekulić, major Udbe u Zagrebu, (jer bi se nekada tako odazvao na slučajni telefonski poziv za vrijeme «isledenja»). Bio je to već možda deseti dan. Već smo se dobro upoznali i razgovarali ponekad o sasvim drugim stvarima.

Tako mi on jednog dana postavi pitanje:

«Dobro, Bakula, de mi reci iskreno, zašto si ti protiv našeg naroda i partije, a? De, slobodno reci.»

Ja u sebi mislim, eh, kada bih ja tebi rekao iskreno svoje mišljenje, tko zna što bi bilo od mene, jer od takvih krvnika sväšta se čovjek more nadati. I kada ja nikako nisam htio pristati istinu mu reći, a s raznim izgovorima i mojim krivinama, nije bio zadovoljan. Onda pogleda u otvorena vrata susjedne sobe, gdje su se čuli vjerojatno spremni batinaši. Malo mi se naže preko stola pa mi reče:

«Slušaj, Bakula, dajem ti časnu partisksku da ti se neće ništa dogoditi. Slobodno mi reci! Ne boj se, kada sam ti dao

Piše:

Zdenko BAKULA

časnu partisksku riječ, onda mi trebaš vjerovati, a?»

Dabome da ja nisam u lopovsku časnu riječ ništa vjerovao, ali on je i dalje navaljivao, jer kaže da ga kao oficira Udbe, i kao čovjeka partije interesira to pitanje tj. zašto su toliki ljudi ipak protiv vlasti, iako je, kako kaže, sav narod uz Tita i partiju.

I meni je već dodijalo njegovo navaljivanje 20 minuta da mu odgovorim na to za njega važno pitanje. I ja se konačno okuraži pa mu rečem:

«ZA MENE JE SKORO SVAKI PARTIJAC LUĐAK ILI LOPINA, PREVARANT.»

Ja ga gledam kako će reagirati, opazim mu na licu jaki trzaj obraza i naglo se uozbilji i onda mi samo reče:

«I tako znači Bakula a? Mi srni Tito i partija za tebe lopine a? I prevaranti ili, kako ono reče, luđaci, a?»

Lagano se podiže od stola, ode kod prozora, malo gleda nekuda daleko, vidim da se je zamislio, i tko će znati, što je u tom trenutku prolazilo kroz njegovu glavu, počeo je hodati po sobi, vidim da je jako uzbuden.

Tada i ja pomislih konačno što sam mu ipak rekao istinu, jer sam trebao znati da takvi tipovi ne vole istinu čuti. Iako je dao partisksku riječ, to lopovima ništa ne znači. Ali tada me je trgao njegov nagli zaokret i jaki udarac u lice tako da sam odmah pao sa stolice i osjetio krv i jedan izbijen zub u ustima. Uto u sobu utrčaše dva udbaša i gledaju me na zemlji krvava. I jedan brzo reče njemu, prišavši meni da me počnu tući: «A je li te napao a?». Čujem kako im on kaže: «Ne, ne» i pokaza im rukom da idu nazad u svoju sobu, što oni i učiniše. Onda on priđe meni bliže i gleda me. Ja pomislih, sad će me nastaviti dalje tući, ali on reče da se dignem. Pokaza mi rukom ormar s vodom da se operem. Ja izvadih iz usta moj izbijen zub, gledam ga, pa pogledam u njega, on ne reče ništa. Ja se malo oprah od krvi i mislim u sebi, eto, to je ta časna partiskska. Zatvorih vodu, obrisah se rukavima i povratih se mom stolu. On mi pokaza da podignem svoju stolicu s poda i da sjednem, uto i on sjede, nervozno prevrće one papire, a onda podboči ruke na stol pa me netremice gleda. Vidim, nešto bi mi rekao, a onda po-

gleda u onu sobu, opet ustade, zalupi vrata, pa opet sjede i opet me gleda šuteći.

A onda poče odmahivati glavom, gledajući me, pa će mi konačno:

Slušaj, Bakula, eto čuvaj taj zub, i ubuduće kada bi nešto slično nekome rekao, pipni se za taj zub i tamu gdje je taj zub bio.»

«I to je ta vaša časna riječ, a?» rečem ja.

«Zaveži i slušaj što će ti, Bakula, sada reći kao čovjek čovjeku.» A onda pogleda u ona vrata, pa se nagnе bliže preko stola.

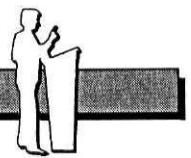
«Da, jesam, prekršio sam moju riječ radi tebe. Upamti, Bakula, ovo ti je sad dobra opomena jer da si ovo rekao pred kime drugim, ti ne bi ujutro osvanuo živ. Ja sam eto prešao preko toga. (Ja pomislih u sebi, znači i sam znaš da sam u pravu i da je tako, ali ne smiješ ni sam priznati, jer je i sam u toj državi lopova i luđaka, ali sad je dogurao do velikog čina i na dobrim jaslama zašto da bi se morao vratiti opet možda ovcama i poljoprivrednim poslovima. Bolje je i dalje ovako živjeti i lagati sebi i drugome.) Ali te opet upozoravam da o ovome više nikada nikome ništa ne govorиш. Jesi li me razumio?» Ja klimnu glavom i rekoh dajesam.

On pokupi svoje papire, pogleda me i reče da je za danas dosta. Pritisnu dugme, dode stražar i on mu reče da me vodi. Stražar me gleda i moj otekli obraz, ali ne reče ništa jer niti smije, niti mu je to što novoga, siguran sam daje on video još gorih stvari.

I tako ja, kao tvrdoglav Bošnjo, ostao sam kod tog svoga mišljenja i to mi je bila svjeća vodilja kroz cijelu moju robiju i poslije u životu nisam se nikada dao pokolebiti. I s tvrdom vjerom u Boga nado sam se da će ipak pravda pobijediti, a komunizam i njegova lopovska banda da će konačno propasti. I, eto, sada nakon mogih 11 godina robije, progona, mučenja i batina, 30 godina mukotrpнog emigrantskog života i progona i terora Udbe koja je žarila i palila ubijajući neke od nas emigranata, doživljavam konačno pad komunizma i pobedu mojih tvrdih ideała tj. borbe za BOGA I HRVATSKU.

Ovo napisah još evo uvijek u emigraciji 25. kolovoza ljeta Gospodnjeg 1990.

.

Moj križni put (I.)

Svaka od mnogobrojnih kolona koja je u svibnju 1945. sa slovensko-austrijske granice krenula na svoj Križni put kretala se je različitim pravcima i na svom putu doživljavala različite neugodnosti. Ovisilo je to kako od nacionalnosti zarobljenika tako i od samih sprovodnika, te, svakako, od područja kojima se je kolona kretala. Konkretno, u mom slučaju, kada sam sa svojom kolonom prolazio područjima koja su naseljena Hrvatima, stanovnici su na nas bacali komade kruha, dok nas je, isto tako, srpsko stanovništvo gađalo kamenicama i ciglama.

Kretao sam s vojnicima iz svoje Druge bojne Prvog gorskog zdruga, koja je brojala oko tristo do tristopedeset vojnika, a u koloni koja je ukupno brojala, kako je to bilo uobičajeno, oko dvije tisuće zarobljenika. Premda se je, nakon toliko vremena, teško sjetiti svih pojedinosti, ipak ēu ovdje, u kratkim crtama opisati put svoje kolone i pokušati dočarati atmosferu tih kaotičnih i krvavih dana s kraja drugog svjetskog rata.

Postrojba čiji sam bio pripadnik, Druga bojna Prvog gorskog zdruga, 25. je travnja 1945. po zapovijedi došla u Bosansku Gradišku sa zadatkom da četnici, koji su se povlačili iz Crne Gore i u to vrijeme bili utaboreni na ušću Vrbasa u Savu, zaprijeći put prema Hrvatskoj. Nu, nešto kasnije stigla nam je zapovijed da ih propustimo da preko mosta na Savi prijeđu u Hrvatsku i nastave put prema Sloveniji i dalje prema slovensko-austrijskoj granici.

Već 2. svibnja moja Bojna upućena je u Garešnicu pokušati zadržati crtu obrane koja se neprestano pomicala. Partizani su, naime, iz smjera Daruvara nadirali prema Zagrebu. Žestoke borbe trajale su oko dva dana, a već 5. svibnja dobili smo zapovijed za povlačenje prema Zagrebu. Kretali smo se po brdima i šumama uglavnom noću, dok smo danju bili u rovovima, nastojeći zadržati nadiranje partizana.

9. svibnja oko šest sati ujutro stigli smo u maksimirsku šumu u Zagrebu, te se tu odmorili do šest sati navečer kada je stigla zapovijed o dalnjem povlačenju na Zapad kroz Ilicu. Nu, uskoro smo ustavili da nam je kroz sami grad povlačenje onemogućeno, jer su ga partizani bili već zauzeli, pa je ubrzo promijenjen smjer, te smo se povlačili preko Mirogoja, podslje-

Piše:

Ante SABLJO

menskom zonom. Oko četiri sata izjutra izbili smo na prometnicu Zagreb - Zidani Most na kojoj smo se nakon pet-šest kilometara pješačenja, uz raspoređene straže nakratko odmorili.

Put smo uskoro nastavili preko Zidanog Mosta. Partizani su već bili zauzeli okolna brda, pa je svako malo dolazilo do otvorenih, većih ili manjih, sukoba. Uz veliki oprez kretali smo se izuzetno sporo, te 12. svibnja stigli do Celja kroz koje smo prošli danju. U samom gradu bilo je veliko mnoštvo različite vojske, ali, na naše čuđenje, partizani nisu ni na koga otvarali vatru. Jednostavno su sve mirno promatrati i propuštali nepregledne kolone vojnika koji su već tada, nakon višednevног, nimalo lakog i bezopasnog, povlačenja bili umorni i iscrpljeni, a dezorijentiranost i izgubljenost zbog nepredvidivosti onoga što ih je čekalo, samo je još više pojačala taj dojam.

Nakon prolaska kroz Celje, stigli smo do Dravograda pored kojeg smo se odmarići cijelu noć, a ujutro oko osam sati ponovno je zapovјeden pokret. Oko samog Dravograda nije bilo borbi, vjerojatno zbog velikog broja vojnika, iako su partizani bili svuda oko nas.

Nakon još jedne noći odmora, a zapravo noći košmara zbog crnih slutnji koje su nas obuzimale, a bile su uzrokovanе nepovoljnim razvojem događaja i nepredvidivosti našeg daljnog putovanja, slijedio je još jedan dan naporna povlačenja, nakon kojeg smo, 14. svibnja oko 22.00 sata, stigli na Bleiburško polje na kojemu smo zatekli veliko mnoštvo vojske. Iza nas, budуći da smo bili svojevrsna odstupnica, znatnije skupine vojnika nisu više pristizale.

Ujutro 15. svibnja među vojskom je nastupilo veliko komešanje. Svaki od vojnika pokušavao je pronaći nekog bliskog: rođaka, prijatelja, susjeda..., nekoga komu bi u to vrijeme iznevjerjenih očekivanja mogao bezrezervno vjerovati. A čovjek kojemu vjerujete i za kojeg znate da vas neće iznevjeriti u takvim je trenutcima od neprocjenjive važnosti, zapravo, jedini oslonac u naopaku vremenu. Kroz mnoštvo se je pronjela vijest da naše za-

slanstvo pregovara s Englezima i partizanima. U jednom trenutku časnici iz svojih postrojbi otišli su na sastanak s izaslancima. Kad su se vratili izvjestili su vojnike daje rat završen, da jednostavno, tek tako, trebamo baciti oružje te krenuti prema mariborskom kolodvoru i odatle svojim kućama.

Ovakva zapovijed, a i sve što joj je od povlačenja do trenutka njenog izricanja prethodilo, odjednom je od vojnika, crvstih i odanih, koji su preturili rat preko glave i koji su bili spremni ginuti za slobodu svoje domovine, načinila smušenjake, nesigurne i nepovjerljive, osobe od svih ostavljeњe. Mnogi su jadikovali, jer su bili razočarani postupcima Engleza koji se nikako nisu slagali s onim što nam je govoreno i obećavano, i jer su s razlogom sumnjali u odjednom otkrivenu dobrotu partizana. Mnogi su pokušavali pobjeći (neki u tome i uspijevali), još dok im je oružje u rukama. Nu, tamo negdje iz polja do nas je svako malo dopirala pucnjava iz pješačkog naoružanja. Nismo znali što se događa, ali pucnjava koju smo slušali u samom je začetku gušila svaku pomisao na bijeg.

Časnici su pristupali svaki svojoj postrojbi i odvodili je na mjesta gdje se odlagalo oružje i oprema koju su vojnici imali kod sebe. Nakon odlaganja oružja postrojbe su se ponovno postrojavale, a partizanski stražari - sprovodnici zauzimali su svoja mjesta s jedne i s druge strane kolone. Kada bi se u jednoj koloni skupilo dvije do tri tisuće zarobljenika, ona bi u pratnji sprovodnika krenula. Moja kolona krenula je s Bleiburškog polja oko 14.00 sat 15. svibnja. Kretali smo se niz Dravu, prema Mariboru. Oko 23.00 sata utjerani smo u neku njivu pored Drave na kojoj smo prenoćili. Stražara je bilo jako puno i oni su tijekom cijele noći vršljali među zarobljenicima i oduzimali im vrijednije stvari, a ni batina, dakako, nismo bili pošteđeni.

16. svibnja ujutro nastavili smo put niz Dravu prema Mariboru. Pješačili smo cijeli dan, a ništa nismo dobili za jesti. Tko je u torbici ili u ruksaku za stvari uspio sačuvati nešto hrane, bio je spašen. Oko četiri kilometra prije Maribora sačekali su nas partizani koji su jašili na konjima. Oni su preuzezeli kolonu i odmah zapovjedili trčeći korak, potom normalni, pa opet trčeći i tako naizmjence do Maribora. Da-

kako, kako bismo izdržali taj ubitačni ritam, morali smo pobacati sve sa sebe: ruk-sak, deku, vojničku kabanicu, šitorski list i drugo. Nastojali smo svakako zadržati torbu za hranu, te porciju sa žlicom.

U Mariboru, u koji smo ušli oko 19.00 sati, naišli smo na pune ulice vojske. Otpočinuli smo na golom asfaltu do 11.00 sati sljedećeg dana, 17. svibnja. Tada je, naime, došao red na našu kolonu da uđe u vojnički logor radi razvrstavanja zarobljenika na ustaše, domobrane, Nijemce, četnike... U logoru smo ostali do 16.00 sati kada su nas naši sprovodnici poveli na kolodvor, gdje su cijelu moju kolonu ugurali u vagone.

Vrata vagona su se zatvorila, a oko transporta je bila raspoređena straža. U vagonima je bilo izuzetno tjesno, pa smo, izmoreni i iscrpljeni, molili stražare da nam barem malo otvore vrata i puste malo zraka u zaguljivu unutrašnjost. Stražari su to i učinili, tako da su se neki zarobljenici čak popeli na krov vlaka da bi se gore ispružili. Nu, na našu žalost, došao je jedan partizanski oficir s pištoljem na opasaku te je počeo vikati na stražare koji su nam otvorili vrata i dopustili nam da se popnemo na krov. Dok je on urlao, na nesreću, jedan od zarobljenika koji je ležao na krovu, digao se je i naivno pokušao objasniti oficiru da smo umorni i da nam je vruće i tjesno u vagonima. Oficir ga je pogledao i pozivajući ga kažiprstom zaurlao: «Dodi ti ovamo!». Zarobljenik je sišao s krova i stao pred njega. Oficir mu je zapovjedio da stane mimo i on je to učinio. Potom mu je zapovjedio «nalijevo krug» te da legne na trbuš. Zarobljenik je, razumljivo, slušao zapovijedi. U tom trenutku oficir je izvukao pištolj iz futrole i opadio mu jedan hitac u potiljak. Učinio je to hladno, ne trepnuvši. Ostavljao je dojam čovjeka koji obavlja neku sasvim ubičajenu, gotovo svakodnevnu radnju. Ni ubijeni se nije uspio ni pomaknuti, niti ispuštiti jauk. Cijeli prizor bio je obavijen nekim dubokim, zastrašujućim mukom.

U hipu, i isto tako šutke, svi su se zarobljenici ponovo našli u vagonima. Vrata su se ponovo, uz škripu, zatvorila, a u unutrašnjosti uz vrućinu rasla je i tješkoba. Gužva je bila tako velika da smo doslovno ležali jedan na drugom ili, pak, svo vrijeme stajali, neki često oslanjajući se na samo jednu nogu.

S prvim mrakom vlak je krenuo u nepoznato. Putovali smo cijelu noć, ali često i čekali, činilo se satima, na sporednim kolosjecima. Zrak je ulazio samo kroz rešetke na malim vagonskim prozorima.

Mnogima od nas bila je to najduža noć u životu. Naše putovanje, činilo se, trajalo je cijelu vječnost, pa nije ni čudo da jednostavno nismo mogli vjerovati vlastitim očima kada smo ujutro, 18. svibnja, osvanuli na teretnom kolodvoru u Zagrebu.

Iskranci smo iz vagona, postrojeni i upućeni u žičani logor u Prečkom. Tu nas je tobože trebala čekati hrana i mi smo joj se bezgranično radovali. Odveli su nas u kut logora koji je bio pun vojske i dali nam po jednu kutijaču neke rijetke juhe te jedan kruh na šest zarobljenika. Poput ostalih zarobljenika koje smo zatekli u logoru, nakon mršavog obroka polegli smo po goloj ledini i ostali tako sve do 23.00 sata, kada su nas postrojili i poveli na isti onaj kolodvor na kojem su nas iskricali. Slijedilo je ponovo mučno putovanje u pretrpanim vagonima. Ponovno neizdrživa vrućina, znoj, nepodnošljivi vonj danima neopranih tijela, mokraće... Ponovno jauci i stenjanje.

Osvanuli smo u Križevcima. Negdje oko 7.00 sati ponovno su nas postrojili, te smo bez hrane i bilo kakva odmora krenuli ka Bjelovaru. Preuzeeli su nas brojni dobro naoružani sprovodnici. Uz put, po jarcima i grabama, nailazili smo na brojna tijela ubijenih zarobljenika koji su, kako smo pretpostavljali, iscrpljeni ili bolesni, zaostali iza kolone koja je istim putem prošla prije nas. U bjelovarski vojnički logor došli smo negdje oko 22.00 sata, te u njemu, kao i u Prečkom, na goloj ledini prespavali noć.

Sutradan, 19. svibnja, oko 19.00 sati krenuli smo iz Bjelovara za Viroviticu. Cijelo vrijeme boravka u Bjelovaru, a niti na putu za Viroviticu nismo dobili ništa od hrane. Pregradnjeli i iscrpljeni, i na putu prema Virovitici stalno smo prolazili pored brojnih mrtvih tijela zarobljenika iz kolona koje su istim putem prošle prije naše. Malodušnost koja nas je uvek iznova obuzimala pri pogledu na brojne leševe, crne slutnje glede konačnog ishoda našeg putovanja bili su itekako dobri saveznici premorenosti, gladi, bolesti-nama koje su se sve češće javljale, te okrutnosti sprovodnika na tom krvavom putu, na kojem se je i naša kolona sve više ospala.

U Viroviticu, tj. u tamošnji logor, stigli smo oko 23.00 sata. Tek u tom logom doobili smo ponovo po kutijaču one mlake tekućine koja se jedva može nazvati juhom i po jedan kruh na šest vojnika. U virovitičkom logoru, na krugu s kojeg je nestalo i posljednje travke ležali smo sve dojutra, ali i cijeli sljedeći dan.

Oko 19.00 sati 20. svibnja krenuli smo prema Podravskoj Slatini. Te noći bila je jaka mjesecina, pa su mnogi od nas razmišljali o bijegu. Mnogi su iskakali iz kolone i bježali preko polja na kojima su već uvelike bili izrasli usjevi. Sprovodnici su pucali za njima, a iz daljine do nas je dopirao pokoji jauk što je bio znak da je bijegunac pogoden. Opasnost je bila velika, pa sam i sam, s prijateljima čekao pogodniji trenutak za spašavanje.

Zajedno s još dvojicom prijatelja premještao sam se sjedne na drugu stranu kolone, pazeći pri tom da ostanemo neu-padljivi, i čekali povoljni trenutak za bijeg i spašavanje glave. Tražeći priliku došli smo s kolonom do nekog betonskog mostića ispod kojeg je tekla neka mala rijeka. Uz dopuštenje sprovodnika cijela kolona sručila se je u rijeku piti vode. Bio je to svojevrsni spas nakon duga pješačenja, jer su mnogi zarobljenici iz kolone imali upalu cijelog organizma, a žeđ je samo još više povećavala bolove i slabila organizam. Zajedno s dvojicom prijatelja pio sam vodu ispod samog mosta. Bilo je izuzetno mračno, a ispod mosta sukljala je voda. U hipu smo odlučili ući dublje pod most i primiriti se i šutjeti. Iznad nas začuli smo viku i puškanje. Sprovodnici su tjerali zarobljenike ponovno na cestu. Malo kasnije iznad nas odjekivali su umorni koraci, a potom je nastupio muk. Voda nam je bila do iznad koljena. Čekali smo, nepomično, oko dvadesetak minuta, a potom se konačno ohrabrili da izvirimo na cestu. No, upravo u tom trenutku začuli smo topot konja na kojima su jahali sprovodnici neke od brojnih kolona. Povukli smo se ponovno pod most. Topot konja nestajao je u daljinu, a mi smo se tek petnaestak minuta od njihova potpunog nestajanja ponovo odvažili ići na cestu i nastaviti put.

Bilo je između jedan i dva sata poslije pola noći. Mjesec, po kojem smo prepoznavali vrijeme, već je bio daleko otputovao. Pješačeći, naišli smo na selo Pčelice koje nam je bilo poznato, jer smo tijekom rata nekoliko puta dolazili u njega. Noć je bila tiha. Čuo se je samo lavez pasa koji su osjetili našu blizinu. Svatili smo na obližnju njivu i načupali luka, koji nam je bio jedina hrana. Malo dalje, na nekoj njivi, prezalogajili smo i nakratko predahnuli. Kratki odmor iskoristili smo za dogovor o dalnjem smjeru kretanja. Složili smo se da krenemo preko Bilogore prema Grubišinu Polju i dalje, prema Velikim Zdencima.

(nastavit će se) •

UZ KNJIGU "ROBIJAŠEVİ ZAPISI" SLAVKA RADIČEVIĆA

Staljinovoj knjizi "Pitanja Lenjinizma", među inim je zapisano: "Kad se svlada neprijatelja treba: a) trećinu odmah potući, b) trećini suditi i u zatvoru i logoru stvoriti takve uvjete da nitko ne preživi i c) trećinu podjarmiti da ne uzmogne smoći vremena ni snage da pruža otpor."

Kako vidimo - poslije suđenja našli smo se u drugom stadiju, gdje smo uz užasne uvjete morali završiti svoj životni put.

Autor ove knjige, **Slavko Radičević**, uspješno je opisao što je sve proživio sa svojim supatnicima poslije uhićenja uoči Božića 1946., zatim istrage i suđenja početkom srpnja 1947. godine, optužen da je osnovao i vodio HROP (Hrvatski republikanski oslobođilački pokret). Optuženih je bilo 21, od toga 13 studenata, 2 srednjoškolca, 1 činovnik, 2 radnika i 3 radnice. Suđenje je bilo na Vojnom судu Komande grada Zagreba. Tužitelj, sudac i prisjednici bili su jugooficiri, a pred njima su sjedili neprijatelji naroda, Komunističke partije, državnog poretka i sluge zločinačke fašističke ideologije. Smrtna kazna nije izrečena ni jedna, iako su sudovi vojni i okružni diljem Hrvatske sijali smrt 1945. i 1946. i tako doradivali ono što nije dovršeno u Bleiburgu, Sloveniji, na križnom putu uzduž i poprijeko Titove nove Jugoslavije.

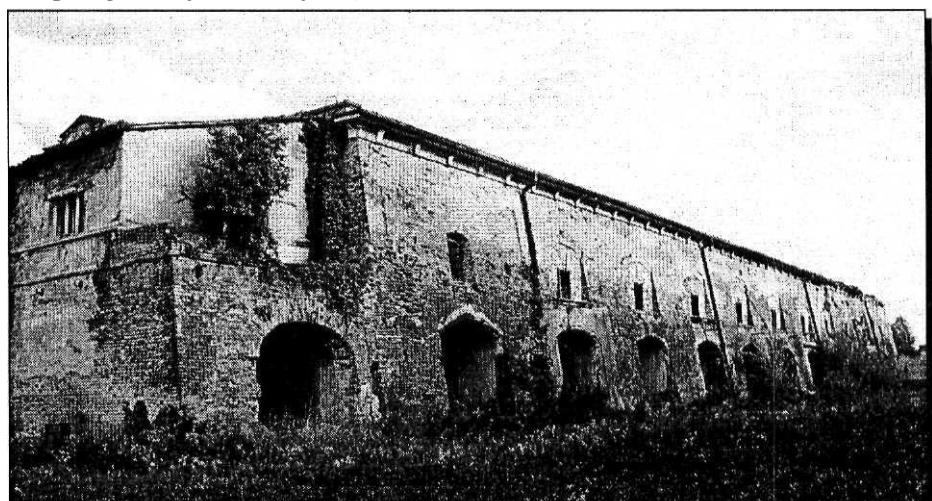
Iza toga slijedio je put u Staru Gradišku, Lepoglavlju, za žene u Požegu. Stara Gradiška smještena je na rijeci Savi, močvarnom području. Župa i naselje razvilo se oko utvrde građene protiv Turaka. Danas je to zloglasna Kula u kojoj su suđeni iznad deset godina, a to su bivši domobranski oficiri, sudionici u upravnome, gospodarskom, političkom i kulturnom životu Nezavisne Države Hrvatske. Tijekom 1945. i 1946. stizali su oni ovdje, aod 1947. i dalje dolaze skupine suđene za takozvana nova djela učinjena protiv jugokomunističke vlasti. Bili su to udruženja hrvatskih srednjoškolaca, studenata, seljačkih mladića, a zatim tužne povorke hrvatskih seljaka suđenih zbog otpora nasilnoj kolektivizaciji i zadrgama. Te žalosne legije nasiljem zatečenih

Piše:

Grga PEJNOVIĆ

gospodara u predvečerju su stizale iz Okučana praćene strojnicama. S glavne ceste su skretali u logorsko područje, pa se netko sjetio zaokreta rijeke Kongo, stoga smo govorili da stiže Kongo.

Mladih je bilo sve više i više. Jednomu svom prijatelju skrećem pozornost i kažem: "Vidiš li da sad više nemaju starijih, pa sude djecu." Tako jednog dana stišoše mladići iz Brušana: **Juka Sudar, Drago Sudar** i mladi lugar Šarić. Iz Gospića gimnazijalci: Matijević, Pavelić

Stara Gradiška

i dva Kovačevića, zatim zagrebački gimnazijalci i studenti: **Kožul, Butorac, Podhraški** i drugi. Onda skupine iz Dubrovnika, Visa, Bizovca i Zadra. Bilo ih je koji su bili još nedorasli i nezreli za strijeljanje, pa su ih poslali u Staru Gradišku ili Lepoglavlju da dozriju, onda su došli po njih i odveli na strijeljanje, kao malog Skendera suđenog u Gospiću.

Tako je broj stanovnika u odjelu St. Gradiška brzo rastao. Ja sam došao pod jesen 1946. i dobio broj 3637, a Slavko Radičević i njegovi stigli su u listopadu 1947. i dobio je matični broj 7289. Prostor se nije dograđivao, pa je lako zaključiti o higijenskim uvjetima u kojima su osuđenici živjeli.

U prizemlju Kule ležalo se na zemlji i kartonu, na katu na daskama i kartonu na 30 do 40 cm po čovjeku. Nadsvodene sobe su imale samo jedan mali prozor, pa je bilo malo zraka, a bilo je imalo vode za pranje. Hrana se svodila na 15 dkg kukuruznog kruha i tri kutlače mlake tekućine na dan. Jednom mjesечно se moglo primiti poštu, paket i posjet, ali i najmanji prekršaj je završavao prijavkom ("raportom"), samicom, te zabranom pisanja i primanja paketa.

Paketi! Primali su ih oni koji su imali još žive i zdrave roditelje, zaposlene žene i bliske rođake, a kako oni koji su imali ostarjele i bolesne roditelje, ženu s dje-

com, koju su jugokomunisti izbacili iz stana bez mogućnosti zaposlenja? Tu je vladala bijeda, strah, očaj i beznađe. Kako se to odražavalo na njihove u Gradiški i Lepoglavlju? Duševne patnje i tjelesna iscrpljenost, kod nekih atrofija staničja i smrt. Ujutro bi ih iz Kule odnosili u murtvačnicu u velikim sanducima, a u istim donosili kruh kao spas života.

Autor ove knjige podjelu kruha i hrane i glad je opisao tako realistično i snažno, da se čovjek čudi njegovome daru da zapamti i najmanju sitnicu. Uzmimo opis onoga koji je imao snage da ostavi malo kruha za večeru, a onda u čekanju glad ne da mira. On otkrije onaj komadić, otkine noktrom mrvicu, stavi u usta i tako ušutkava glad, pa opet se zaleti po mrvicu.

Odlično je opisao ulogu komandira, sobnih stražešina i špijuna, koji su posebno osuđenicima zagorčavali život, jer su mnogima priskrbili samicu, studen, glad i batine.

Naš patnički narod je stoljećima živio pod tuđinskom tiranjom, pa je zavojevač verbovač među sirotinjom i slabicima do-stavljače podataka kako narod misli, osjeća i radi, pa su takove nazivali raznim nazivima: doušnik, udvorica, pridvorica, prišipetlja, čankoliz, prodanik. **Goran Kovačić** ih zove: pripuzi, **August Cesarac** dopuzi, **A.G.Matoš** prirepine, podrepine i hotkari, a tu su još u narodu uhode, njuškala, žbiri i cinkeri.

Na logorskom području postojala je bolnica u kojoj su radili liječnici zatvorenici. Do bolničkog liječenja bilo je teško doći, jer je o tome kao i o svemu odlučivala zatvorska Ozna. Iako su osuđenici pravomoćnom presudom osobe podređene Ministarstvu pravosuđa, ali kao što je Ozna diktirala optužnice, diktirala je i suđenje i način života u kaznionicama, u kojima je organizirala obaveštajnu službu i provodila raznovrsne kazne nad osuđenicima.

Pukovnik zrakoplovstva **Rogulja** umire u najstrašnjim mukama od bu-režnih oboljenja. Njegova bolna zapomaganja odjekivala su da je cijeli logor odzvanjao dok nije malaksao i umro.

Mladi student prava **Vlado Vitasek** obolijeva na bubrežima, ostaje u zatvorskoj bolnici i umire. Najtužniji sprovod koji sam u životu vido bio je njegov. Subota je poslije podne. Mladići igraju utakmicu, a mi gledamo ili okolo šetamo. Pogledam prema samici i bolnici i vidim kako jadnoga Vladu odnesoše četiri osuđenika uz milicijsku pratnju, a u spro-vodu sam otac, osuđenik kao domobranski časnik. Kako je dane provodio njegov otac u robijašnici, a njegova majka u Zagrebu, to samo oni znaju. Kasnije, kad je otac izašao na slobodu, prenijeli su ga i položili u gornje Arkade na Mirogoju. Bolna su sjećanja na patnje i smrt **Miška Zebića**, domobrana **Andrije Ledinskog**, onoga plemenitog seljaka iz Hrvatskog Zagorja, koji umire od upale srednjeg uha, pa otaca franjevaca **Turkalja i Balića** i tolikih jadnih naših supatnika U njihovoj sudbini vidjeli smo i svoju sudbinu.

Što se tiče stroge izolacije 1947., oskudno je i što se tiče osoba ponešto ne-

točno prikazana. Krajem ljeta te godine okupili su u zadnjoj sobi Kule do Save nekoliko desetaka nas iz Gradiške, a isto toliko dotjerali su iz Lepoglave: sve intelektualci i viši domobranci časnici. Sjećam se četvorice generala, zapravo grobova: **Baleya, Desovića, Dolačkog i Lavoslava Milica**. Bilo je nekoliko pukovnika, a pamtim **Hinka Hubla i Jurja Bublu**.

Najviše je bilo sudaca i odvjetnika: **Boršić, Carević, Dražić, Grabovac, Laksar, Mrnjavčić, Nardelli, Mozner, Remeta, Trgovčević, Šimeta, Štambuk i Vragović** (zapovjednik zagrebačke policije). Tu su bila i četvorica članova Hrvatske seljačke stranke: **Tomo Baburić, Ivan Bernardić, Mladen Hikec i Marijan Pešta**.

Moram im odati priznanje što su odbili potpisati za izručenje naše braće iz vanjskih država i tako ostali solidarni s nama. Dr. Hikec mi je rekao: "Vani su naša hrvatska braća, bez razlike na stranačke opredijeljenosti, zato ne ćemo potpisati."

Sve ostale sobe prvoga kata Kule bile su prazne. Do nas nije dolazio nitko osim udbaša **Bože Markovića** koji je dolazio svaki dan do podne. Šetnju smo imali kasno noću, dok je svuda vladala potpuna tišina. Ništa od naših nismo mogli primati, pa ni liječnik nije imao pristupa. Bio je jedno vrijeme uveden noćni rad, koji su nadzirali i izjavljivali se milicionari - nošenje gašenog vapna trčeći, pa kad bi se vratili natrag, znoj je probio čohu zatvoreničke dolamice.

Vladala je glad, zabrinutost, sumnja i slutnja najgorega. One koje su boljevici smatrali da ih se ne može preodgojiti, oni su ih strijeljali.

Niti jedno slovo tiskano nismo mogli vidjeti, pa smo bili potpuno odsječeni od svijeta. Oni koji su bili osvjeđeni vjernici, moli su se Bogu i svoju sudbinu prepuštali Njegovoj Providnosti. Oni bez vjere bili su pravi jadnici u ovakvim preteškim prilikama, pa su svoju sudbinu teško podnosili, lomili se i živčano stradali. Religijska komponenta, vjersko svjedočenje i pouzdanje u svemogućnost Božju u ovoj knjizi je prilično potisnuta, osim onih stranica, koje su posvećene predbožićnom i božićnom misteriju ili tajni, kada su se susreli nebo i zemlja, čovjek i Bog, nada i beznađe, radost i očaj.

Zato je dobro što je autor Slavko Radičević ugradio u svoju knjigu zapis **Josipa Krivića** "Božić na pričnama". Tekst snažan, sadržajan i pun duha, kojim je osvijetlio strašnu logorsku atmosferu, koju su komunistički fanatici trovali svojom duševnom bijedom, nečovječtvom i otrovom, primitivnom materijalističkom filozofijom života. Mrzli su nas kao Hrvate i katolike. Psovali su nam krušnu mrvici, ustašku majku, dete u kolevci, kravo sunce, hlebarnik (kod pravoslavaca kalež s kruhom i vinom za pričest) i još svašta drugog, što je samo njihova poganska mašta mogla smisliti. Da, o Božiću smo bili u mislima s jadnim svojima i oni s jadnim nama. Nisu to bili Božići, već dani umnožene tuge, osamaljenosti i siromaštva na obje strane.

Jednog dana ključar otvara vrata i u sobu ulazi čopor "kožunara", a tako je **Branko Čopić** zvao udbaše s dugim kožnim kaputima. Stojimo, gledaju nas i zapituju tko smo i što smo. Jedan prepoznaje Ivana Bernardića, radićevca, koji je za stare Jugoslavije dugo robovao. "Ma, jesli li ti to Ivane?", pita ga. "Jesam, jesam Brnčiću", a ovaj je s Bernardićem kao komunist bio u Srijemskoj Mitrovici. "Jesam, Brnčiću, jesam!" "Kako si?" "Vidiš me, gledaj, od gladi sam izludio. Meni danju i noću na plafonu se kovitlaju zmijurine, aždaje, sablasti, pa i kada zatvorim oči. Slomljen sam fizički i psihički. Sjećaš li se ti, Brnčiću, kad smo u Mitrovici brali čaj na lipama, na divnom suncu i zraku, a dobivali po puna kola paketa, pa smo hranili i one, koji ni od koga nisu dobili ništa, a ja s ovim ljudima padam u nesvijest od gladi kada iza ponoci izidemo na šetnju. Brnčiću, mi smo onu Jugoslaviju zvali krvavom" Ovaj je gledao i šutio i zatim su svi otišli bez riječi.

Ovaj kratki dvobojni bivših političkih zatvorenika za stare Jugoslavije oslikava zorno i plastično koliko smo mi bili izmrcvareni.

Ušli smo u jesen. Udbaš **Marković** ne dolazi nekoliko dana. Jednoga dana ključar otvara vrata i pojavi se **Ivan Kosak**, zapovjednik logora Stara Gradiška. Stupivši na prag naše sobe, trgnu se i odbacuju preko uskog hodnika do suprotnog zida. Zaplijusnula ga je "sapa", zagušljivi zrak od tolikih ljudi u skučenom prostoru, koji se nisu okupali skoro godinu dana. Povrati se i kaže: "Izolacija je završena, idete na odjel među druge osuđenike i bit

ćete raspoređeni na rad". On je otišao, nastaje živost na hodnicima, doseljavaju osuđenici. Prvi su svećenici i najednom kroz prozorčić nad vratima padaju komadi slanine, kruha, sira i drugog. Znali su da smo gladovali. Bog ih dragi nagradio!

Preko zvučnika čujemo napadaje na Staljinu i njegovu partiju. Čudimo se i ne snalazimo, jer mi o tome nismo znali ništa. Tako je završila okrutna izolacija iz koje smo mi vidjeli izlaz samo u pogubljenju svih kao nepopravljivih i opasnih. Međutim, komunjare su planirali jedno, a Sve mogući je odredio drugo. Raspoređen sam na tačke i vožnju pjeska do gradilišta nastamba za stražu i činovnike robijašnice Stara Gradiška.

Autor ove knjige piše: "Osuđeni smo na prisilan (prinudni) rad. Nije se pitalo je li netko bolestan, star, iznemogao i može li uopće raditi. Norma se morala izvršiti. Onaj tko normu nije mogao izvršiti, trpio je različite kazne i snosio posljedice (str.83).

Ovaj odlomak sadržava sve ono što je značilo biti robijaš. Sažetost, jasnoća, sadržajnost ove stranice govori o mogućnosti autora da izrazi veliki i bolni sadržaj jednog prisilnog života i kažnjeničkog trpljenja.

Tako se redaju postaje osuđeničkog križnoga puta: Lonjsko polje, Autoput Bratstvo i jedinstvo, Studensko naselje Novog Beograda, Logor Višegradska, Logor Senjak, Logor Sarajevska, Logor Lekino brdo, rudnik Raša (Podlabin) i onda Lepoglava. U čelijama građene za jednog čovjeka živjela su i po šestorica, ali tu je trebalo nastaviti "deračinu" i tu su samice, okovi, milicajci batinaši i oni nadnjurniji doušnici, koji bi svoga rođenog oca optužili da se prije izvuku sa robije. Ono dostavljano udbaši su ostavljali u dosje osuđenika, odnosno "cinkanoga".

Autor knjige Radičević je i u Lepoglavi doživio mnogo zla i dao prikaz supatnika (Crni bataljun, samica, smrti prebijenih osuđenika (**Šokota**), ali nosi u duši i jednu lijepu uspomenu - susret s kažnjenikom **Alojzijem Stepincom**. Naglasio je njegov karakter, životna načela i ono što je svojom prisutnošću na robiji značio za tisuće osuđenika, koji su robijali, trpjeli i umirali za svoj narod i njegovu slobodu.

Radičević nije zaboravio opisati metode preodgajanja, koje su mogli izmisliti

bezumni porobljivači. Opisao je kazneni (štраф) bataljun u Gradiški i crni bataljun u Lepoglavi. Metode revidiranja stavova s Golog otoka prenese su u Gradišku i Lepoglavu. Čitajući ove stranice čovjeka prozirnije studen, kosa se ježi, umire ljubav za život, ljude kulturu i sve, baš sve. Bio je Slavko i u Mitrovici kamo su otjerali skupinu intelektualaca da sređuju pisanja strane štampe o Titovoj satrapiji.

Posebno su napete stranice o organiziranje bijega s radilišta u Beogradu. Život pod naslagama vreća cementa njih trojice, izlazak jedne noći, pokušaj bijega i pad u klopku, građa za napeti film. Iza toga mučenja do ludila i smrti što su provodili pobjeđnjeli trogloditi.

Dobro je što je autor ugradio u svoju knjigu zapise drugih robijaša i tako razbio monotoniju svoga teksta i potkrijepio svoja zapamćenja.

Knjiga se lagano čita zbog sređenog, zornog i razgovijetnog stiliziranja misli, a tome doprinosi njegova izgrađena i pravilno složena rečenica, pa je tako izbjegavao suhopamost i čvomovitost stila. Ovaj prilično opširan tekst odaje sposobnog i okretnog publicistu, a ponegdje i umjetnika. Uz to moram naglasiti da nam je osvježio mnoge teške trenutke, dane i godine. Iako patnje, boli i crne doživljaje treba potiskivati iz sjećanja, ali ipak je to posve nemoguće, a nije ni dobro, pa njegova knjiga i time ima opravdanje što ju je objavio. Hvala ti, naš dragi Čiča.

Na kraju, moramo biti zahvalni Svevišnjemu što smo doživjeli lom staljinsko-boljševičke satrapije, vidjeli smo raspad silom stvorene i nasiljem održavane komunističke Jugoslavije. Doživjeli uskrnuće suverene Republike Hrvatske i tako ušli u društvo slobodnih naroda.

Poseban doživljaj je uzdignuće na olтар Alojzija Stepinca, nadbiskupa i kardinala Katoličke crkve, čovjeka, svećenika i Hrvata, koga je zavjera osvetništva i mržnje godinama ocrnjivala, najgrubljem ruglu izvrgavala, sudila i trovala.

Ima još nešto što nas raduje. Pet francuskih učenjaka, bivših komunista, jedan Poljak i jedan Mađar napisali su djelo "Crna knjiga komunizma", prevedena najprije u Sarajevu pa u Zagrebu. Sadržava najstrašnije podatke u povijesti svijeta: naime, komunisti su ubili više od 100 milijuna ljudi. Strašno i jezivo. Za-

nimljivo je da sređeni podaci iz Titove Jugoslavije nisu priloženi. Sramota i ogavnost.

Slavko, žao nam je što naša braća u patnjama nisu s nama da vide čuda: slomljeno Staljinovo i **Titovo** carstvo, obezvrijedeni marksizam i boljševičko jednoumlje. Diljem Slovenije i Hrvatske otkrivaju se grobnice u kojima su završile povorce hrvatskih mladića i muževa. Po zločinačkom planu ubojica s njima je treba umrijeti i Hrvatska. Bogu hvala, nije umrla. Iz ognjišta i grobova šiknuše mladice koje odolješe čeliku i paklenskoj mržnji srpskih porobljivača. •

Mami

Višnja Sever

Zjutra denes bu dvajest let
kak si prešla na drugi svet.

Meni se pak tak pričinja
da je včera se to bilo.

Kak srebreno lehko krilo
otprhala si Ti vu nebe.

A mi bumo navek vuz Tebe
i se bu spet kaj je bilo.

V Vekivečnosti ni meje.
Navek ki saki dobro seje
dojde na poček po meri
i fletno vujdc skroz Dveri.

I pak se bumo kak negda
v zime vuz Tebe grejali.
Čudaj kipcov spominali
vicima Tvojim se smeiali.

Zagreb 21. VIII 1999.

P.S. Zorka Sever politička zatvorenica Lepoglave 1946. •

Sjećanje na pokojnog suborca, supatnika i prijatelja IVU BRIZIĆA

Žarki pogledi IVE BRIZIĆA čelijom su mirno i nježno svjetlucali poput blage uskrsne luči. Doživljavao sam ih već od prvog susreta kao umirujuće svjetlo koje je dopiralo iz jednog čarobnog svijeta o kojem smo još samo sanjali, i koji za nas robeve brutalne socijalističke prisile nije bio ni u mislima dostupan. Naime, već i sama pomisao na taj svijet bila je socijalističkim zakonodavstvom utvrđeno teško zločinstvo - daleko teže od ubojstva, krađe ili kakvog drugog kriminalnog nedjela.

Žarki pogledi IVE BRIZIĆA čarobnim su svjetлом zasipali suborce i supatnike. Iz njih su se nazirale plavim morem obilivene vrele bračke litice, afričke pustinje iz njegovih đačkih dana, ratna epopeja mladog hrvatskog vojnika i opasne nevolje iz poratnog socijalističkog poredka.

Iz njegovog, duboko produhovljenog i ispaćenog asketskog bivstva, snažno su zrcalila kristalno bistra gledanja koja su zanosno sjala prostorom; nikada nisu ništa prikrivala, a niti je iz njih dopirao ni najmanji trag bilo kakve unutrašnje kušnje ili duševnog nereda. Iz njih je odsjevalo postojano spoznanje i žar odlučnosti - podpuno predanje čovjekoljublju i slobodi.

Nigdje u njima, i u bilo kakvoj prilici ili neprilici, nije bilo ni trunka straha, mržnje ili osvete. Sve što je subesjedniku priopćavalо njegovo vruće bivstvo bila je neizmjerna volja za slobodom i nepokolebljivo opredjeljenje za ljudska i narodna prava.

IVU je osjetljivo pogađalo kada bi neki sirovi i izazvani supatnik, pod utjecajem trenutnog robovskog položaja, tj. vlastite nemoći i surove boljševičke torture, iskakao iz naših humanističkih razmišljanja i kao borbeno sredstvo zagovarao mržnju i osvetu, tj. one iste zablude koji su idejna temeljnica nakazne

Piše:

Josip KRIVIĆ

boljševističke naravi, a onda i uzrok naših osobnih i narodnih stradanja.

IVO BRIZIĆ bio je antikomunist, ne iz nikakvih gospodarsko-političkih ili socijalnih teorija nego zato jer je komunizam na najbrutalniji način degradirao ljudski život i oduzeo mu svaku osobnu mogućnost; jer je isključivao iz narodnog života svako humanističko i socijalno ponašanje i na strahu temeljio svoju boljševističku diktaturu, i jer je ponizavao i držao u barbarskom ropstvu njegovu Hrvatsku. A on je bio, u svakome svome životnom drhtaju duboko prožet kršćanskim čovjekoljubljem što je smatrao pravom mogućnošću i temeljnim preduvjetom međuljudske solidarnosti, a onda i dostojnog suživota među ljudima i narodima. Njegova Hrvatska bila je, zaista, doživljeno narodno i ljudsko, mislim, krvno i socijalno zajedništvo - elementarni drhtaj ili težnja koja dolazi iz korijena podrijetla, tj. snažni poziv iz pradjedovskih davnina na koji se čestit čovjek ne smije oglušiti jer bez veze sa korijenjem, čovjek je ispraznen, a onda i iskorijenjen, a to je nenadoknadivi gubitak svake uredne osobnosti i slobodan put za zablude i stanputice.

Hrvatska nije bila u njegovoј viziji samo ta emocionalna vrijednost koja dolazi i na koju obvezuje podrijetlo nego i socijalno uredno društvo u kojem čovjek čovjeku treba biti brat, gdje neće biti gladnih i presitih, tj. gdje će i «vazmeni» stol za sve biti jednakospremljen.

Taj predivni san svoga žrtvonosnog naraštaja sanjao je i dijelio bez ograničenja i pokojni IVO. Nesebično je stavljao svoj život na raspolaganje narodnom otporu zbog čega je zatvaran, osuđivan,

mučen i ponižavan i više puta nalazio se je pred smrću, ali to nikada nije ni za mrvicu umanjilo njegovu ljubav prema čovjeku i prema svome rodu i narodu, i ništa ga nije smelo da ostane dosljedan plemenitim idealima svoga rodoljubnog naraštaja.

Ne mogu se rastati od ovoga izvanredno plemenitog i hrabrog čovjeka, a da se ne sjetim jedne mutne vlažne slovenske noći u kojoj smo, u podpunoj neizvjesnosti, na stratištu ležali i čekali svoje zadnje trenutke.

Nigdje nije bilo ni ljudi ni zvijeri ili bilo kakvih živih svjedoka. A, mjesec i zvijezde, kao da ni oni nisu htjeli gledati našu sudbinu i biti svjedocima naših zadnjih drhtaja, nestali su tminama ove mutne strašne noći.

Nas dvojica ležali smo u smrdljivoj močvari jedan uz drugoga očekujući ubojne rafale koji će pokositi naše postojanje, i dokončati naš zajednički mladenački san i trnoviti životni put koji smo podpuno svjesno sami izabrali i koji smo podpuno i predano služili. Iznad nas stajali su, razjareni u punom krvoločnom bijesu, boljševistički «knojevcii» s napetim engleskim pikavcima u rukama; nemilosrdno su gazili tvrdim vojničkim čizmetinama i udarali željeznim kundacima po našim na pola mrtvim tjelesima.

Kasnije, kod ponovnog susreta, upitao sam IVU:

«Našto si mislio kada su ubojni boljševistički rafali razarali noć iznad naših glava?» Brzo i bez ikakvog razmišljanja slijedio je odgovor:

«Kod prvog pucnja mislio sam da su tebe onaj tren ubili! Iskreno rečeno», brzo je dodata: «bilo mi je žao što smo spriječeni i nismo izvršili do kraja našu dužnost kako je bilo utvrđeno» a, onda, uz mali predah nastavi:

«Za tren, proletjeli su mi kroz sjećanje roditelji i moj rođeni Humac na

Braču!», tiho je zaključio uvjereni humanist i nepokoren časnik poražene hrvatske vojske.

To je bio IVO BRIZIĆ: najprije briga za bližnjega, onda izvršenje dužnosti, a tek onda negdje, on!

Kada sam se nakon skoro četrdeset godina vratio iz emigracije, moja prva noć u slobodnoj Hrvatskoj bila je u domu moga dragog prijatelja i suborca IVE BRIZIĆA. Divio sam se ponovno onim žarkim pogledima koje nisu pomutile ni godine, ni dnevne brige. Iz njih je još uvijek sjalo sunce naših mlađenачkih snova. Naš razgovor nastavili smo tamo gdje smo ga nekada davno i prekinuli.

Usprkos različitim iskustvima i skoro pola stoljeća moga odsustva, naša gledanja nisu se ni za mrvicu izmijenila.

Sanjali smo i dalje slatki san iz naše vruće mladosti i drhtali smo zbog cijene koju se mora platiti. Radovali smo se, jer je izgledalo da je mlada Hrvatska bila nadahnuta našim idealima, a posebno smo se radovali jer su i nekadašnji protivnici i zatornici prihvatali naš put i vratili se u topli zagrljaj svoga naroda koji su nekada onako strašno izdajnički raspinjali.

Mi smo u našem idealističkom zanosu osjećali daje naš smjer potvrđen i da je naš slobodarski i humanistički san nadobrom putu ostvarenja, padaje onda i naš angažman, u smislu praktične politike, suvišan. To je bila, bezprijeporno, zabluda starih boraca i starih ljudi, koje su nove prilike i novi ljudi, inače, s problematičnim osobnim životopisom, svim dopuštenim i nedopuštenim sredstvima praktično odstranili iz političkih zbiranja.

IVO BRIZIĆ treba ostati u našoj uspomeni kao ono najviše i najdragocjenije što je njegov naraštaj žrtvovao na oltar naše državotvorne borbe, odnosno, naše hrvatske slobode!

NAD GROBOM DARINKA KRALJEVIĆA

Piše:

Marija SESAR

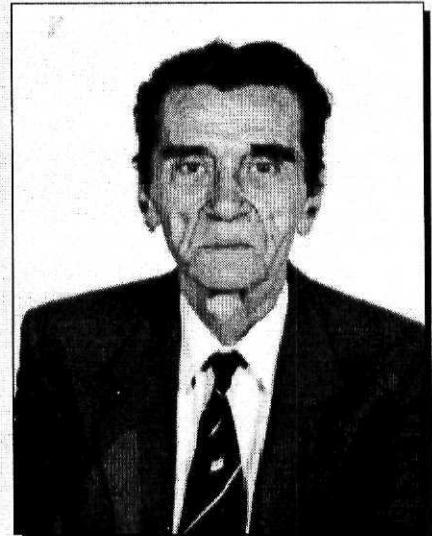
Pisati o smrti dragog prijatelja i čovjeka uvijek pada teško, ali to dugujem našem Darinku. On je jedan od nas i ne smije biti zaboravljen. Sjećam se mnogih razgovora s njim, a posebno onih kojima je tema bila Hrvatska. Iako miran i staložen, reklo bi se povučen u sebe, odjedanput bi živnuo. Neka unutarnja snaga i borbenost, bez mržnje, došla bi do izražaja i tada bi potele riječi prožete istinskim domoljubljem i ljubavlju za sve što je hrvatsko. Tako je znao veoma nadahnuto citirati naše hrvatske književnike i velikane, nositelje hrvatske misli, borbe i ideja.

Rođen u hercegovačkom kršu u mnogobrojnoj obitelji, koju je volio svim srcem, uvijek joj se vraćao i crpio iz nje sve najbolje.

Pučku školu pohađa u svom rodom Mokrom (kod Širokog Brijega). Poslije se upisuje u Franjevačku klasičnu gimnaziju Široki Brijeg. Godine 1943 napušta gimnaziju i odlazi u hrvatsko zrakoplovstvo u Petrovaradin. Za povlačenja pred partizanima nalazi se na zračnoj luci Mostar. Sa svojom postrojbom stiže do Bleiburga gdje je zarobljen. Znamo što se sve događalo u to vrijeme zarobljenicima, pa ni Darinko nije bio pošteđen. Imao je sreću preživjeti i vratiti se kući.

Prebrzo se srušio jedan dosanjani svijet i Darinko se ne miri s tim. Negdje duboko u srcu postoji nada kako nije sve izgubljeno. Uključuje se u pomaganje ostatka hrvatske vojske (križara) i radi toga ga uhićuju i osuđuju na pet godina zatvora. Kaznu je izdržavao u Zenici, svih pet godina. Došavši kući, nailazi na mnoge prepreke i dugo je bez posla. To mu veoma teško pada, jer je bio veoma ponosan i vrijedan. Kad se zaposlio u finansijskoj struci, doškolovao se na ekonomiju u Sarajevu. Postao je jedan od vrhunskih financijskih znalaca i vrlo cijenjen.

Godine 1952. sklapa brak s bivšom robijašicom Šteficom Matić. Radaju im se dva sina od kojih je jedan (Domagoj) umro kao odrastao čovjek. Tu smrt teško doživjava cijela obitelj.

Nova demokratska kretanj a u Hrvatskoj kao i u BiH donosi promjene u Darinkov život kao i ostalim ukućanima. Svi se uključuju u nova politička zbiranja. Proglasenje Neovisne Države Hrvatske Darinko doživjava kao osobnu sreću. Svaki trenutak je ispunjen zanimanjem za događaje koji se velikom brzinom izmjenjuju.

Rat u BiH proživjava u Mostaru sa suprugom, nevjestom i malim unukom, sinom od pokojnog sina.

Posljednjih godina nagriza ga teška i podmukla bolest diabetes. Ona ga ne ometa u pomoći obitelji svoga sina Dinka koji živi u Karlovcu.

Tamo provodi posljednjih par godina života, okružen brigom svojih unuka koje je nježno volio, a posebno svoje dobre nevjeste Jasminke lakše podnosi patnje koje mu nanosi nova bolest karcinom. Teško bolestan, živo se zanima za zdravlje pokojnog predsjednika dr. Franje Tuđmana, čija ga smrt teško pogada.

Umire u Karlovcu 22. siječnja. Pokopan je u Mostaru 26. siječnja u načočnosti svoje obitelji i mnogobrojnih građana Mostara.

Odan svojoj hrvatskoj hercegovačkoj grudi bez ostatka, prijatelj bez sebičnosti, dobar bez hvalisavosti, skroman i tih legao je na posljednji počinak uz svog sina Domagoja na groblju »Masline» u Mostaru.

Milosrđe Božje neka ga obasja i da ruje mu besmrtan život u vječnosti. •

U SPOMEN

ANTE PRLIĆ

preminuo 29.04.2000. g.
u 73. godini života

Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

**JULIJANA MARKO VINOVIĆ
rođ. Komerički**

preminula u 82. godini života

Laka joj hrvatska zemlja!

U SPOMEN

DRAGICA MALOVIĆ

rođena 16.02.1927. g.
umrla 25.02.2000. g.

Laka joj hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Sisačko-Moslavačka

U SPOMEN

PETAR OŽANIĆ

rođen 29.05.1905. g.
umro 24.01.2000. g.

Laka mu hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Sisačko-Moslavačka

U SPOMEN

ANTUN JAN. HORVATIĆ

rođen 11.12.1923. g.
umro 8.05.2000. g.

Laka mu hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Sisačko-Moslavačka

ISPRIKA

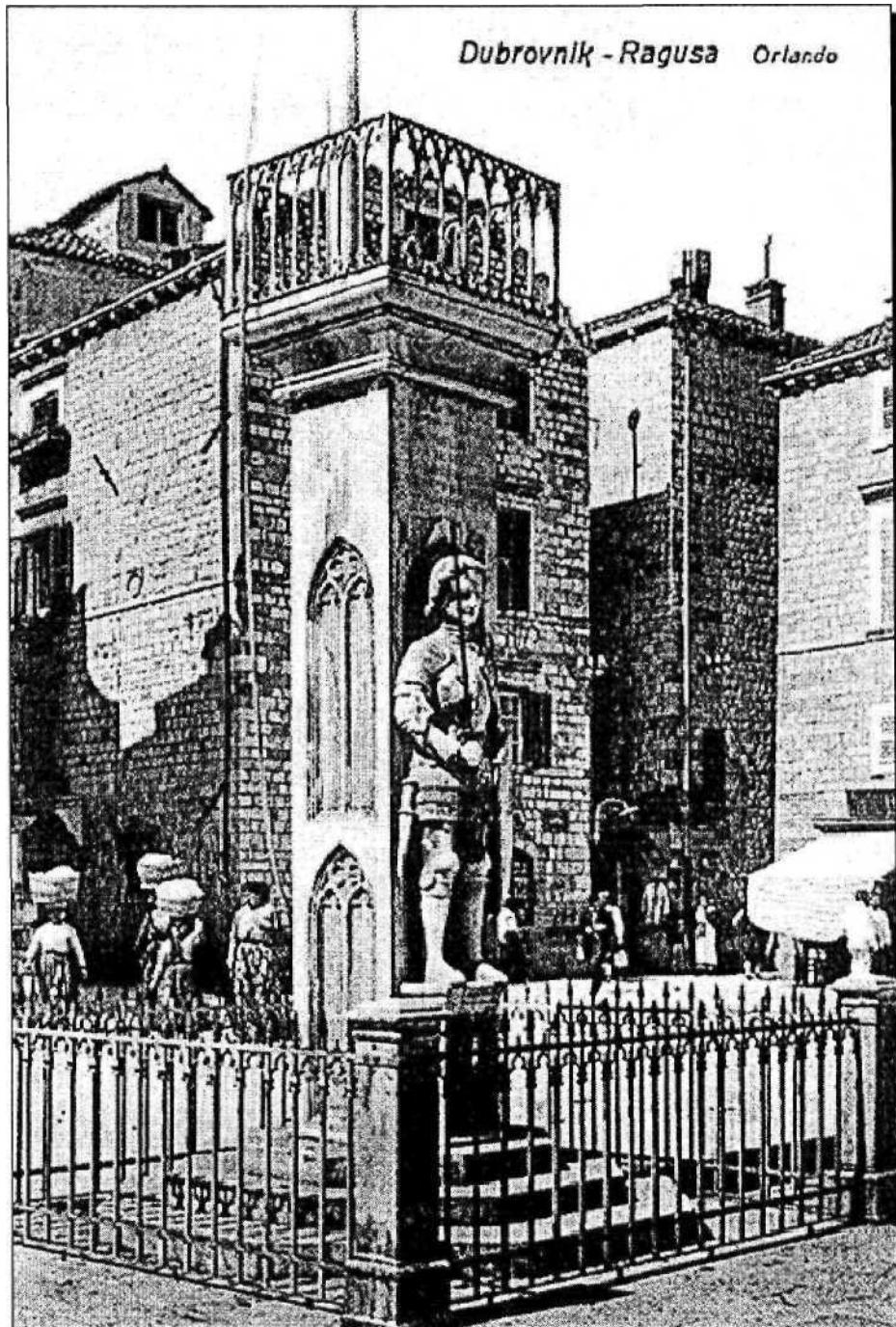
Uz imena umrlih hrvatskih političkih uznika, **Ivana Matica, Jozе Milasa, Darinka Kraljevića, Jure Borasa, Ivana Konjevoda i Josipa Brdara**, objavljenih u br. 98., tehničkom je pogrješkom otisnuto da su bili članovi Koprivničko-križevačke podružnice. Trebalo je stajati: Podružnice Hercegovina. Također je (kao: Mikšić) krivo objavljeno ime **Franje Miškića**. Ispričavamo se čitateljima i svima koje smo možda nehotice povrijedili. (Ur.)

IN DIESEM HEFT

Seit den durchgeführten Wahlen im Januar 2000 verdrängt die neue Regierung Bekundung der Nationalgefühle. In den Medien wird der Anschein erweckt, daß das Bestehen des Nationalgefühls und das Bedürfnis eines Nationalstaates veraltet und überflüssig sind. Um zu zeigen, daß sich einige andere Völker der Werte des Nationalstaates wohl bewußt sind, entschloss sich die Redaktion Texte aus der israelischen Zeitschrift "The Jerusalem Post", in welchem dieses Jahr das Jubiläum der Schaffung des israelischen Staates gefeiert wird, abzudrucken. So stolz wie Israelis auf ihren Staat sind, so sollten die Kroaten auf den ihren sein.

In den vergangen Jahren wurde aus dem Ausland die kroatische Justiz kritisiert, daß sie im bestimmten Maß von der Regierung abhängig ist und daß sie sich nach politischen Kriterien richtet. Mittlerweile wurde auf einem neulichen Treffen der Vereinigung kroatischer Richter, der amerikanische Botschafter in Kroatien S.E. **William Montgomery** zum Ehrenmitglied ernannt. Der Botschafter erhielt bei dieser Gelegenheit auch einen besonderen Preis und über dieses Ereignis berichtete auch das nationale Fernsehen. Wir veröffentlichen den kritischen Rückblick der Zagreber Tageszeitung "Jutarnji list" zu diesem Ereignis. Die Tageszeitung beurteilt, daß die kroatische Justiz weder von der kroatischen Regierung noch vom Willen des amerikanischen Botschafter unabhängig sein sollte.

Im österreichischen Städtchen Bleiburg wurde am 14. Mai 2000 die traditionelle Komemoration, der Auslieferung mehrerer hunderttausender kroatischen Soldaten und Zivilisten an die jugoslawische kommunistische Armee, abgehalten. Kroatische Flüchtlinge wurden von den Briten ausgeliefert, obwohl sie wußten, daß viele von ihnen ohne Gericht ermordet werden. In diesem Heft veröffentlichten wir anlässliche Ansprachen, die der Vizepräsident des kroatischen Staatsparlamentes **Baltazar Jalšovec**, der pensionierte General der kroatischen Armee **Ante Roso** und Priester **Nikola Mate Roščić**, hielten.

Der kroatische Historiker Dr. Josip Jurčević hat vor kurzem seine Dissertation zum Thema kommunistischer Repressalien in Kroatien 1945 geschrieben. Diese Dissertation, die noch nicht veröffentlicht ist, wird größtenteils in Fortsetzungen in unserem Heft veröffentlicht. In diesem Heft bringen wir den Einführungstext über die Dissertations-

struktur und über ideologisch-politischen Voraussetzungen auf denen sich die jugoslawische kommunistische Bewegung gestaltete. Die Gewalt gegenüber politisch Andersdenkenden und den Klassenfeinden ist der kommunistischen Lehre immenant, so dass die Durchführung der grausamen Repressionen notwendige Folge des kommunistischen Machtergreifens war

IN THIS ISSUE

Following the elections held in January 2000, the new government in Croatia has begun to suppress expressions of national feelings. An atmosphere is being created in the media, where national feelings and the need for a national state have become archaic and excessive. In an effort to show how some other nations are conscious of the value of their own state, the editors have decided to publish several texts from the Israel paper, *The Jerusalem Post* which is marking the anniversary of the establishment of the State of Israel. Just like the Israelis are proud of their State, we Croats too, should have pride for our country.

During the past years, Croatia's judiciary has often been criticised from abroad; stating that it is dependent on the executive government to a significant measure and that it acts in line with political criteria. Nevertheless, at a recent gathering of the Association of Croatian Judges, US

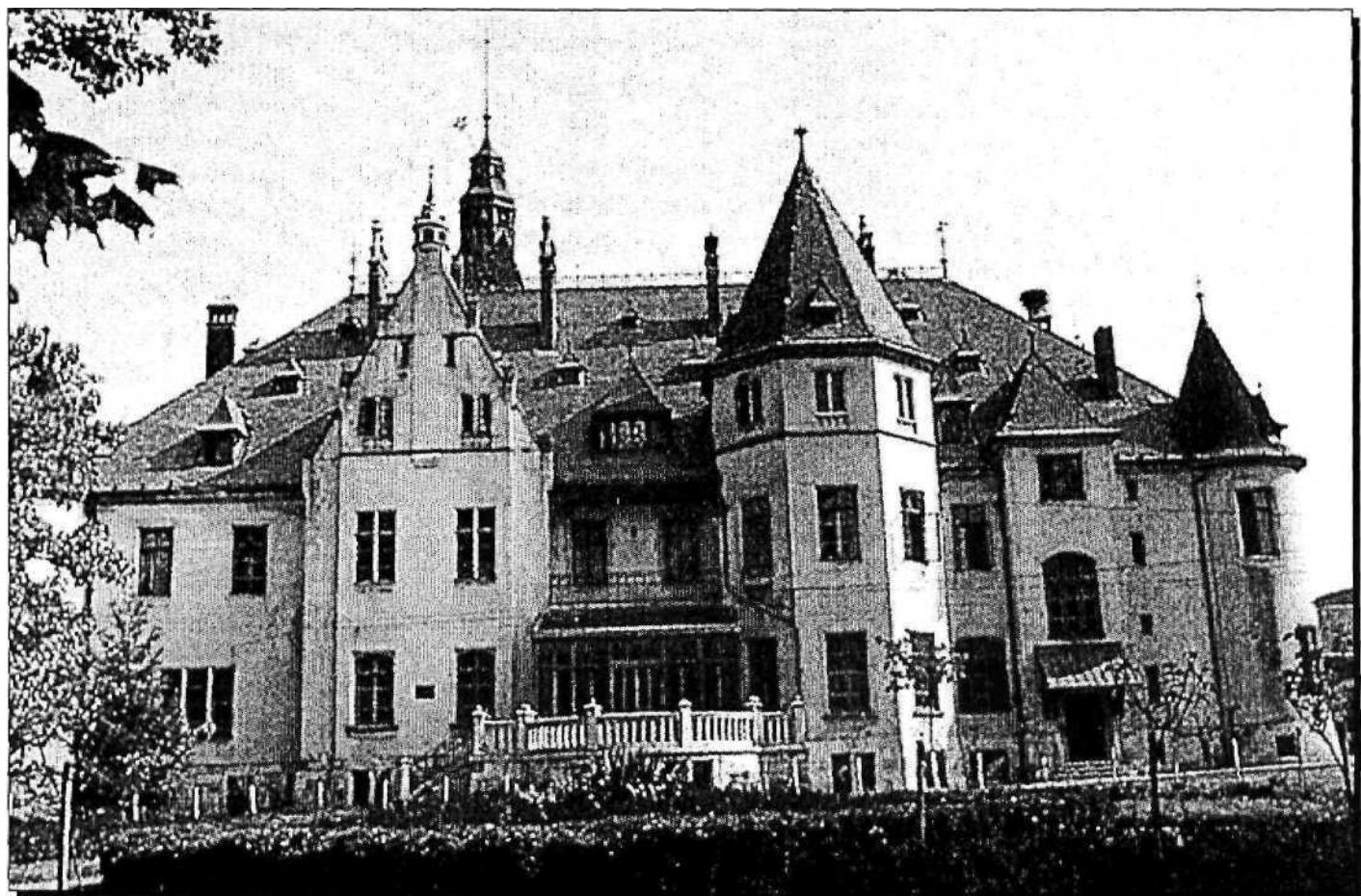
Ambassador to Croatia, His Excellency William Montgomery was proclaimed an honorary member of the Association.

On that occasion, Ambassador Montgomery was awarded with a special award and the national television reported the event. We have published a critical review from the daily *Jutarnji list* regarding the event. The daily considers that Croatia's judiciary must be independent not only from the Croatian government but also of the will of the US ambassador.

In the Austrian town of Bleiburg, on 14 May 2000, a traditional commemoration was held in honour of several hundred thousand Croatian soldiers and civilians killed by the Yugoslav communist army. The Croatian refugees were handed over to Yugoslav forces by the British even though they were aware that many would be killed without any trial. In this issue, we print speeches held by the Vice President

of the Croatian National Sabor Baltazar Jalšovec and retired Croatian Army General Ante Roso and Father Nikola Mate Roščić.

Croatian historian Dr. Josip Jurčević recently defended his dissertation (thesis) on the theme of Communist Oppression in Croatia During 1945. The thesis which has not been published as yet will be so in sequels in our publication. In this issue, we bring the introductory text on the structure of the dissertation and of the ideological-political presumptions which served as the basis for the Yugoslav Communist movement. The violence imposed against political opponents and class enemies were imminent features of communist doctrine and the implementation of cruel repression was a necessary consequence of the communists coming to power. •

Count Prandau 's castle in Donji Miholjac

GRČ

HRVATSKA KORESPONDENCIJA

Kroatische Korrespondenz
Croatian Correspondence

Corrispondenza Croata
Correspondance Create

Postamt 76, Postfach Postscheckkonto 198.148

Herausgeber, Eigentümer, Verleger, Verantwortlicher Schriftleiter:
akad. Mal. Ivan KODANIĆ, Wien IV. Hauptstr. 45—47

1. ožujka 1831.

U IME NJEGOVOG VELIČANSTVA, UBIJENA SU TRI HRVATA:

Sveučilišni profesor Dr. MILAN ŠUFLAJ, SELJAK DJUKA ILJANIĆ
i radnik Josip POROPAD.

Oni su ubijeni zato što su se borili za slobodu svoje domovine, zato što nijesu htjeli pokleknuti pred krvnikom svog rođenog naroda - zato što su bili Hrvati!

Po zaključku velikosrpske diktature poslije njih imaju da padnu svi oni, koji se bore proti balkanske hegemonije Srbije, svi oni, koji se bore za oslobođenje hrvatskoga naroda.

U Beogradu je zaključeno da se dadu poubijati sve ona, koji stoje na putu ostvarenja Velike Srbije, a to su poimence:

DR. VLADIMIR M A Č E K, DR. ANTE T R U M B I Ć, DR. MILE B U -
D A K, SVETOZAR P R I B I Ć E V I Ć, DR. IVAN P E R N A R, i
VJEĆESLAV V I L D E R.

Ubijanje ovih vodja Hrvata i hrvatskih Srba po naredjenju beogradskog generalnog štaba samo je pitanje vremena!

Mi zato u ime cijelog hrvatskog naroda dižemo naš glas
i optužujemo pred cijelim civiliziranim svijetom velikop-
srpsku diktaturu, svo beogradske vlastodršce, od najvišega
do najnižega, za sve zločine koji se vrše danas nad hrvat-
skim narodom. Mi pozivamo vlade sviju država, političke i kul-
turne radnike svih naroda, da obrate svoju pažnju na grozote
koje danas Srbija vrši nad hrvatskim narodom i da u ime čov
vječnosti, pravde, napretka i morala prosvjeduju proti tom
kriminalu, koji sramoti cijeli kulturni svijet.

A Hrvate, u domovini i u inozemstvu pozivamo: "Budite spremni
i složni, jer velika se vremena približavaju!"

UMORSTVO SVEUČILIŠNOG PROFESORA DR. MILANA ŠUFLAJA.

Zagreb, 20.II.- Sinoc je ubijen iz zasjede, od policijskog agenta Nikole Jukića, veliki hrvatski rodoljub i naučenjak poznat u cijelom svijetu, sveučilišni profesor Dr. Milan Šuflaj. -Oko 8 i po sati, kada se jo vraćao Dalmatinskom ulicu svojoj kući udaren je pok. profesor Šuflaj od spomenutog agenta zagrebačke policije željeznom motkom po lubanji. Smrtno ranjen srušio se je prof. Šuflaj na zemlju, dok se je ubojica, sa ostalim agentima, koji su prisustvovali umorstvu izgubio u noći!.....

Profesor Šuflaj je iste noći izdahnuo, ne došavši svijesti.

